

Sakari Tissola

TURVALLISUUTTA RAKENTAMASSA:
Baltian maiden asevelvollisuusjärjestelmien kehitys ja siviili-
sotilassuhteet vuosina 2022–2024

Johtamisen ja talouden tiedekunta
Pro gradu -tutkielma
Toukokuu 2025

TIIVISTELMÄ

Sakari Tissola: Turvallisuutta rakentamassa: Baltian maiden asevelvollisuusjärjestelmien kehitys ja siviili-sotilassuhteet vuosina 2022–2024

Pro gradu -tutkielma

Tampereen yliopisto

Politiikan tutkimuksen tutkinto-ohjelma, kansainvälinen politiikka

Toukokuu 2025

Tässä pro gradu -tutkielmassa tarkastellaan Viron, Latvian ja Liettuan asevelvollisuusjärjestelmien kehitystä vuosina 2022–2024. Tutkielma on toteutettu tapaustutkimuksena ja sen menetelmänä hyödynnetään teoriaohjaavaa sisällönanalyysiä. Tutkielman teoreettisen viitekehyksen muodostavat Samuel Huntingtonin, Morris Janowitzin, Rebecca Schiffin sekä Paul Cawkillin ja kollegoiden siviili-sotilassuhteita käsittelevät näkökulmat. Tutkielman esittämät tutkimuskysymykset ovat: miten Baltian maat ovat kehittäneet asevelvollisuusjärjestelmiään Ukrainan sodan seurauksena, mitkä tekijät ovat vaikuttaneet kyseisiin muutoksiin, miten asevelvollisuusuudistukset heijastavat Baltian maiden turvallisuuspoliittista ajattelua ja kansallisen identiteetin rakentumista, ja millaisia vaikutuksia uudistuksilla on ollut siviili-sotilassuhteiden kehittymiseen kussakin maassa.

Tutkielman tutkimusaineistona toimii 40 eri aineistolähdettä. Aineisto sisältää uutislähteitä, ajatushautomoraportteja sekä Viron, Latvian ja Liettuan puolustusministeriöiden ja asevoimien virallisia dokumentteja. Aineisto kerättiin julkisista lähteistä, ja siitä pyrittiin tunnistamaan toistuvasti esiintyviä teemoja, jotka liittyvät Baltian maiden asevelvollisuusjärjestelmien kehitykseen. Teemoja nousi esille lopulta kuusi kappaletta: järjestelmien institutionaalinen kehitys, varusmiesten määrä, siviilipalvelus ja palvelusmuotojen eriytyminen, toimijuuden vahvistaminen, sukupuoli ja asevelvollisuus sekä kansalaismielipide ja asevelvollisuuden legitimitetti. Kyseiset teemat mahdollistivat monipuolisen tavan tarkastella Baltian maiden asevelvollisuusjärjestelmien kehitystä siviili-sotilassuhteiden muodostamassa viitekehyksessä.

Tutkielman perusteella kaikki kolme Baltian maata ovat kehittäneet asevelvollisuusjärjestelmiään vastatakseen muuttuneeseen turvallisuusympäristöön. Virossa järjestelmä on säilynyt rakenteellisesti vakaana, mutta sitä on kehitetty sisällöllisesti. Latviassa muutos on ollut suurin asevelvollisuuden palauttamisen myötä, kun taas Liettua on laajentanut järjestelmänsä kohti yleistä asevelvollisuutta. Uudistusten taustalla vaikuttavat turvallisuuspoliittiset tarpeet, poliittinen tahto sekä kansalaisten tuki. Teoreettisesti tarkasteltuna kehitys viittaa siirtymään kohti osallistavampaa siviili-sotilassuhdemallia, jossa asevelvollisuus toimii paitsi puolustuskeinona myös osallistavana yhteiskunnallisena instituutiona.

Baltian maiden esimerkki osoittaa, ettei asevelvollisuuden tarvitse olla ristiriidassa yksilökeskeisen tai moniarvoisen yhteiskunnan kanssa, vaan oikein toteutettuna se voi vahvistaa yhteiskunnallista yhteenkuuluvuutta, osallistumista ja resilienssiä. Lisäksi Viron, Latvian ja Liettuan kehityspolut korostavat, että toimiva ja legitiimi asevelvollisuusjärjestelmä vaatii muutakin kuin strategista tarvetta. Se edellyttää poliittista tahtoa, kansalaisten hyväksyntää ja yhteensopivuutta yhteiskunnan muiden instituutioiden kanssa. Baltian kokemukset eivät ainoastaan heijasta eurooppalaisia turvallisuustrendejä, vaan vaikuttavat niihin aktiivisesti. Ne tarjoavat arvokasta vertailupohjaa maille, jotka pyrkivät tasapainottelemaan ammatillistumisen ja laajemman kansalaisosallistumisen välillä muuttuneessa turvallisuusympäristössä.

Avainsanat: asevelvollisuus, Baltia, Viro, Latvia, Liettua, siviili-sotilassuhteet, turvallisuuspolitiikka

Tämän julkaisun alkuperäisyys on tarkastettu Turnitin Originality Check -ohjelmalla.

TEKOÄLYN KÄYTTÖ OPINNÄYTTEESSÄ

Opinnäytteessäni on käytetty tekoälysovelluksia:

- Ei
- Kyllä

Ilmoitukseni mukaan olen käyttänyt opinnäytteessäni tutkielmaprosessin aikana seuraavia tekoälysovelluksia:

Tekoälysovellusten nimet ja versiot: OpenAI o3

Käyttötarkoitus: Viron, latvian- ja liettuankielisen aineiston suomentaminen

Osiot, joissa tekoälyä on käytetty: Tulosluvussa 5 esitetty analyysi nojaa osin tekoälyllä tuotettuihin käännöksiin aineistosta

Olen tietoinen siitä, että olen täysin vastuussa koko opinnäytteeni sisällöstä, mukaan lukien osat, joissa on hyödynnetty tekoälyä, ja hyväksyn vastuun mahdollisista eettisten ohjeiden rikkomuksista.

Sisällysluettelo

1 JOHDANTO	1
1.1 Tutkimuksen konteksti ja kansainvälispoliittinen merkitys	1
1.2 Tutkimuksen tavoitteet, menetelmät ja rakenne	4
2 AINEISTO JA METODOLOGIA	7
2.1 Tutkimusstrategia	7
2.2 Tutkimusmenetelmä	9
2.3 Tutkimusaineisto	11
2.4 Tutkimuksen tietoteoreettiset lähtökohdat	13
3 TEOREETTINEN VIITEKEHYS	15
3.1 Siviili-sotilassuhteet	15
3.2 Huntington: asevoimat irrallaan yhteiskunnasta	16
3.3 Janowitz: asevoimat osana yhteiskuntaa	18
3.4 Schiff: kolmikantainen yhteisymmärrys	20
3.5 Cawkill et al.: sukupuolisuuden merkitys asevoimissa	21
3.6 Yhteenveto: teorit ja niiden soveltaminen tutkimuksessa	23
3.7 Vaihtoehtoiset teorit	24
4 ASEVELVOLLISUUS BALTIAN MAISSA 1991-2021	26
4.1 Asevelvollisuuden luonteesta	26
4.2 Keskeiset asevelvollisuusmallit	27
4.3 Asevelvollisuus uudelleenitsenäistymisen jälkeen (1991–2003)	29
4.4 Asevelvollisuus Nato-jäsenyyden jälkeen (2004–2013)	31
4.5 Asevelvollisuus Krimin miehityksen jälkeen (2014–2021)	33
4.6 Yhteenveto: missä oltiin vuoden 2022 kynnyksellä?	35
5 ASEVELVOLLISUUSJÄRJESTELMIEN KEHITYS 2022–2024	37
5.1 Institutionaalinen murros ja jatkuvuus	37
5.2 Varusmiesten määrä	40
5.3 Siviilipalvelus ja palvelusmuotojen eriytyminen	44
5.4 Toimijuuden vahvistaminen	46
5.5 Sukupuoli ja asevelvollisuus	49
5.6 Kansalaismielipide ja asevelvollisuuden legitimizeetti	52
5.7 Yhteenveto: asevelvollisuusjärjestelmien kehityksen päälinjat	55
6 JOHTOPÄÄTÖKSET	57
6.1 Keskeiset huomiot maittain	57
6.2 Tutkielman teoreettinen anti ja jatkotutkimuksen suunta	58
6.3 Baltian merkitys eurooppalaiselle turvallisuusarkkitehtuurille	60

1 JOHDANTO

Tutkielman ensimmäisessä luvussa luodaan konteksti tutkimuskohteelle ja tarkastellaan sen tutkimuksellisia lähtökohtia. Kontekstualisointi aloitetaan aina kansainvälisen politiikan tieteenalan syntyajoilta asti, ensimmäisen maailmansodan jälkimainingeista. Sen jälkeen tarkastellaan lyhyesti kylmän sodan päättymistä seurannutta paradigman muutosta, mistä siirrytään kyseisen paradigman romahtamiseen vuonna 2022 Venäjän aloitettua täysimittaisen hyökkäyssotansa Ukrainassa. Lopulta huomio kohdistetaan tutkielman kohteena oleviin Baltian maihin ja niiden turvallisuuspoliittiseen tilanteeseen osana muuttuvaa geopoliittista tilannetta. Kun tutkielman yleinen viitekehys on esitelty, siirrytään tarkastelemaan sen tutkimuksellisia yksityiskohtia, kuten tutkimuskysymyksiä, menetelmää ja aineistoa, teoreettista viitekehystä sekä tutkielman rakennetta. Näin lukijalle muodostuu selkeä yleiskuva siitä, mitä tutkielma pitää sisällään ja mihin se pyrkii vastaamaan.

1.1 Tutkimuksen konteksti ja kansainvälispoliittinen merkitys

Kansainvälisen politiikan alku omana institutionalisoituna tieteenalanaan voidaan jäljittää ensimmäistä maailmansotaa seuranneisiin vuosiin. Tuhovoimaltaan ennenkokematonta konfliktia todistaneita tutkijoita motivoi ennen kaikkea pyrkimys ymmärtää kansainvälisiä selkkauksia ja niiden syntymekanismia, jotta niiden toistuminen voitaisiin tulevaisuudessa estää. (Devetak et al. 2017, 11.) Kyseisen haasteen pohjalta muotoutuivat myös tieteenalan ensimmäiset merkittävät koulukunnat: idealismi ja realismi. Vaikka ne molemmat jakoivat olettamuksen kansainvälisen järjestelmän anarkkisesta luonteesta, niiden käsitys sotien ehkäisemisen mahdollisuudesta erosi toisistaan merkittävästi. (Jackson & Sørensen 2003, 41–42; 106–107.)

Idealistit uskoivat keskinäisriippuvuuksien ja kansainvälisten instituutioiden pidäkevaikutukseen, kun taas realistit näkivät sotilaallisen voiman ja valtapolitiikan elimellisenä osana kansainvälistä toimintaa (Jackson & Sørensen 2003, 41–42; 106–107). Näistä näkemyseroista huolimatta kummankin koulukunnan tavoitteena on siis alusta asti ollut ymmärtää sodan dynamiikkaa osana kansainvälistä järjestelmää. Näin ollen sotaa ei tulisi pitää kansainvälisestä politiikasta irrallisena ilmiönä, vaan pikemminkin nähdä se sen jatkumona. Kuten sotateoreetikko Carl von Clausewitz on todennut: sota on politiikan jatkamista toisin keinoin (Clausewitz 2005, 27).

Kylmän sodan päättyminen 1990-luvun taitteessa toi kuitenkin mukanaan uudenlaisen, optimismia huokuvan paradigman. Francis Fukuyaman (1992) esittämä ajatus historian lopusta kiteytti aikakaudelle ominaisen käsityksen siitä, kuinka liberaali demokratia ja markkinatalous olivat osoittautuneet kulunutta vuosisataa riivanneen ideologioiden välisen kamppailun voittajiksi. Länsimaisen taloudellis-yhteiskunnallisen järjestelmän nähtiin siis osoittaneen ylivoimaisuutensa, ja muiden maiden odotettiin siirtyvän vähitellen sitä kohti (Diamond & Plattner 1996; Garton Ash 2004). Huolet kovaan turvallisuuteen liittyen vähenivät, valtioiden ulko- ja turvallisuuspolitiikkojen keskittyessä ennen kaikkea elinkeinoelämän toimintamahdollisuuksien turvaamiseen. Rahasta muodostui ensisijainen rauhantekijä.

Aikakauden henki oli aistittavissa myös kansainvälisen politiikan tutkimuksesta. Kylmän sodan aikana hallitsevaan asemaan noussut, sotien väistämättömyyttä korostanut realistinen koulukunta menetti laajempien kansainvälisten kehityskulkujen seurauksena painoarvoaan, tutkimuksellisen painopisteen siirtyessä entistä voimakkaammin kohti globalisaatiota, ympäristöuhkia ja ei-valtiollisten toimijoiden kasvavaa roolia kansainvälisissä suhteissa. (Blombergs 2013, 15; Sørensen 1998, 83–84.) Kyseistä painopisteen siirtymää pönkitti myös suureen suosioon noussut demokraattisen rauhan teoria, jonka mukaan demokraattiset valtiot eivät sodi keskenään. Näin ollen, mikäli yhä useampi valtio kehittyisi demokratiaksi, olisi myös johdonmukaista olettaa, että sotien määrä vähenee. (Owen 1994, 87–125.)

Yleisläntistä optimismia koeteltiin kuitenkin jo 2000-luvun alussa. Venäjän hyökkäys Georgiaan vuonna 2008 sekä vuoden 2014 Krimin miehitys ja Itä-Ukrainan epävakauttaminen paljastivat sen, ettei Eurooppa voinut pitää turvallisuuttaan itsestäänselvyytensä. Länsimaat reagoivat tapahtumiin pääasiassa diplomatian ja talouspakotteiden keinoin, mutta eivät kuitenkaan ryhtyneet laajamittaisiin puolustuspoliittisiin muutoksiin (Charap & Shapiro 2014, 265–271). Vasta Venäjän täysimittaisen hyökkäyssodan alku Ukrainaan vuonna 2022 sai vanhan mantereen heräämään ruusun unesta. Konventionaalinen, valtioiden välinen sota oli palannut ja osoitti konkreettisesti, ettei historian viimeistä lukua ollut vielä kirjoitettu, militaristisen voimapolitiikan ollessa yhä osa kansainvälispoliittista todellisuuttamme (Allison 2022; Coker 2023).

Eksogeenisenä shokkina toiminut hyökkäys asetti Euroopan unionin ja Naton yhtenäisyyden koetukselle ja käynnisti vilkkaan keskustelun Ukrainan sotilaallisesta tukemisesta, Euroopan valtioiden puolustusmenojen kasvattamisesta ja kansallisesta varautumisesta (Hardt 2024,

15–19; Felder & Kakhishvili 2024, 10–11). Samalla se toi kylmän sodan jälkeen marginaaliin jääneitä näkökulmia takaisin kansainvälisestä politiikasta käytävän akateemisen keskustelun keskiöön (ks. esim. Dawson & Smith 2022, 175–200; Mearsheimer 2023, 115–142), ja kirvoitti myös kriittistä itsereflektiota tieteenalan suunnasta ja roolista muuttuneessa maailmassa (Manners 2024, 1–31).

Länsi ei kuitenkaan jäänyt toimeettomaksi. Venäjän hyökkäyssodan myötä erityisesti itäinen Eurooppa on noussut kansainvälisen politiikan keskiöön tavalla, jollaista ei ole nähty sitten kylmän sodan päättymisen. Varsinkin Venäjän pienet rajanaapurit, kuten Viro, Latvia ja Liettua, ovat reagoineet voimakkaasti muuttuneisiin parametreihin turvallisuusympäristössään. Kyseiset valtiot muistavat elävästi historiansa ja ovat ottaneet siitä opiksi. Geopoliittisten mannerlaattojen liikehdintä ja liittolaisten puute johtivat toisen maailmansodan kynnyksellä siihen, että maat päätyivät useita vuosikymmeniä kestäneeseen neuvostomiehitykseen, jonka hintaa ne yhä maksavat. (Giles 2025, 231–242.) Tuo historiallinen kokemus on jättänyt syvät jäljet Baltian maiden strategiseen ja turvallisuuspoliittiseen ajatteluun, mikä on osaltaan korostanut oman puolustuskyvyn rakentamisen merkitystä (Urbelis 2007, 196).

Baltian maat eivät siis ole jääneet passiivisiksi ulkoisen uhan edessä. Venäjän vuoden 2022 hyökkäyksen jälkeen ne ovat ryhtyneet määrätietoisiin toimiin vahvistaakseen puolustustaan niin kansallisesti kuin osana Natoa. (Szumski 2025.) Yksi keskeinen osa tätä kehitystä on ollut asevelvollisuusjärjestelmien uudistaminen ja asevelvollisuuden merkityksen korostuminen osana yhteiskunnallista resilienssiä. Vaikka Viro, Latvia ja Liettua jakavat samanlaisen historiallisen ja maantieteellisen taustan, niiden puolustuspoliittiset ratkaisut ovat kuitenkin aika ajoin eronneet toisistaan merkittävästi (Koivula & Ossa 2025, 44–45). Siksi kyseistä maajoukkoa ei ole turvallisuuspolitiikan kontekstissa hedelmällistä tarkastella vain yhtenä kokonaisuutena. Tämä tutkielma ottaakin maakohtaisemman lähestymistavan siihen, miten Baltian maiden asevelvollisuusjärjestelmät ovat kehittyneet Ukrainan sodan seurauksena. Samalla analysoidaan sitä, miten nämä muutokset heijastavat kunkin maan puolustuspoliittista ajattelua sekä siviili-sotilassuhteita.

Baltian maiden asevelvollisuusjärjestelmien kehityksen tarkastelu avaa mielenkiintoisen ikkunan siihen, miten pienet valtiot reagoivat nopeasti muuttuvaan turvallisuustilanteeseen ja vahvistavat omaa puolustuksellista valmiuttaan. Asevelvollisuus ei ole kyseisessä kontekstissa pelkästään sotilaallinen kysymys, vaan osa yhteiskunnan kriisinkestävyyttä,

kansalaisidentiteettiä ja poliittista legitimitettä. Baltian maiden erilaiset lähtökohdat ja lähestymistavat tarjoavat oivallisen mahdollisuuden vertailla, millaisin tavoin asevelvollisuutta voidaan käyttää poliittisena ja sosiaalisena välineenä akuutin uhan aikakaudella. Näitä kehityskulkuja tarkastelemalla on mahdollista ymmärtää syvemmin paitsi yksittäisten maiden sisäisiä dynamiikkoja, myös laajemmin sitä, miten kansalliset puolustusratkaisut rakentuvat muuttuvan kansainvälisen järjestelmän kontekstissa. Lisäksi tarkasteltava aihe palauttaa meidät kansainvälisen politiikan tieteenalan ytimeen, eli sen juurille kovaan turvallisuuteen ja sotaan liittyvien kysymysten pariin.

1.2 Tutkimuksen tavoitteet, menetelmät ja rakenne

Tässä tutkielmassa tarkastellaan Baltian maiden – Viron, Latvian ja Liettuan – asevelvollisuusjärjestelmien kehitystä vuosina 2022–2024. Aikarajaus on valittu siksi, että se mahdollistaa vertailevan tarkastelun paitsi näiden kolmen valtion kesken, myös suhteessa niiden puolustusratkaisuihin ennen Venäjän hyökkäyssotaa. Helmikuussa 2022 alkanut täysimittainen sota merkitsi syvää strategista muutosta Euroopan turvallisuusarkkitehtuurissa ja pakotti alueen valtiot arvioimaan uudelleen puolustuspoliittisia linjauksiaan. Yksi keskeisistä aiheista on ollut asevelvollisuuden välttämättömyyden uudelleenarvioiminen. Asia on noussut keskeiseen rooliin erityisesti Baltian maissa, joissa asevelvollisuudesta on muodostunut elintärkeä väline puolustuskyvyn rakentamisessa tilanteessa, jossa kansallinen turvallisuus koetaan entistäkin uhatummaksi.

Tutkielman aihepiiri heijastaa myös kansainvälisen politiikan tutkimuksen alkuperäistä kiinnostusta sodan ja kovan turvallisuuden kysymyksiin, eli juuri niihin teemoihin, jotka ovat viime vuosikymmenten aikana jääneet osittain taka-alalle globalisaation, talouden ja ei-valtiollisten toimijoiden noustessa akateemisen keskustelun keskiöön. Muuttunut turvallisuusympäristö on tehnyt erityisesti Baltian maista merkittäviä tarkastelukohteita. Vaikka Viro, Latvia ja Liettua jakavat useita yhteisiä piirteitä, kuten historiallisen neuvostomenneisyyden, maantieteellisen aseman ja samanlaisen uhkakuvan, niiden käytännön ratkaisut asevelvollisuuden järjestämiseksi ovat olleet erilaisia. Tämä ainutlaatuinen yhdistelmä yhteisiä piirteitä ja toisistaan poikkeavia ratkaisuja tekee niistä tutkimuksellisesti kiinnostavan ja vertailun kannalta hedelmällisen maajoukon.

Tutkielmassa pyritään vastaamaan neljään tutkimuskysymykseen. Ensimmäkin tarkastellaan, miten Baltian maat ovat kehittäneet asevelvollisuusjärjestelmiään Ukrainan sodan seurauksena. Toiseksi selvitetään, mitkä tekijät ovat vaikuttaneet kyseisiin muutoksiin. Kolmanneksi analysoidaan, miten asevelvollisuus uudistukset heijastavat Baltian maiden turvallisuuspoliittista ajattelua ja kansallisen identiteetin rakentumista. Neljänneksi tutkitaan, millaisia vaikutuksia uudistuksilla on ollut siviili–sotilassuhteiden kehittymiseen kussakin maassa. Näiden kysymysten avulla tutkielma pyrkii hahmottamaan, kuinka samaa historiallista ja geopolittista taustaa jakavat valtiot reagoivat yhteiseen uhkaan, asevelvollisuuden toimiessa teknisen puolustusratkaisun lisäksi myös laajempaa yhteiskunnallisena instituutiona, jonka kautta rakennetaan osallistuvuutta, legitimitettä ja kansalaisuutta muuttuvassa turvallisuusympäristössä.

Tutkielman teoreettinen viitekehys rakentuu siviili-sotilassuhteita käsittelevien teorioiden ympärille. Erityisesti hyödynnetään Samuel Huntingtonin ja Morris Janowitzin klassisia malleja. Huntingtonin mallissa asevoimat nähdään professionaalisina ja autonomisina, poliittisesti eristettyinä instituutioina, Janowitzin korostaessa asevoimien tiiviimpää integroitumista osaksi muuta yhteiskuntaa ja sen rakenteita. Työssä tarkastellaan sitä, missä määrin Baltian maiden järjestelmät ilmentävät siirtymää kohti Janowitzin kansalaisarmeijan ihannetta vai vahvistavatko ne pikemminkin Huntingtonin ajatusta asevoimien erillisyydestä. Lisäksi teoriaa täydennetään Rebecca Schiffin concordance-teorialla sekä Cawkillin ja kollegoiden sukupuolinäkökulmalla, jotka mahdollistavat uudistusten tarkastelun yhteiskunnallisen yhteisymmärryksen ja inklusiivisuuden näkökulmasta.

Tutkimusstrategiana toimii vertaileva tapaustutkimus, jonka muodostamassa kehikossa analysoidaan kunkin Baltian maan kehityskulkuja omina tapauksinaan ja verrataan niitä toisiinsa. Menetelmänä puolestaan käytetään teoriaohjaavaa sisällönanalyysiä, jonka avulla aineistosta nousevia teemoja tulkitaan siviili-sotilassuhteiden teorioiden käsitteistöä hyödyntäen. Tietoteoreettisesti työ nojaa kriittiseen realismiin, eli se pyrkii tunnistamaan sekä näkyviä muutoksia että niiden taustalla vaikuttavia syvärakenteita. Aineisto koostuu pääasiassa vuosina 2022–2024 julkaistusta julkisesta materiaalista: puolustusministeriöiden ja asevoimien julkaisuista, ajatushautomoiden ja tutkimuslaitosten raporteista sekä paikallisten uutismedioiden artikkeleista. Aineiston avulla pyritään muodostamaan

kokonaiskuva siitä, millaisia konkreettisia uudistuksia asevelvollisuusjärjestelmässä on tehty, ja miten niitä perustellaan.

Tutkielman rakenne etenee seuraavasti: Luvussa 2 käsitellään tutkielman metodologisia lähtökohtia ja aineistoa. Siinä avataan tutkimuksen tietoteoreettinen tausta, tutkimusstrategiana käytetty vertaileva tapaustutkimus sekä menetelmänä toimiva teoriaohjaava sisällönanalyysi. Lisäksi esitellään tutkielmassa hyödynnettävä aineisto ja sen valintaperusteet sekä eettiset ongelmat. Luku 3 esittelee tutkimuksen teoreettisen viitekehyksen. Siinä käsitellään tutkielmassa hyödynnettäviä siviili-sotilassuhteiden teorioita sekä tarkastellaan asevelvollisuuden roolia yhteiskunnallisena instituutiona. Luvussa 4 luodaan taustoitus Baltian maiden asevelvollisuusjärjestelmien kehitykseen uudelleenitsenäistymisestä vuoteen 2022 asti. Luvun tarkoitus on luoda vertailukohta vuoden 2022 jälkeiselle kehitykselle. Luku 5 puolestaan muodostaa tutkielman empiirisen ytimen. Siinä analysoidaan vuosien 2022–2024 uudistuksia ja tarkastellaan niiden sisältöä siviili-sotilassuhteiden teorioiden valossa. Luvussa 6 esitetään tutkimuksen johtopäätökset ja pohditaan, mitä nämä uudistukset kertovat Baltian maiden tulevasta suunnasta, siviili-sotilassuhteista sekä eurooppalaisesta turvallisuusarkkitehtuurista.

2 AINEISTO JA METODOLOGIA

Tutkielman toisessa luvussa käsitellään sen metodologista perustaa ja aineistovalintoja. Luku rakentuu neljästä toisiaan täydentävästä alaluvusta. Ensimmäiseksi esitellään tutkimusstrategia ja perustellaan, miksi juuri tapaustutkimus tarjoaa sopivan kehyksen Baltian maiden asevelvollisuusjärjestelmien kehityksen analyysille. Tämän jälkeen kuvataan tutkimusmenetelmä, teoriaohjaava sisällönanalyysi, joka ohjaa aineiston tulkintaa valitun teoreettisen viitekehyksen mukaisesti. Kolmantena käsitellään tutkimusaineistoa, sen valintaa, keruuta ja käyttöä analyysin pohjana. Lopuksi tarkastellaan tutkimuksen tietoteoreettista perustaa, kriittistä realismia, joka määrittää työn ontologiset ja epistemologiset oletukset sekä selittää tutkimusasetelman luonnetta.

2.1 Tutkimusstrategia

Tutkielman lähestymistavaksi on valittu tapaustutkimus, sillä se tarjoaa erinomaiset edellytykset tarkastella Baltian maiden asevelvollisuusjärjestelmien kehitystä ja niiden sopeutumista muuttuvaan geopolitiiseen ympäristöön. Viro, Latvia ja Liettua muodostavat tässä yhteydessä mielenkiintoisen kokonaisuuden. Maiden historiallinen kokemus neuvostomiehityksestä, maantieteellinen sijainti Venäjän naapurustossa ja jaettu turvallisuusympäristö tekee niistä yhtäältä hyvin samanlaisia, mutta toisaalta niiden puolustusratkaisuissa on nähtävissä myös merkittäviä eroja. Tapaustutkimus mahdollistaa tämänkaltaisten sekä yhtäläisyyksien että eroavaisuuksien analysoinnin syvällisesti ja kontekstisidonnaisesti.

Tapaustutkimus ei ole yksittäinen tutkimusmenetelmä, vaan laajempi tutkimusstrategia, jonka muodostaman kehikon sisällä voidaan käyttää erilaisia aineistonkeruu- ja analyysitapoja (Laine et al. 2007, 9). Keskeistä on, että tutkimuksen kohteena on yksi tai useampi tapaus, joiden avulla tutkittavaa ilmiötä pyritään ymmärtämään mahdollisimman kokonaisvaltaisesti. Tapaus voi olla esimerkiksi organisaatio, instituutio, prosessi tai yhteiskunnallinen ilmiö. (Vuori 2023.) Tässä tutkielmassa tarkasteltavat tapaukset yhdistävät sekä organisatorisen tason (asevoimat ja niiden hallinnoimat asevelvollisuusjärjestelmät) että prosessuaalisen tason (asevelvollisuusjärjestelmien kehitys vuosina 2022–2024). Näin monitasoinen lähestymistapa on omiaan mahdollistamaan monipuolisen ja syvällisen analyysin tuottamisen tutkimuskohteesta.

Tapaustutkimuksessa käsitellyt tapaukset voidaan valita monin eri perustein. Tutkimuksessa voidaan keskittyä esimerkiksi kriittisiin tapauksiin, jotka paljastavat olennaisia puolia tutkittavasta ilmiöstä, tai äärimmäisiin tapauksiin, jotka poikkeavat jollain tavalla merkittävästi tavanomaisesta. (Eriksson & Koistinen 2005, 24.) Tässä tutkielmassa Baltian maat edustavat molempia valintaperusteita. Niiden erityinen historiallinen kokemus, pieni koko ja geopoliittinen haavoittuvuus tekevät niistä kriittisiä tapauksia siviili–sotilassuhteiden kehitystä ja asevelvollisuusjärjestelmien institutionaalista muutosta analysoitaessa. Samaan aikaan niiden asema hyökkäyssotaa käyvän suurvallan naapureina sekä nopeasti toteuttamat uudistukset muuttuneessa turvallisuusympäristössä tekevät niistä myös äärimmäisiä tapauksia, joiden tarkastelu voi tuottaa laajempaa ymmärrystä pienten valtioiden selviytymisstrategioista.

Tapaustutkimuksessa voidaan hyödyntää sekä yksittäistä että vertailevaa asetelmaa. Yksittäisen tapauksen etuna on syvälinen kontekstin ymmärtäminen, kun taas useamman tapauksen rinnakkais tarkastelu mahdollistaa ilmiöiden vertailun ja erojen ja yhtäläisyyksien havaitsemisen. (Ruffa 2020, 1139.) Tässä tutkielmassa sovelletaan vertailevaa tapaustutkimusta, jossa kolmea tapausta – Viroa, Latviaa ja Liettuaa – analysoidaan rinnakkain. Näin pyritään lisäämään ymmärrystä sekä maiden sisäisestä kehityksestä että niiden välisistä eroista ja yhtäläisyyksistä. Maidenvälisen vertailun lisäksi tapaustutkimukselle asetettu aikarajaus mahdollistaa myös ajallisen vertailun maiden sisällä, sillä vuonna 2022 alkanut hyökkäyssota tarjoaa selkeän vertailukohtaan sitä edeltäneen tilanteen ja siitä seuranneiden kehityskulkujen välillä.

Tapaustutkimukselle on ominaista kontekstin voimakas painottaminen. Jokainen tapaus sijoittuu omaan historialliseen ja yhteiskunnalliseen kehykseensä, eikä tuloksia pyritä välttämättä yleistämään suoraan muihin tilanteisiin. (Vuori 2023.) Juuri tästä syystä tapaustutkimus tarjoaa oivallisen tutkimuskehikon juuri tälle tutkielmalle. Baltian maiden reaktiot Ukrainan sotaan tapahtuvat tietyssä ajassa ja paikassa, ja kumpuavat tietyistä historiallisista, yhteiskunnallisista ja geopoliittisista konteksteista. Näin vahva tilannesidonnaisuus tekee laajamittaisten yleistysten tuottamisesta huomattavan vaikeaa, eikä tutkielma varsinaisesti sellaisia pyri tekemäänkään. Sen sijaan se pyrkii tuottamaan syvällistä ja kontekstisidonnaista tietoa Baltian maiden erityistilanteesta ja sen merkityksestä siviili–sotilassuhteisiin ja kansalliseen turvallisuuteen. Tämä ei tarkoita, etteikö tutkielman

tuottamaa tietoa voitaisi hyödyntää myös jossain toisessa yhteydessä, mutta yleispäteväksi kaiken selitykseksi siitä ei missään nimessä ole.

Kansainvälisen politiikan tutkimuksessa tapaustutkimusta hyödynnetään hyvin usein juuri siksi, että se mahdollistaa syvällisen ymmärryksen erityistilanteista, joita kvantitatiivinen tutkimus ei aina tavoita. Tapaustutkimus voi myös palvella teorian kehittämistä tai hienosäätämistä, erityisesti silloin, kun ilmiötä analysoidaan dynaamisessa ja muuttuvassa ympäristössä. (Laine et al. 2007, 34–37.) Tälle tutkielmalle teoreettisen viitekehyksen muodostavat siviili-sotilassuhteita käsittelevät teoriat, joiden avulla Baltian maiden asevelvollisuusjärjestelmien kehitystä voidaan tulkita ja jäsentää suhteessa laajempaan teoriakeskusteluun kansallisesta turvallisuudesta, kansalaisuuden rakentumisesta ja puolustuspolitiikkaan liittyvistä kysymyksistä.

Yhteenvedon voidaan todeta, että tapaustutkimus on tämän tutkielman kannalta perusteltu lähestymistapa, koska se mahdollistaa Baltian maiden asevelvollisuus uudistuksen tarkastelun niiden omassa poliittisessa, historiallisessa ja yhteiskunnallisessa kontekstissaan. Kyseisen kontekstin avulla voidaan ymmärtää paitsi se, mitä uudistuksia on tehty, myös se, miksi ne ovat syntyneet ja millaisia seurauksia niillä on. Näin tapaustutkimus auttaa tuottamaan syvällistä ja monipuolista tietoa maa- ja aluekohtaisesta kehityksestä sekä siitä, miten kansalliset ratkaisut kytkeytyvät laajempiin eurooppalaisiin ja kansainvälisiin turvallisuuspoliittisiin muutoksiin sekä niistä käytäviin teoriakeskusteluihin.

2.2 Tutkimusmenetelmä

Tutkimusmenetelmäksi tähän tutkielmaan on valittu teoriaohjaava sisällönanalyysi. Sisällönanalyysi on laadullinen tutkimusmenetelmä, jonka avulla voidaan ymmärtää ja jäsentää aineistoa, jonka merkitys ei ole itsestään selvä tai yleisesti jaettu. Laadullinen aineisto voi olla lähes mitä tahansa: kirjoitettua tai puhuttua kieltä, kuvia, mainoksia tai vaikkapa televisio-ohjelmia. Tavoitteena on päästä kiinni siihen, mitä aineistossa varsinaisesti ilmaistaan, ei vain näkyvällä tasolla, vaan myös sen syvemmillä merkityskerroksilla. Toisin kuin määrällisessä tutkimuksessa, jossa numeeriset arvot ymmärretään yleisesti samalla tavalla kontekstista riippumatta, laadullisessa sisällönanalyysissä merkitys rakentuu tulkitsijan kokemusten ja taustojen pohjalta. Tämän vuoksi analyysissä tarvitaan systemaattinen

lähestymistapa, jonka avulla aineisto voidaan luokitella ja jäsentää ymmärtämistä ja tulkintaa varten. (Schreier 2012, 1–3.)

Sisällönanalyysin teoriaohjaavuus viittaa siihen, että aineiston tarkastelussa hyödynnetään ennalta valittua teoreettista viitekehystä. Analyysi saa siis suuntansa olemassa olevalta teorialta, mutta myös omille aineistohavainnoille jää tilaa. Tavoitteena ei ole rakentaa uutta teoriaa, kuten puhtaasti aineistolähtöisessä analyysissä, vaan pikemminkin käyttää teoriaa välineenä aineiston jäsentämisessä (Tuomi & Sarajärvi 2011, 113; 2018, 133). Tässä tutkielmassa analyysi rakentuu siviili–sotilassuhteita käsittelevien teorioiden pohjalle. Teoreettinen viitekehys ohjaa aineiston luokittelua ja auttaa tunnistamaan analyysin kannalta keskeisiä teemoja. Näin teoriaohjaavuus mahdollistaa sen, että aineistosta saadaan kaivettua esille sellaisia painotuksia ja merkityksiä, jotka liittyvät Baltian maiden asevelvollisuusjärjestelmien kehitykseen juuri siviili-sotilassuhteiden näkökulmasta.

Teoriaohjaava sisällönanalyysi soveltuu hyvin tämän tutkielman tavoitteisiin, koska tarkasteltava aineisto koostuu puolustusministeriöiden ja asevoimien julkaisemista dokumenteista, ajatushautomoiden raporteista sekä uutislähteistä. Menetelmä mahdollistaa aineiston tarkastelun samalla kun se jättää tilaa myös aineistosta nouseville uusille havainnoille ja tulkinnoille. Koska tutkittava ilmiö on moniulotteinen ja vahvasti kontekstisidonnainen, teoriaohjaava lähestymistapa auttaa hahmottamaan aineistoa ilman, että sen merkityksiä yksinkertaistetaan liikaa. Tässä tutkielmassa analyysin kohteena on ennen kaikkea se, mitä aineistossa sanotaan, ei niinkään se, miten asioita ilmaistaan, kuten diskurssianalyysissä olisi keskeistä (Tuomi & Sarajärvi 2011, 103–104). Menetelmä tukee siten parhaiten tutkielman tavoitetta tarkastella Baltian maiden asevelvollisuusjärjestelmien kehitystä ja niiden taustalla vaikuttavia puolustuspoliittisia valintoja.

Käytännön analyysivaiheessa aineistoa tarkasteltiin teoriaohjaavan sisällönanalyysin periaatteiden mukaisesti. Tavoitteena oli selvittää, miten Baltian maiden asevelvollisuusjärjestelmät kehittyivät vuosina 2022–2024. Aineiston luokittelu ja tulkinta tapahtuivat siviili-sotilassuhteita käsittelevien teorioiden muodostamassa viitekehyksessä. Analyysissä hyödynnettiin teemoittelua, jonka avulla aineistosta tunnistettiin keskeisiä kehityssuuntia, kuten varusmiesmäärien kasvattaminen, palveluksen yksilöllistäminen ja toimijuuden kokemuksen vahvistaminen, sukupuoliroolien ja tasa-arvon uudelleentarkastelu, kansalaismielipiteen ja legitimitetin merkitys sekä vaihtoehtoisten palvelusmuotojen

kehittäminen. Teemoittelu on olennainen osa laadullista analyysia, sillä se auttaa jäsentämään laajasta aineistosta esiin nousevia ilmiöitä ja merkitysrakenteita (Braun & Clarke 2006, 79–81). Analyysiprosessi oli luonteeltaan iteratiivinen, eli se eteni vaiheittain ja mahdollisti teemoittelun tarkentamisen ja syventämisen sitä mukaa, kun aineistosta nousi esille uusia havaintoja (Srivastava & Hopwood 2009, 77–78). Analyysiprosessi pyrki myös tiettyyn systemaattisuuteen, jotta kustakin tarkastelun kohteena olevasta maasta voitaisiin muodostaa vertailukelpoinen kokonaiskuva suhteessa valittuun teoreettiseen viitekehykseen.

Vaikka tutkielma toteutettiin tapaustutkimuksena ja menetelmänä käytettiin teoriaohjaavaa sisällönanalyysia, aihetta olisi voitu lähestyä myös muilla tavoin. Diskurssianalyysi olisi esimerkiksi tarjonnut mahdollisuuden tarkastella, miten asevelvollisuudesta ja puolustusjärjestelmien kehityksestä puhutaan ja millaisia identiteettejä puheessa rakennetaan (Gee 2025, 117), kun taas kenttätutkimus, kuten asiantuntijahaastattelut tai kyselyt, olisi syventänyt ymmärrystä päätöksentekoprosesseista ja ihmisten yksilöllisistä kokemuksista (Hirsjärvi & Hurme 2022). Kyseisten tutkimusmenetelmien käyttö olisi kuitenkin siirtänyt painopisteen pois tutkielman päätavoitteesta, eli konkreettisten kehityskulkujen havaitsemisesta ja niiden analysoinnista. Lisäksi kenttätutkimus olisi vaatinut sellaisia järjestelyjä, jotka eivät tämän tutkielman puitteissa olleet mahdollisia. Tästä syystä teoriaohjaava sisällönanalyysi soveltui parhaiten tutkielman aineiston jäsentämiseen ja tutkimuskysymyksiin vastaamiseen valitun teoreettisen viitekehyksen puitteissa.

2.3 Tutkimusaineisto

Tutkielman primääriaineisto koostuu kolmesta pääryhmästä: Baltian maiden (Viron, Latvian ja Liettuan) viranomaislähteistä, ajatushautomoiden ja tutkimuslaitosten raporteista sekä uutis- ja mediamateriaalista. Jokainen näistä aineistotyypeistä valittiin niiden tarjoamien täydentävien näkökulmien vuoksi. Viranomaislähteet, kuten puolustusministeriöiden raportit ja asevoimien julkaisut, tarjoavat näkymän virallisiin poliittisiin linjauksiin ja institutionaalisiin kehityssuuntiin. Ajatushautomoiden ja tutkimuslaitosten raportit puolestaan tuovat analyysiin kriittisiä ja syventäviä näkökulmia, joita virallisista asiakirjoista ei välttämättä löydy. Uutis- ja mediamateriaali sen sijaan täydentää kokonaiskuvausta tarjoamalla ajankohtaista ja yhteiskunnallisesti relevanttia tietoa tapahtumien sisällöstä.

Tutkimuksen ajallinen rajausta kattaa vuodet 2022–2024, mikä mahdollistaa Venäjän hyökkäyssodan jälkeisen nopean turvallisuuspoliittisen muutoksen analysoinnin. Aineisto sisältää materiaalia englannin, viron, latvian ja liettuan kielillä. Monikielisen aineiston käyttö mahdollistaa ilmiöiden ymmärtämisen alkuperäislähteiden tasolla, vaikka eri kielten käyttö toi mukanaan haasteita. Näitä haasteita ratkottiin tekoälyn avulla, mikä mahdollisti aineiston laajan hyödyntämisen kielimuurista huolimatta. Tekoälyn tuottamien käännösten epätäydellisyys on tietenkin mahdollista, mikä tarkoittaisi sitä, että jotkin kielelliset vivahteet olisivat jääneet lopullisen analyysin ulkopuolelle. Varmaa on joka tapauksessa se, ettei tutkielmaa tällaisena olisi ilman tekoälyn tarjoamaa käännösapua koskaan syntynyt, joten tietoa on varmasti tullut tuotettua enemmän kuin sitä on käännösten takia tippunut matkasta.

Aineistoa kerättiin systemaattisesti Baltian maiden puolustusministeriöiden ja asevoimien virallisilta verkkosivuilta. Dokumentteja etsittiin sekä englanninkielisiltä että alkuperäiskielisiltä sivuilta, tarvittaessa hyödyntäen käännössohjelmiä. Lisäksi aineistoa täydennettiin Google-hauilla, joissa käytettiin hakusanoja kuten "asevelvollisuus", "puolustusstrategia", "turvallisuuspolitiikka" ja "Baltian maat". Kyseisten hakujen kautta löytyi myös ajatushautomoiden raportteja ja erinäistä uutismateriaalia. Lähteiden luotettavuus varmistettiin arvioimalla niiden taustat ja viitteet huolellisesti. Erityistä huomiota kiinnitettiin siihen, että aineistona käytettiin pääasiassa tunnettuja, riippumattomia toimijoita ja virallisia uutistoimistoja, joiden journalistiset standardit ovat yleisesti tunnustettuja. Epämääräiset tai lähteettömät materiaalit jätettiin analyysin ulkopuolelle.

Kerätystä primääriaineistosta tutkielmaan valikoitui lopulta 40 eri lähdeä, jotka jakaantuvat melko tasaisesti Viron, Latvian ja Liettuan kesken, mahdollistaen vertailukelpoisen analyysin kunkin maan erityispiirteistä ja kehityskuluista. Sekundääriaineistona tutkimuksessa hyödynnettiin yli 80 vertaisarvioitua tieteellistä tutkimusta ja kirjallisuuslähdeä, joiden avulla kontekstualisoitiin empiirisiä havaintoja osaksi laajempaa turvallisuuspoliittista ja yhteiskuntatieteellistä keskustelua. Yhdessä kyseiset aineistot muodostavat monipuolisen perustan, joka tukee sekä teemallista jäsentelyä että vertailevaa tarkastelua. Lisäksi ne mahdollistavat sen arvioimisen, millaisia arvoja, oletuksia ja tavoitteita asevelvollisuuteen eri maissa liitetään.

Aineiston analyysi toteutettiin teoriaohjaavan sisällönanalyysin avulla. Ensimmäisessä vaiheessa aineisto käytiin kokonaisuutena läpi, jotta siitä muodostui yleiskuva. Aineistosta

tunnistettiin keskeisiä teemoja, kuten asevelvollisuuden houkuttelevuuden lisääminen, varusmiesmäärien kasvattaminen ja institutionaaliset muutokset. Kyseisten teemojen pohjalta aineistoa järjesteltiin ja tulkittiin suhteessa tutkimuksen teoreettiseen viitekehykseen, eli siviili–sotilassuhteiden teorioihin. Teoreettiset käsitteet auttoivat jäsentämään aineistosta nousevia ilmiöitä ja sijoittamaan ne laajempaan turvallisuuspoliittiseen kehykseen.

Tutkielmassa käytetty aineisto oli kokonaisuudessaan julkista ja vapaasti saatavilla olevaa, mikä vähensi eettisiä riskejä, sillä aineiston käyttö ei edellyttänyt erityisiä lupia. Aineiston käsittelyssä noudatettiin johdonmukaista lähdekritiikkiä, ja aineiston mahdolliset rajoitteet, kuten käännösohjelmien takia kadonneet vivahde-erot, tiedostettiin ja otettiin huomioon analyysissa. Kokonaisuutena aineisto tarjosi kattavan ja monipuolisen pohjan Baltian maiden asevelvollisuusjärjestelmien kehityksen analysoimiselle vuosina 2022–2024. Rajaukset ja valinnat tehtiin tutkielman tavoitteiden mukaisesti, ja aineiston käsittelyssä pyrittiin tasapainottamaan syvällinen analyysi ja kattava ymmärrys ilmiöstä.

Yhteenvetona voidaan todeta, että tutkimusaineiston huolellinen valinta, monipuolisuus ja järjestelmällinen käsittely tarjoavat vankan perustan Baltian maiden asevelvollisuusjärjestelmien kehityksen tarkastelulle. Julkisiin ja luotettaviin lähteisiin tukeutuminen, monikielisen aineiston hyödyntäminen ja teoriaohjaavan analyysin systemaattinen soveltaminen tukevat osaltaan tutkielman luotettavuutta ja analyysin syvyyttä. Aineiston avulla on mahdollista analysoida paitsi konkreettisia uudistuksia, myös niiden laajempia merkityksiä Baltian maiden turvallisuus- ja yhteiskuntapolitiikassa.

2.4 Tutkimuksen tietoteoreettiset lähtökohdat

Tutkielman tietoteoreettisena lähtökohtana toimii kriittinen realismi, joka tarjoaa sille vankan epistemologisen ja ontologisen perustan. Kriittinen realismi katsoo todellisuuden olevan olemassa ihmisistä riippumatta, tunnustaen kuitenkin samalla sen, että tietomme siitä on aina sosiaalisesti tuotettua, epätäydellistä ja kontekstisidonnaista (Bhaskar 2008, 21). Kyseinen näkökulma soveltuu siis hyvin osaksi tapaustutkimusta, sillä sekä kriittinen realismi että tapaustutkimus painottavat ilmiöiden ymmärtämistä niiden omassa kontekstissaan (Sayer 2010, 8–30). Lisäksi kriittinen realismi ohjaa tutkijaa kiinnittämään huomionsa paitsi empiirisesti havaittaviin ilmiöihin, myös niiden taustalla vaikuttaviin rakenteisiin, mekanismeihin ja kausaalisuhteisiin (Castro 2002), mikä tukee tämän tutkielman pyrkimystä

ymmärtää ilmiöitä paitsi niiden näkyvien piirteiden, myös taustalla vaikuttavien suhteiden kautta.

Tässä tutkielmassa kriittisen realismin näkökulma tarkoittaa käytännössä sitä, että Baltian maiden asevelvollisuusjärjestelmien kehitystä ei tarkastella ainoastaan näkyvien institutionaalisten muutosten tasolla, vaan analyysissä pyritään syventymään myös taustalla vaikuttaviin rakenteellisiin, historiallisiin ja yhteiskunnallisiin tekijöihin, jotka muovaavat ja selittävät havainnoituja kehityskulkuja. Tällainen lähestymistapa sopii hyvin juuri kansainvälisen politiikan tutkimukseen, jossa ilmiöiden kompleksisuus, ennakoimattomuus ja vahva kontekstisidonnaisuus tekevät laajojen yleistysten ja tarkkojen ennusteiden tuottamisesta erityisen haastavaa (Bernstein et al. 2000, 45–47).

Tiedonintresseiltään tutkielma on sekä selittävä että ymmärtävä. Tavoitteena ei siis ole ainoastaan kuvata, miten Baltian maiden asevelvollisuusjärjestelmät ovat kehittyneet vuosien 2022–2024 aikana, vaan myös analysoida sitä, miksi muutokset ovat tapahtuneet ja miten ne liittyvät kunkin maan laajempiin turvallisuuspoliittisiin prosesseihin. Kyseiset intressit eivät kriittisen realismin näkökulmasta ole toisiaan poissulkevia, vaan pikemminkin toisiaan täydentäviä. Ilmiöitä ei ainoastaan kuvata, vaan niitä pyritään myös ymmärtämään ja selittämään tunnistamalla niiden taustalla vaikuttavat mekanismit ja rakenteet (Danermark et al. 2002). Näin kriittinen realismi asettuu luontevaksi osaksi tutkimuksen menetelmäkokonaisuutta: sekä tapaustutkimus että teoriaohjaava sisällönanalyysi tarjoavat välineet sellaisten merkitysten tunnistamiseen, joihin kriittinen realismi tutkijan huomion suuntaa.

3 TEOREETTINEN VIITEKEHYS

Tutkielman kolmannessa luvussa esitellään ja tarkastellaan siviili-sotilassuhteiden käsitettä sekä sitä analysoivia teoreettisia malleja, jotka muodostavat tutkimuksen teoreettisen viitekehysten. Luvussa määritellään myös keskeiset käsitteet ja näkökulmat, joiden avulla Baltian maiden asevelvollisuusjärjestelmien kehitystä analysoidaan. Aluksi tarkastellaan yleisesti siviili-sotilassuhteiden tutkimusperinnettä sekä eritellään sen institutionaaliset ja kulttuuriset ulottuvuudet. Sen jälkeen esitellään tarkemmin tutkielmassa käytettävät neljä teoreettista lähestymistapaa: Samuel P. Huntingtonin asevoimien autonomiaa korostava malli, Morris Janowitzin integraatioon perustuva lähestymistapa, Rebecca Schiffin yhteisymmärrystä painottava teoria sekä Cawkillin ja kollegoiden tutkimus sukupuolen vaikutuksesta asevoimien kulttuuriseen muutokseen. Lopuksi pohditaan lyhyesti vaihtoehtoisia teoreettisia viitekehymiä sekä perustellaan, miksi juuri siviili-sotilassuhteiden näkökulma tarjoaa mieleisimmän lähtökohdan tämän tutkielman toteuttamiselle.

3.1 Siviili-sotilassuhteet

Tutkielman tarkoituksena on jäsentää sitä, miten asevoimien ja yhteiskunnan välinen suhde on muotoutunut Baltian maissa Ukrainan sodan jälkeisessä murrostilanteessa. Siviili-sotilassuhteiden tutkimus tarjoaa välineitä juuri tähän tarkoitukseen, sillä se selittää paitsi asevoimien roolia osana valtiojärjestelmää, myös niitä laajempia kulttuurisia ja yhteiskunnallisia odotuksia, jotka liittyvät kansalaisvelvollisuuksiin, kansalliseen turvallisuuteen ja valtion legitimizeettiin (Bruneau & Matei 2008, 909–914). Täten siviili-sotilassuhteita käsittelevien teorioiden avulla voidaan tarkastella sitä, millaista roolia asevelvollisuusjärjestelmät näyttelevät nykypäivän demokraattisissa yhteiskunnissa ja miten ne samalla heijastavat ja muovaavat kansalaisuuden ja valtiollisen lojaalisuuden käsitteitä.

Ennen teorioiden yksityiskohtaisempaa esittelyä on tärkeää määritellä siviili-sotilassuhteiden käsite täsmällisemmin. Siviili-sotilassuhteilla tarkoitetaan valtion siviilijohdon ja asevoimien välisiä suhteita sekä vallan ja vastuun jakautumista niiden välillä (Huntington 1957, 1–18). Tutkimuksen keskiössä on siis kysymys siitä, kuinka asevoimien toimintakyky voidaan turvata ulkoisen turvallisuuden takaamiseksi samalla, kun säilytetään siviilivallan ensisijaisuus ja demokraattinen poliittinen kontrolli (Feaver 2003, 54–77). Alan teoreettisissa tarkasteluissa korostuukin ennen kaikkea asevoimien autonomian ja poliittisen kontrollin välisen tasapainon

saavuttamisen keskeisyys valtion vakauden, demokratian toimivuuden ja uskottavan turvallisuuspolitiikan kannalta (Feaver 2003, 212–218).

Siviili–sotilassuhteiden tutkimus ei kuitenkaan muodosta yhtenäistä koulukuntaa, vaan se koostuu useista rinnakkaisista ja osittain ristiriitaisista lähestymistavoista (Bruneau & Tollefson 2006, 3–5). Tässä tutkielmassa erilaisia teoreettisia näkemyksiä pyritään hyödyntämään toisiaan täydentävällä tavalla, sillä tarkasteltava ilmiö edellyttää analyyttistä joustavuutta ja teoreettista moniäänisyyttä. Vaikka teorit korostavat eri näkökulmia asevoimien ja siviiliyhteiskunnan välisiin suhteisiin, niiden yhdistäminen rikastaa analyysia ja auttaa paremmin hahmottamaan tutkittavan ilmiön erilaisia ulottuvuuksia. Valtioiden käytännön toiminta noudattaa harvoin vain yhden teorian toimintalogiikkaa, vaan se on pikemminkin useiden erilaisten motiivien ja tavoitteiden yhteisvaikutuksen summa. Siksi valtiollista toimintaa tarkastelevankin on tarvittaessa osattava vetää työkalupakistaan esille useampi kuin yksi teoria.

Seuraavaksi esitellään neljä keskeistä teoreettista lähestymistapaa siviili–sotilassuhteisiin. Ensimmäisenä tarkastellaan Samuel P. Huntingtonin (1957) näkemystä asevoimien autonomiasta ja erillisyydestä suhteessa siviilihallintoon. Toisena käsitellään Morris Janowitzin (1960) teoriaa asevoimien yhteiskunnallisesta integraatiosta ja niiden roolista laajempänä yhteiskunnallisena instituutina. Kolmantena esitellään Rebecca Schiffin (1995) kehittämä yhteisymmärrysteoria (concordance theory), joka korostaa siviiliyhteiskunnan, poliittisen johdon ja asevoimien välisen konsensuksen merkitystä. Neljäntenä tarkastellaan Cawkillin ja kollegoiden (2009) tutkimusta, jossa analysoidaan sukupuolen vaikutusta asevoimien organisaatiokulttuurin muutokseen ja laajempaan siviili–sotilassuhteiden dynamiikkaan.

3.2 Huntington: asevoimat irrallaan yhteiskunnasta

Samuel P. Huntingtonin klassikkoteos *The Soldier and the State* (1957) on yksi siviili–sotilassuhteiden tutkimuksen kulmakivistä, ja sen vaikutus ulottuu laajalle sekä teoreettisessa keskustelussa että käytännön puolustuspoliittisessa ajattelussa (Nielsen 2012, 269–270). Huntington esittää perustavanlaatuisen jaottelun siviilivallan ja sotilaallisen vallan väliseen suhteeseen, jonka ydinkysymys liittyy siihen, miten demokraattisessa järjestelmässä voidaan taata kansallisen turvallisuuden varmistaminen ilman, että asevoimat uhkaavat itse tätä demokraattista järjestelmää (Feaver 2003, 7–8).

Huntingtonin mukaan tehokkain ja vakain siviili-sotilassuhteiden muoto on objektiivinen kontrolli, jossa siviilijohto säilyttää poliittisen päätöksentekovallan, mutta antaa asevoimille laajan autonomian niiden sisäisessä toiminnassa, erityisesti taktisessa ja operatiivisessa päätöksenteossa. Keskeistä on, että sotilasinstituutioita ei alisteta poliittiselle manipulaatiolle tai ideologiselle ohjaukselle. Vastaavasti subjektiivinen kontrolli viittaa pyrkimykseen politisoida asevoimia joko ideologisesti (esimerkiksi puoluepoliittisen ohjauksen kautta) tai organisatorisesti (esimerkiksi siviilien suora osallistuminen asevoimien komentorakenteisiin), mikä Huntingtonin mukaan heikentää sekä asevoimien ammatillisuutta että demokratian vakautta. (Huntington 1957, 80–85.)

Huntingtonin teoria nojaa vahvasti ajatukseen sotilasammattista itsenäisenä professiona, jonka erityisosaaminen liittyy strategisen väkivallan hallintaan. Ammattimainen upseeri ei ole pelkästään taistelutoiminnan johtaja, vaan asiantuntija, joka toteuttaa poliittisen johdon määrittelemät tavoitteet mahdollisimman tehokkaasti ja ilman arvopohjaista osallistumista päätöksentekoon (Huntington 1957, 11–18). Kyseistä näkemystä vahvistaa myös Deborah Avant (2007, 84), jonka mukaan pääasiassa vahvat ja ammattimaiset sotilasorganisaatiot kykenevät kehittämään niin monimutkaista ja vaativaa asiantuntijuutta, joka on välttämätöntä nykyaikaisessa sodankäynnissä. Näin ollen sekä Huntingtonin että Avantin näkemykset korostavat professionaalisuuden eli ammatillisuuden merkitystä asevoimien tehokkuuden ja toimintakyvyn kannalta, siviilijohdon säilyttäessä kuitenkin poliittisen ja arvopohjaisen johtajuuden.

Huntingtonin näkemykset heijastavat vahvasti kylmän sodan aikakautta, jolloin asevoimien politisoituminen nähtiin erityisen suurena uhkana demokratialle ja kansalliselle vakaudelle. Hänen mallinsa korostaakin sotilasammattilaisuuden ja institutionaalisen autonomian merkitystä juuri demokraattisen järjestelmän suojelemisessa. Asevoimien tulee olla poliittisesti neutraali ja antaa siviilien säätää päämäärät, mutta kuitenkin ammatillisesti riittävän vahva ja pätevä, jotta se kykenee täyttämään siviilivallan sille asettamat päämäärät. (Desch 1999, 1–7.) Kyseisen lähtökohdan taustalla vaikuttivatkin ennen kaikkea 1950-luvun Yhdysvaltojen turvallisuuspoliittiset realiteetit, joissa Neuvostoliiton muodostama ulkoinen uhka ja sisäinen tarve vahvaan mutta valvottuun puolustuskykyyn olivat keskeisiä huolenaiheita.

Sittemmin Huntingtonin mallia on kritisoitu siitä, että se yksinkertaistaa siviilivallan ja asevoimien välistä vallanjakoa. Käytännön siviili–sotilassuhteet eivät useinkaan noudata selkeää työnjakomallia, vaan niissä esiintyy jatkuvaa vuorovaikutusta, neuvottelua ja poliittisia jännitteitä, jotka heijastavat muuttuvia yhteiskunnallisia ja kansainvälisiä olosuhteita. (Brooks 2005, 6–7.) Etenkin uusissa ja nopeasti kehittyvissä turvallisuustilanteissa, kuten Baltian maissa Venäjän hyökkäyssodan jälkeen, siviilijohdon ja asevoimien välinen dynamiikka voi perustellusti poiketa Huntingtonin esittämästä ideaalimallista, kummankin osapuolen pyrkiessä tasapainottelemaan kansallisen turvallisuuden ja demokratian vaatimusten ristivedossa. Juuri tästä syystä tutkielma hyödyntää useita erilaisia siviili–sotilassuhteiden teoreettisia näkökulmia, sillä se mahdollistaa tutkimuskohteen monipuolisemman tarkastelun ja sen erityisen kontekstin huomioimisen.

3.3 Janowitz: asevoimat osana yhteiskuntaa

Alan toinen klassikko, Morris Janowitzin teos *The Professional Soldier* (1960), muodostaa Huntingtonin teorialle kontrastin ja vaihtoehtoisen tulkintamallin siviili-sotilassuhteista. Siinä missä Huntington korosti asevoimien erillisyyttä yhteiskunnasta ja niiden välineellistä asemaa ammatillistuneena asiantuntijaorganisaationa, Janowitz puolestaan tarkastelee asevoimia sosiaalisena instituutiona, jonka on oltava jatkuvasti vuorovaikutuksessa muun yhteiskunnan kanssa (Janowitz 1960, 1–7). Janowitzin näkökulmasta erityisen relevantin Baltian maiden asevelvollisuusjärjestelmien tarkasteluun tekee se, että Ukrainan sodan jälkeinen turvallisuuspoliittinen tilanne on korostanut tarvetta vahvistaa kansalaisten ja asevoimien välistä sidettä sekä parantaa yhteiskunnallista hyväksyttävyyttä asepalvelukselle.

Janowitzin keskeinen ajatus on se, että modernien asevoimien legitimitetti ei voi rakentua pelkästään sotilaallisen ammattitaidon varaan. Yhteiskuntien muuttuessa yhä monimutkaisemmiksi, osallistavammiksi ja teknologisesti kehittyneemmiksi, myös asevoimilta vaaditaan suurempaa avoimuutta ja vuorovaikutusta. Tällaisessa ympäristössä asevoimat eivät siis voi olla irrallinen ja suljettu instituutio, vaan niiden tulee olla kiinteästi sidoksissa muuhun yhteiskuntaan. Kokemus asevoimista luontevana osana yhteiskuntaa parantaa näin ollen niiden itsensäkin toimintaedellytyksiä. (Janowitz 1960, 417–430.) Kansalaisten luottamus asevoimiin ja kokemukset asepalveluksesta tukevat näin ollen sekä sotilaallista valmiutta että kansallisen identiteetin rakentumista ja tunnetta samassa veneessä olemisesta.

Janowitzin teoria poikkeaa Huntingtonin ajattelusta myös siinä, miten sotilasammattillisuus ymmärretään ja minkälaisia taitoja modernilta sotilasammattilaiselta odotetaan. Huntingtonin näkemys painottaa ennen kaikkea teknistä asiantuntijuutta, institutionaalista autonomiaa ja sotilaallista tehokkuutta erillään yhteiskunnallisesta ja poliittisesta toiminnasta. Janowitz puolestaan haastaa kyseisen näkemyksen esittämällä, että modernin upseerin ammattitaitoon tulisi sotilaallisen osaamisen lisäksi sisältyä myös poliittista herkkyyttä, eli kykyä arvioida toimintansa yhteiskunnallisia vaikutuksia sekä taitoa huomioida päätöksenteon laajempi poliittinen konteksti (Nielsen & Liebert 2020, 733). Poliittinen herkkyyys ei siis Janowitzin mukaan heikennä sotilaallista suorituskkyä, vaan päinvastoin vahvistaa asevoimien kykyä toimia legitiimisti, vastuullisesti ja yhteiskunnan luottamuksen arvoisesti osana demokraattista järjestelmää.

Janowitzin lähestymistapaa voidaan toisaalta myös kritisoida sen mahdollisesti liian optimistisesta oletuksesta, jonka mukaan asevoimien ja yhteiskunnan integraatio onnistuisi nopeasti ja ongelmattomasti. Käytännön kokemukset, erityisesti Keski- ja Itä-Euroopan entisissä sosialistisissa maissa, osoittavat, että sotilasorganisaatioiden sopeutuminen demokraattisiin järjestelmiin on ollut monimutkainen ja hidastempoinen prosessi. Vaikka tarvittavat lainsäädännölliset uudistukset toteutettiin suhteellisen nopeasti, sotilaskulttuurien syvällinen muutos ja aito siviilikontrollin omaksuminen on ollut huomattavasti haastavampaa. (Caforio 2006, 136–137.) Kyseinen havainto on tärkeä ottaa huomioon myös arvioitaessa Baltian maiden asevelvollisuusjärjestelmien kehitystä ja niiden yhteiskunnallista hyväksyttävyyttä.

Baltian maiden nykytilanteessa Janowitzin teoria konkretisoituu ennen kaikkea pyrkimyksissä tehdä asepalveluksesta osallistavampi ja yhteiskunnallisesti merkityksellisempi kokemus. Vaikka Janowitzin teoria nojaa kollektivistisemmän aikakauden ihanteeseen kansalaisarmeijasta, sen ydinajatus asepalveluksesta sosiaalistavana ja yhteiskuntaan kiinnittävänä instituutiona säilyttää merkityksensä myös nykyaikana. Tämän puolesta puhuu muun muassa Choin ja kollegoiden (2024, 329) havainto siitä, että asevelvollisuuden suorittaminen kasvattaa vaaleissa äänestämisen todennäköisyyttä. Nykyisessä yksilökeskeisessä arvoympäristössä asevelvollisuuden sosiaalistava tehtävä ei kuitenkaan rakennu vain kurin ja yhdenmukaisuusvaatimuksen, vaan myös toimijuuden, kokemuksellisuuden ja tulevaisuushyötyjen kautta. Näin Janowitzin teoriamalli voidaan tuoda

omalta aikakaudeltaan nykyaikaan. Asevelvollisuuden ei tarvitse olla vain sitä, että kansalainen alistuu valtiolle tai kollektiiville, vaan se voi myös olla sitä, että kansalainen saa kokea olevansa osa yhteiskuntaa omilla ehdoillaan.

3.4 Schiff: kolmikantainen yhteisymmärrys

Rebecca Schiffin yhteisymmärrysteoria (concordance theory, 1995) tuo siviili-sotilassuhteiden teoreettiseen keskusteluun erilaisen näkökulman, joka pyrkii tarjoamaan vaihtoehdon Huntingtonin ja Janowitzin muodostamalle dikotomialle. Siinä missä Huntington korostaa asevoimien autonomisuutta ja Janowitz niiden yhteiskunnallista integraatiota, Schiffin mallin ytimessä on ajatus siitä, että siviilihallinnon, sotilasorganisaatioiden ja kansalaisyhteiskunnan välinen yhteisymmärrys eli konkordanssi luo perustan siviili-sotilassuhteiden vakaudelle (Schiff 2025, 518).

Schiffin mukaan siviili-sotilassuhteiden vakaus ei siis riipu pelkästään siitä, kuka asevoimia kontrolloi, vaan siitä, saavutetaanko merkityksellisten osapuolten välillä laaja-alainen yhteisymmärrys asevoimien roolista, tehtävistä ja arvopohjasta (Schiff 1995, 2). Täten teorian kannalta oleellinen kysymys kuuluukin, ovatko poliitikot, sotilasjohto ja kansalaiset samaa mieltä siitä, mitä asevoimien tulisi olla ja miten sen tulisi toimia. Kysymys on erittäin ajankohtainen juuri Baltian maissa, joissa äkilliset muutokset turvallisuusympäristössä ovat synnyttäneet tarpeen puolustuskyvyn nopealle kehittämiselle.

Teoria keskittyy ennen kaikkea neljään ulottuvuuteen, joissa se katsoo yhteisymmärryksen saavuttamisen olevan ensisijaisen tärkeää siviili-sotilassuhteiden vakauden kannalta. Kyseiset ulottuvuudet ovat rekrytointi (ketkä astuvat asepalvelukseen ja millä perusteella), sotilaiden yhteiskuntaluokka (mistä yhteiskuntaluokista sotilaat tulevat), puolustuspoliittinen päätöksenteko (ketkä päätöksentekoon vaikuttavat) sekä asevoimien tapakulttuuri (miten asevoimat toimivat ja millaisia arvoja ne edustavat). Schiff esittää, että mikäli siviilihallinnon, sotilasorganisaatioiden ja kansalaisyhteiskunnan kesken ei saavuteta yhteisymmärrystä juuri näissä asioissa, siviili-sotilassuhteista voi tulla epävakaita tai konfliktisia. (Ali 2014, 547–548.)

Schiffin teorian vahvuus on sen kyky huomioida institutionaaliset, kulttuuriset ja poliittiset ulottuvuudet samanaikaisesti. Teoria ei siis tarkastele vain sitä, miten asevoimat toimivat, vaan myös sitä, millä yhteiskunnallisilla ehdoilla ja kenen hyväksynnällä ne toimivat. (Schiff 2025, 518.) Teoriaa on kuitenkin kritisoitu siitä, että se olettaa siviilijohdon, sotilasorganisaatioiden ja

kansalaisyhteiskunnan olevan itsenäisiä ja tasavertaisia toimijoita, jotka käyvät vuoropuhelua keskenään. Todellisuudessa monissa yhteiskunnissa asevoimien vahvuus ja poliittisten toimijoiden heikkous estävät aidon kumppanuuden ja vuorovaikutuksen syntyminen, vaikka näkyvää avointa erimielisyyttä ei välttämättä olisikaan. Kritiikin mukaan teorian heikkous on siinä, että se rakentuu ennalta määrättyjen käsitteellisten oletusten, kuten tasavertaisuuden ja yhteisymmärryksen, varaan eikä se siten pysty joustavasti huomioimaan erilaisten yhteiskuntien paikallisia sosiaalisia ja institutionaalisia erityispiirteitä. (Ali 2014, 560–561.)

Saamastaan kritiikistä huolimatta Schiffin teoria soveltuu todella hyvin yhdeksi tämän tutkielman viitekehyksistä. Baltian maiden asevelvollisuusjärjestelmät läpikäyvät merkittävää murrosta, sillä Venäjän täysimittainen hyökkäyssota Ukrainassa ja siitä seurannut uudenlainen turvallisuustilanne on edellyttänyt Baltian maita toteuttamaan sellaisia uudistuksia, joissa kansalaisyhteiskunnan, poliittisen johdon ja asevoimien näkemykset eivät ole aina täysin kohdanneet. Yhteisymmärrysteorian avulla on mahdollista analysoida juuri tällaisia tilanteita, joissa yhteiskunnallinen konsensus tai sen puute vaikuttaa asevoimissa toteutettujen uudistusten etenemiseen ja legitimizeettiin. On siis perusteltua väittää, että Schiff tarjoaa tutkielman kannalta olennaisia välineitä ymmärtää Baltian maiden asevelvollisuusjärjestelmien kehitystä osana laajempaa yhteiskunnallista käymistilaa.

3.5 Cawkill ja kollegat: sukupuolisuuden merkitys asevoimissa

Paul Cawkillin ja kollegoiden (2009) tutkimus tarjoaa täydentävän näkökulman siviili-sotilassuhteisiin tuomalla analyysiin mukaan sukupuolen ja kulttuurisen representaation ulottuvuuden. Heidän mukaansa asevoimat eivät ole arvoista vapaita, teknokraattisia organisaatioita, vaan kulttuurisesti konstruoituja instituutioita, jotka yhtäältä heijastavat ja toisaalta vahvistavat yhteiskunnassa vallitsevia arvoja, mukaan lukien käsityksiä sukupuolesta, kansalaisuudesta ja velvollisuudesta. (Cawkill et al. 2009, 25; 31.)

Cawkill ja kollegat korostavat, että naisten osallistuminen asevoimiin ei ole ainoastaan rekrytoinnin tai henkilöstöpolitiikan tekninen kysymys, vaan samalla syvälinen kulttuurinen ja symbolinen ilmiö. Se siis liittyy hyvin keskeisesti siihen, kenen katsotaan olevan täysivaltainen kansalainen ja millä ehdoilla. Sukupuolineutraalit asevelvollisuusmallit, naisten osallistuminen palvelukseen ja asevoimien sisäisten sukupuolittuneiden rakenteiden purkaminen ovat heidän mukaansa esimerkkejä siitä, miten institutionaalisen tason muutos

voi samalla muokata laajempia yhteiskunnallisia käsityksiä sukupuoli-identiteeteistä ja yhteiskunnallisesta osallistumisesta. (Cawkill et al. 2009, 34.) Tutkimus korostaa siis ennen kaikkea sitä, että kun asevoimissa tapahtuu jokin muutos, ei kyse ole pelkästään käytännön uudistuksesta, vaan syvemmästä muutoksesta siinä, miten sotilaallinen kansalaisuus ymmärretään. Sukupuoli on tässä erittäin keskeinen muuttuja, koska se määrittelee, kuka kantaa puolustukseen liittyvän vastuun, millaisia odotuksia eri ihmisryhmiin kohdistuu ja millaiseksi yksilön suhde kansalliseen turvallisuuteen koetaan. (Cawkill et al. 2009, 24, 39.)

Myös Caforion (2006, 283–285) mukaan sukupuolten roolit asevoimissa kytkeytyvät tiiviisti laajempiin kulttuurisiin ja yhteiskunnallisiin muutoksiin. Varsinkin muutokset sukupuolirooleissa, perherakenteissa ja kansalaisoikeuksiin liittyvissä kysymyksissä ovat mahdollistaneet naisten laajemman osallistumisen asevoimiin, etenkin siviililuonteisissa ja teknisissä tehtävissä. Useissa maissa asevoimat ovatkin viime vuosina kehittyneet muistuttamaan yhä enemmän siviiliyhteiskunnan organisaatioita, ja teknologinen kehitys sekä hallinnollisten tehtävien lisääntyminen ovat avanneet naisille uusia mahdollisuuksia osallistua. Kyseinen kehitys on ollut näkyvää varsinkin vapaaehtoisuuteen perustuvissa armeijoissa, joissa naisten osallistuminen on ollut laajempaa kuin asevelvollisuuteen perustuvissa järjestelmissä.

Baltian maissa sukupuolikysymykset ovat nousseet esiin erityisesti asevelvollisuus uudistusten yhteydessä. Latviassa sekä poliittinen että sotilaallinen johto on tuonut esille, että asevelvollisuus tulisi ulottaa koskemaan myös naisia osana maan uutta kokonaismaanpuolustuksen mallia. Kansalaismielipide ei kuitenkaan toistaiseksi ole tukenut laajentamista, sillä naisten asevelvollisuuden kannatus on selvästi vähäisempää kuin miesten, mikä kertoo siitä, että kulttuuri-ilmapiiri ei aina kulje käsi kädessä hallinnollisten uudistuspyrkimysten kanssa. Virossa ja Liettuassa puolestaan on nojattu naisten vapaaehtoiseen osallistumiseen, minkä lisäksi molemmissa maissa on toteutettu toimia, jotka pyrkivät lisäämään asepalveluksen houkuttelevuutta naisille. Naisten osuus palvelleista on tästä huolimatta pysynyt hyvin pienenä, mutta pyrkimykset kertovat kuitenkin yrityksestä sekä lisätä henkilöstöresursseja että vaikuttaa käsityksiin siitä, kenelle maanpuolustaminen kuuluu ja millaista kansalaisuutta pidetään arvostettuna.

Cawkillin ja kollegoiden tälle tutkielmalle tärkein anti on siinä, että siviili–sotilassuhteet eivät rajoitu vain institutionaalisiin ja vallanjakoon liittyviin kysymyksiin, vaan ne sisältävät myös

symbolisia ja identiteettiä muokkaavia ulottuvuuksia, asevoimien sekä heijastaessa että muovatessa yhteiskunnallisia käsityksiä kansalaisuudesta ja sukupuolisuudesta. Juuri tältä pohjalta Cawkillin ja kollegoiden lähestymistapa täydentää perinteisiä teoreettisia näkökulmia ja tarjoaa todella ajankohtaisen viitekehyksen asevelvollisuuden ja kansalaisidentiteetin muutosten ymmärtämiseen Baltian maiden nykytilanteessa.

3.6 Yhteenveto: teorit ja niiden soveltaminen tutkimuksessa

Edellä esiteltyt teorit tarjoavat tutkielmalle toisiaan täydentäviä näkökulmia siviili-sotilassuhteiden ja asevelvollisuusjärjestelmien kehityksen tarkasteluun. Huntingtonin malli korostaa asevoimien institutionaalista erillisyyttä ja ammatillista itsenäisyyttä. Sen mukaan tehokas puolustus edellyttää, että asevoimat pysyvät erillään poliittisista ja yhteiskunnallisista ristiriidoista. Janowitz puolestaan painottaa asevoimien sulautumista osaksi muuta yhteiskuntaa ja niiden laajempaa vuorovaikutusta yhteiskunnassa vallitsevien arvojen ja asenteiden kanssa. Schiffin kolmikantainen yhteisymmärrysteoria sen sijaan tuo analyysiin mukaan uuden ulottuvuuden, korostaen poliittisen johdon ja sotilasorganisaatioiden ohella myös kansalaisyhteiskunnan roolia, ja näiden kolmen keskeisen toimijan saavuttaman yhteisymmärryksen merkitystä asevoimien legitimitetin kannalta. Kolmikkoa täydentää Cawkillin ja kollegoiden tutkimus, joka nostaa analyysiin myös kulttuurisen ja symbolisen tason kysymyksiä, erityisesti liittyen sukupuoliin ja niille asetettuihin rooliin ja odotuksiin osana asevoimia.

Kyseiset teorit eivät muodosta yhtenäistä selitysmallia ja ovat osin ristiriidassa keskenään. Tämä on kuitenkin tietoinen tutkimuksellinen valinta, sillä näin monipuolisen ilmiön tarkastelua palvelee se, kun tutkittavaa ilmiötä voi lähestyä useammasta kuin yhdestä teorianäkökulmasta käsin. Kuten myöhemmin tulen osoittamaan, asevelvollisuusjärjestelmien kehittäminen ei tapahdu vain jotakin yksittäistä toimintalogiikkaa mukailen, vaan ne pikemminkin kehittyvät useiden teorianallien intersektiossa eli risteyskohdassa. Esimerkiksi Viron toimet voivat samanaikaisesti ilmentää sekä Huntingtonin objektiivista kontrollia puolustusvoimien operatiivisessa autonomiassa, Janowitzin korostamaa yhteiskunnallista integraatiota asevelvollisuuskokemuksen yksilöllistämässä, että Schiffin tasapainottelua siviilijohdon, asevoimien ja kansalaisyhteiskunnan välillä, maan pyrkiessä muodostamaan yhteisymmärryksellisen tasapainon kunkin toimijan välillä.

Vaikka teorit sisältävät myös normatiivisia piirteitä, eli ne viittaavat myös siihen, millainen asevoimien ja yhteiskunnan välisen ihanteellisen suhteen tulisi olla, on niiden rooli tässä tutkielmassa pääasiassa selittävä. Teorioiden ensisijainen anti tutkielmalle on siis se, että ne tarjoavat välineitä jäsentää sitä, miten Baltian asevelvollisuusjärjestelmät ovat käytännössä kehittyneet ja missä määrin eri mallit heijastavat näissä maissa toteutuneita puolustusratkaisuja. Samalla teorit luovat kuitenkin ennakko-oletuksia siitä, millaisiin suuntiin järjestelmien voisi odottaa kehittyvän. Esimerkiksi Ukrainan sodan kontekstissa on perusteltua olettaa, että tarve miesvoiman kasvattamiseen ja kansalaisten maanpuolustukseen sitouttamiseen ohjaisi pieniä rajavaltioita kehittämään asevelvollisuutta janowitzläisittäin osallistavampaan suuntaan. Teorit eivät siis vain kuvaa mennyttä kehitystä, vaan tarjoavat myös odotuksia sille, miten turvallisuuspoliittiset paineet mahdollisesti vaikuttavat instituutioiden kehitykseen. Tässä tutkielmassa niiden ensisijainen tehtävä on kuitenkin empiirisen kehityksen tulkinta, ei sen normatiivinen ohjaaminen.

3.7 Vaihtoehtoiset teorit

Tutkielman teoreettisena viitekehyksenä hyödynnetään siviili-sotilassuhteita käsitteleviä teoriakehyksiä, mutta vaihtoehtoja teoreettiseksi viitekehykseksi oli useita. Uusinstitutionalismi olisi esimerkiksi tarjonnut mahdollisuuden tarkastella, kuinka historialliset kehityskulut ja vakiintuneet organisaatorakenteet ohjaavat puolustusinstituutioiden uudistumista (Olsen & March 1984; Peters 2005). Uusinstitutionalismi painottaa kuitenkin erityisesti hitaita muutoksia ja institutionaalista pysyvyyttä, tämän tutkielman keskittyessä ennen kaikkea nopeisiin muutoksiin, jotka on toteutettu reaktionä kriisiytyneeseen turvallisuusympäristöön. Tästä syystä uusinstitutionalimin tarjoama näkökulma ei olisi pystynyt tarjoamaan yhtä monipuolista kehystä tarkastella esitettyjä tutkimuskysymyksiä.

Kriittinen turvallisuustutkimus (Booth 2005) olisi voinut olla toinen mahdollinen teoriavaihtoehto. Se haastaa valtakeskeiset ja teknokraattiset turvallisuuskäsitykset ja keskittyy ennen kaikkea siihen, kuka turvallisuutta määrittelee ja millä ehdoilla. Kriittisen turvallisuustutkimuksen näkökulma olisi toisaalta saattanut tarkoittaa menetelmän vaihtamista diskurssianalyysiin, jota hyödyntämällä olisi voinut analysoida muun muassa poliittista retoriikkaa ja sitä turvallisuuspuhetta, jota asevelvollisuus uudistusten yhteydessä harjoitetaan. Diskurssianalyysi puolestaan olisi edellyttänyt toisenlaisen aineiston keräämistä,

joka olisi keskittynyt enemmän juuri poliittisiin puheisiin tai mediakeskusteluun, mikä olisi vienyt tutkimuksen toiseen suuntaan kuin mikä oli alun perin tarkoitus, koska tässä tutkielmassa pidetään keskeisenä nimenomaan institutionaalisten ja hallinnollisten muutosten sisällyttämistä tarkasteluun.

Kriittisen turvallisuustutkimuksen yhteydessä myös turvallistamisteoriaa (Buzan et al. 1998; Balzacq 2010) olisi voinut hyödyntää sen tarkastelussa, miten asevelvollisuuden palauttaminen ja laajentaminen Baltian maissa on esitetty välttämättömänä vastauksena ulkoiseen uhkaan. Kyseinen näkökulma olisi ollut erityisen kiinnostava varsinkin Latviassa, jossa asevelvollisuus päätettiin palauttaa Ukrainan sodan seurauksena. Turvallistamisteoria olisi kuitenkin myös painottanut ensisijaisesti puhetapoja ja poliittista retoriikkaa, eikä se olisi siten mahdollistanut yhtä monipuolista analyysiä juuri siviili-sotilassuhteisiin liittyvistä institutionaalisista dynamiikoista.

Soveltuvuuden ohella pääsy siviili-sotilassuhteiden teorioiden valikoitumiseen tutkielman teoreettiseksi viitekehikseksi on niiden monipuolisuus. Siviili-sotilassuhteiden teorit mahdollistavat samanaikaisesti sekä instituutiotason, yhteiskunnallisten arvojen että poliittisen ulottuvuuden tarkastelun, mikä tekee analyysistä kokonaisvaltaisemman kuin vaihtoehtoiset teorit mahdollistavat. Juuri tuo kokonaisvaltaisuus luo edellytykset vastata esitettyihin tutkimuskysymyksiin ja analysoida asevelvollisuusjärjestelmien kehitystä Baltian maiden muuttuneessa turvallisuusympäristössä vuosina 2022–2024.

4 ASEVELVOLLISUUS BALTIAN MAISSA 1991-2021

Neljännessä luvussa paneudutaan tarkemmin asevelvollisuuden käsitteeseen ja jäsennetään niitä historiallisia ja poliittisia kehityskulkuja, joiden kautta Baltian maiden asevelvollisuusjärjestelmät ovat muotoutuneet sellaisiksi kuin ne ennen vuotta 2022 olivat. Vaikka tutkielman varsinainen analyysiosuus keskittyykin Ukrainan sodan jälkeiseen aikaan, tuottaa taustoitusta tiettyä tutkimuksellista lisäarvoa, koska se muodostaa lähtö- ja vertailukohdan niille muutoksille, joita vuosien 2022–2024 aikana toteutettiin.

Luvussa keskitytään ennen kaikkea kolmeen keskeiseen murroskohtaan: Baltian maiden uudelleenitsenäistymiseen 1990-luvun alussa, näiden Natoon liittymiseen vuonna 2004 sekä Venäjän Krimin valtauksesta seuranneeseen käännteeseen maiden turvallisuuspolitiikassa vuodesta 2014 alkaen. Kyseisten vaiheiden tarkastelu mahdollistaa sen tarkastelun, miten muuttunut turvallisuuspoliittinen tilanne on vaikuttanut kunkin maan asevelvollisuusjärjestelmän kehitykseen. Lisäksi luvussa käsitellään lyhyesti sitä, miten edellä mainitut käännteet ovat vaikuttaneet Baltian maiden siviili-sotilassuhteiden kehittymiseen. Tarkastelussa tukeudutaan edellisessä luvussa esiteltyyn teoreettiseen viitekehykseen, eli Huntingtonin, Janowitzin, Schiffin sekä Cawkillin ja kollegoiden tarjoamiin näkökulmiin.

4.1 Asevelvollisuuden luonteesta

Asevelvollisuus on järjestelmä, jossa valtio velvoittaa kansalaisiaan osallistumaan maanpuolustukseen joko aseellisesti tai vaihtoehtoisin keinoin (Choi et al. 2024, 315–316). Asevelvollisuus ei kuitenkaan ole pelkästään hallinnollinen järjestely tai osa valtion puolustuksen organisointia, vaan se on myös yhteiskunnallinen instituutio, joka heijastaa valtiollista toimintalogiikkaa, kansalaiskäsityksiä ja turvallisuuden ymmärtämistä. Näin se kytkeytyy tiiviisti sellaisiin käsitteisiin kuten kansalaisvelvollisuus, lojaalisuus, sukupuoli, yhdenvertaisuus, suvereniteetti ja väkivaltamonopoli. (Cáceres-Delpiano et al. 2021, 7–8; Ertola Navajas et al. 2022, 134; Krebs 2004, 85–90.) Tästä syystä asevelvollisuutta on oleellista tarkastella paitsi käytännön puolustusjärjestelynä myös poliittisena ja yhteiskunnallisena ilmiönä.

Asevelvollisuuden yhteiskunnallinen luonne tulee esiin myös siinä, miten eri valtiot järjestelmänsä toteuttavat. Joissakin maissa asevelvollisuus koskee koko miespuolista väestöä tai sukupuolineutraalisti kaikkia kansalaisia, toisissa järjestelmät puolestaan

perustuvat vapaaehtoisuuteen tai satunnaisiin arvontoihin (Jonsson et al. 2024, 26–28). Lisäksi ne voivat myös sisältää erilaisia vaihtoehtoja, kuten siviilipalveluksen, reservikoulutuksen tai yhdistelmiä aseellisesta ja aseettomasta palveluksesta (Flyghed 2023, 16; 23). Kunkin maan asevelvollisuus on siis rakentunut sen historiallisen, poliittisen ja yhteiskunnallisen kontekstin muovaamana (Jonsson et al. 2024, 20). Se, millaisena asevelvollisuus ilmenee, kertoo aina jotain syvempää sen järjestäneestä yhteiskunnasta.

Näin ollen asevelvollisuus voidaan nähdä sekä käytännöllisenä välineenä että yhteiskunnallisena instituutiona. Välineenä asevelvollisuus toimii osana valtion puolustuskyvyn ja henkilöstöresurssien hallintaa, mahdollistamalla kansallisen turvallisuuden ylläpidon kriisitilanteissa. Yhteiskunnallisessa merkityksessään asevelvollisuus puolestaan heijastaa valtion ja kansalaisten välistä suhdetta. Se ilmentää, millaista osallistumista ja lojaaliutta valtio kansalaisiltaan odottaa ja miten kansalaisuutta määritellään osaksi valtion puolustamista. Tutkielmassa kyseisiä ulottuvuuksia tarkastellaan siviili–sotilassuhteiden teorioiden näkökulmasta, jotka tarjoavat oivallisen kehyksen asevelvollisuuden aseman tarkastelemiseksi poliittisen kontrollin, asevoimien autonomian ja kansalaisyhteiskunnan osallistumisen leikkauspisteessä.

4.2 Keskeiset asevelvollisuusmallit

Viime vuosikymmenten aikana Euroopan asevelvollisuusjärjestelmien kehitystä on jäsennetty kahden esimerkkimallin kautta. Ensimmäinen näistä malleista on täysin ammatillistuneet asevoimat, ja toinen kansalaisarmeijan periaatteeseen nojaava malli, jossa asevelvollisuus säilyy. Kehityksen pääsuunta on ollut kohti ammatillistumista, ja useat maat ovatkin luopuneet yleisestä asevelvollisuudesta. Näiden päätyyppien rinnalle on kuitenkin noussut myös sellaisia malleja, jotka yhdistävät sekä pakollisen että vapaaehtoisen palveluksen piirteitä. Yhä useammassa maassa asepalvelus koskee enää vain osaa ikäluokasta, ja siihen sisältyy vapaaehtoisuuden elementtejä, yksilöllistettyjä valintamahdollisuuksia sekä rekrytointia motivaation perusteella. Nämä niin sanotut vapaaehtoistetet hybridimallit heijastavat ennen kaikkea voimistuneen individualismin ja globalisaation vaikutuksia kansalaisvelvollisuuksien kokemukseen. (Ben-Ari et al. 2025, 2–4.)

Ammatillistuneissa asevoimissa puolustus perustuu vapaaehtoiseen palvelukseen ja ammattisotilaiden rekrytointiin, ilman pakollista asevelvollisuutta. Kyseinen malli on yleistynyt

erityisesti Länsi-Euroopassa kylmän sodan päättymisen jälkeen. Esimerkiksi Saksa lakkautti asevelvollisuuden vuonna 2011, ja Ranska siirtyi täysin ammatillistettuun armeijaan jo vuonna 2001. Kehitykseen vaikuttivat muun muassa muuttuneet turvallisuusuhat, tarve joustavampiin ja teknologisesti kehittyneempiin asevoimiin sekä halu parantaa asevoimien tehokkuutta ja valmiutta osallistua kansainvälisiin operaatioihin. Ammatillistuneiden asevoimien toiminta perustuu korkeaan erikoistumiseen ja jatkuvaan koulutukseen, mikä mahdollistaa nopean reagoinnin erilaisiin uhkiin. (Stanar 2024, 6–8.) Kyseisen mallin voi nähdä mukailevan Huntingtonin (1957) näkemystä sotilaallisesta ammatillisuudesta, joka korostaa sotilaiden asiantuntijuutta sekä eriytyneisyyttä siviiliyhteiskunnasta.

Asevelvollisuuteen nojaava malli puolestaan perustuu ajatukseen puolustusvelvollisuuden jakautumisesta tasaisesti kansalaisten kesken. Tällaisessa järjestelmässä asepalvelus on laajasti pakollinen koko ikäluokalle, yleensä tosin vain miespuoliselle sellaiselle, ja se toimii sekä puolustusellisena että yhteiskunnallisena instituutiona. Käytännössä tällaiset mallit ovat nyky-Euroopassa melko harvassa, mutta esimerkiksi Suomi ja Viro edustavat kyseistä suuntausta hyvinkin läheisesti. Kumpikaan maa ei ole luopunut asevelvollisuudesta, vaan on kehittänyt sitä määrätietoisesti osana kokonaisuun puolustuksen periaatetta. (Ben-Ari et al. 2025, 7; Kosonen et al. 2019, 47.) Asevelvollisuuteen nojaava malli liittyy kiinteästi Janowitzin (1960) teoriaan asevoimista yhteiskunnan peilinä. Asepalvelus ei ainoastaan kouluta sotilaita, vaan myös rakentaa kansalaisidentiteettiä, yhteiskunnallista osallisuutta ja luottamusta asevoimiin.

Hybridimallit sen sijaan yhdistävät pakollisen ja vapaaehtoisen asepalveluksen piirteitä. Palvelukseen kutsutaan vain osa ikäluokasta, ja valintaan vaikuttavat esimerkiksi motivaatio, soveltuvuus tai vapaaehtoisuus. (Ben-Ari et al. 2025, 4–5.) Kyseinen malli on käytössä muun muassa Ruotsissa ja Norjassa, joissa asevelvollisuus on sukupuolineutraali ja järjestelmä korostaa yksilön valinnanvapautta ja yhteiskunnallista hyötyä (Besch & Westgaard 2024). Hybridimallit heijastavat Janowitzin (1960) ajatusta asevoimista osallistavana yhteiskunnallisena instituutiona sekä Schiffin (1995) näkemystä yhteensopivuudesta siviilihallinnon, asevoimien ja kansalaisyhteiskunnan välillä. Lisäksi sukupuolineutraali palvelus ilmentää Cawkillin ja kollegoiden (2009) kuvaamaa kulttuurista muutosta kohti inklusiivisempia ja vähemmän mieskeskeisiä asevoimia.

Euroopan asevelvollisuusmallit sijoittuvat nykyisin ammatillisten, asevelvollisuuteen perustuvien ja hybridisten järjestelmien jatkumolle. Kuten tässä luvussa on esitetty, kyseiset mallit eivät ole vain teknisiä ratkaisuja, vaan ne heijastavat valtion ja kansalaisten välistä suhdetta, yleisiä turvallisuuskäsityksiä sekä poliittisia arvolinjauksia. Baltian maat asettuvat tämän jatkumon eri kohtiin. Viro on säilyttänyt asevelvollisuuden vahvana ja kehittänyt sitä osana laaja-alaista kokonaisuuspuolustusstrategiaa, Latvia puolestaan luopui asevelvollisuudesta 2000-luvun alussa ja toimi pitkään ammatillistuneen mallin mukaisesti, kun taas Liettua edustaa eräänlaista välimuotoa, joka palasi valikoivaan asevelvollisuuteen Krimin miehityksen jälkeen. Seuraavissa alaluvuissa tarkastellaan yksityiskohtaisesti, miten näiden kolmen valtion asevelvollisuusjärjestelmät ovat kehittyneet uudelleenitsenäistymisestä vuoteen 2022 asti, ja millaisia poliittisia ja yhteiskunnallisia tekijöitä kehityksen taustalla on vaikuttanut.

4.3 Asevelvollisuus uudelleenitsenäistymisen jälkeen (1991–2003)

Neuvostoliiton hajoaminen käynnisti Baltian maissa syvän yhteiskunnallisen ja poliittisen muutosprosessin, jonka osana myös kansallinen puolustus jouduttiin rakentamaan lähes tyhjästä. Asevelvollisuusjärjestelmät, jotka nousivat osaksi tätä kehitystä, heijastivat kunkin valtion historiallisia, kulttuurisia ja geopolittisiä lähtökohtia. (Piotrowski 2018, 48; 53.) Kyseisessä kontekstissa asevoimilla on ennen kaikkea valtionrakennuksellinen ja symbolinen tehtävä. Ne toimivat välineenä suvereniteetin konkretisoimisessa ja kansalaisten ja valtion välisen suhteen uudelleenrakentamisessa pitkän miehityskauden jälkeen. Tällaisessa tilanteessa asevelvollisuus jäsentää kansalaisuutta suhteessa valtioon, sillä oikeus ja velvollisuus puolustaa isänmaata ilmentävät paitsi poliittista osallistumista myös sitä, mitä on olla kansalainen. (Coleman et al. 2015, 359–406.)

Virossa tehtiin jo itsenäisyyden palauttamisen alkuvaiheessa strateginen valinta rakentaa puolustus kansalaisarmeijan periaatteelle (Ben-Ari et al. 2024, 913). Mallia otettiin avoimesti Suomesta, jonka asevelvollisuusjärjestelmää pidettiin historiallisesti ja kulttuurisesti luontevana vertailukohtana (Szymański 2024). Yleinen asevelvollisuus koko miespuoliselle ikäluokalle määriteltiin kansalaisvelvollisuudeksi, ja sitä alettiin kehittää osana kokonaisuuspuolustuksen konseptia, jonka katsottiin vastaavan parhaiten maan uudessa turvallisuuspoliittisessa tilanteessa nähtyihin tarpeisiin (Ben-Ari et al. 2024, 913). Asepalvelus

sai näin merkityksen paitsi käytännöllisenä puolustusveloitteena, myös symbolisena osallistumisena kansalaisuuteen ja valtion jälleenrakennukseen.

Myös Latviassa ja Liettuassa asevelvollisuus otettiin muodollisesti käyttöön heti uudelleenitsenäistymisen jälkeen 1990-luvun alussa, mutta järjestelmät eivät vakiintuneet samalla tavalla kuin Virossa. Molemmissa maissa kehitys suuntautui asteittain kohti ammatillistettua puolustusmallia, ja asevelvollisuus näyttäytyi enemmän siirtymävaiheen ratkaisuna kuin pysyvänä instituutiona. Tätä suuntausta vauhdittivat sekä käytännön toteutukseen liittyvät haasteet että pyrkimys irtautua neuvostomenneisyydestä ja rakentaa Nato-yhteensopivaa, modernia puolustusta. (Gavrillo & Rostoks 2025, 7; Szymański 2015.) Toisin kuin Viro, Latvia ja Liettua eivät siis rakentaneet asevoimiaan kansalaisarmeijan periaatteelle, vaan ne alkoivat yhä selvemmin muistuttaa ammatillista organisaatiota, jonka rooli kansalaisyhteiskunnassa oli selkeästi rajattu. Kyseinen kehityssuunta vastasi läheisesti Huntingtonin (1957) esittämää näkemystä asevoimien institutionaalisesta autonomiasta ja poliittisesta neutraaliudesta.

Uudelleenrakennusvaiheeseen liittyi myös merkittäviä institutionaalisia haasteita, varsinkin siviili-sotilassuhteiden järjestämisessä (Urbelis 2003, 6–8). Neuvostoliiton perinnöstä irtautuminen ei tapahtunut hallinnollisessa tyhjiössä, vaan puolustusorganisaatiot joutuivat nopeasti rakentamaan komentorakenteensa ilman vakiintuneita demokraattisia käytäntöjä. Asia aiheutti jännitteitä varsinkin upseerikunnassa, jossa vastakkain olivat neuvostotaustaiset ja länsimaissa koulutetut komentajat. Virossa ongelmat kärjistyivät vuonna 1997, kun Baltian maiden yhteisessä sotaharjoituksessa menehtyi 13 varusmiestä. Tapaus johti poliittiseen kriisiin ja paljasti epäselvyydet puolustusvoimien johtosuhteissa. Reaktiona Viro sääti vuonna 2002 lain, joka vahvisti asevoimien alisteisuuden siviilijohdolle, nimesi presidentin asevoimien ylipäälliköksi ja perusti kansallisen puolustuksen neuvoa-antavan neuvoston. (Ben-Ari et al. 2023, 736–738.) Samansuuntaisia lainsäädännöllisiä uudistuksia tehtiin myös Latviassa ja Liettuassa 1990-luvun aikana siviilivalvonnan selkeyttämiseksi (Jonusaite 2003, 13; Viksne 2002, 92–93).

Janowitzin (1960) näkökulmasta asevelvollisuus toimi kyseisessä kontekstissa ennen kaikkea kansalaistavana instituutiona. Se ei pelkästään tuottanut sotilaallista suorituskykyä, vaan myös sosiaalisti yksilöitä yhteisvastuuseen ja yhteiskunnalliseen osallisuuteen, vahvistaen siten luottamusta yhteiskunnallisiin instituutioihin. Huntingtonin (1957) näkökulmasta ennen

kaikkea Latvian ja Liettuan kehitys asevoimien institutionaalisen autonomian suuntaan puolestaan kertoi objektiivisen kontrollin pyrkimyksestä sekä asevoimien ammatillistamisesta. Voidaan siis sanoa, että asevelvollisuusjärjestelmien rakentaminen vastataisenäistyneissä Baltian maissa heijasteli hyvinkin selkeästi siviili–sotilassuhteiden klassisten teorioiden keskeisiä kysymyksiä liittyen institutionaaliseen luottamukseen, kansalaisten osallistamiseen sekä yhteiskunnalliseen vakauteen.

4.4 Asevelvollisuus Nato-jäsenyyden jälkeen (2004–2013)

Vuosi 2004 oli merkittävä käännekohta Baltian maiden turvallisuuspolitiikalle. Maat liittyivät osaksi puolustusliitto Natoa, mikä asetti niiden maanpuolustuksen uuden kansainvälisen kehyksen sisään. Lisäksi Nato-jäsenyys vaikutti myös suoraan niiden asevelvollisuusjärjestelmien sekä siviili-sotilassuhteiden kehitykseen. Siinä missä Viro säilytti yleiseen asevelvollisuuteen nojaavan järjestelmänsä osana kokonaismaanpuolustuksen malliaan, Latvia ja Liettua alkoivat nopeasti siirtyä kohti ammatillistettuja asevoimia.

Latvia ja Liettua päättivät luopua asevelvollisuudesta pian Natoon liittymisensä jälkeen, Latvia vuonna 2007 ja Liettua vuonna 2008. Päätös luopua asevelvollisuudesta oli osa laajempaa puolustusstrategista uudelleenasetointia. Nato-jäsenyyttä ei ymmärretty vain keskeisenä turvallisuuspoliittisena liittosuhteena, vaan myös poliittisena ja institutionaalisenä viestinä läntisestä arvomaailmasta ja modernista valtiollisuudesta. (Bartl 2013; Urbelis 2003, 2–6.) Ammattiarmeijaan siirtymistä perusteltiin muun muassa operatiivisella tehokkuudella, kansainvälisellä yhteensopivuudella ja resurssien kohdentamisen järkevyydellä (Atmante 2020, 3). Asevoimien haluttiin toimivan ammattimaisesti ilman asevelvollisuusjärjestelmään liittyvää organisatorista jäykkyyttä ja yhteiskunnallista taakkaa (Budginaite-Froehly 2024).

Kyseinen kehityskulku osuu hyvin yksiin Huntingtonin (1957) objektiivisen kontrollin ihanteen kanssa, jossa asevoimien autonominen ammatillisuus eriytetään poliittisesta elämästä ja kansalaisyhteiskunnan vaikutteista. Tässä viitekehyksessä asevoimat ymmärretään ennen kaikkea teknisenä ja erikoistuneena välineenä, joka pyrkii toteuttamaan valtiojohdon sanelemia päätöksiä, mutta on kuitenkin toiminnassaan muutoin itsenäinen ja ennen kaikkea tehokas. Latvian ja Liettuan halu luopua asevelvollisuuteen liittyvistä rasitteista, kuten kutsuntojen järjestämisestä ja varusmiesten kouluttamisesta, alleviivaavat näiden pyrkimystä toteuttaa Huntingtonin ihanteen mukaista erottelua ja tehokkuutta.

Viro on tässä mielessä poikkeus Baltian maiden joukossa, koska toisin kuin eteläiset naapurinsa, se päätti säilyttää yleisen asevelvollisuuden Nato-jäsenyydestä huolimatta, osoittaen täten institutionaalista jatkuvuutta ja vahvaa sitoutumista kansalaisarmeijan periaatteeseen. Nato-jäsenyyteen ei siis Virossa suhtauduttu oman puolustuksen ulkoistamisena liittokunnalle, vaan pikemminkin täydentävänä järjestelynä kansallisen puolustusvalmiuden rinnalla. (Szymański 2024.) Asevelvollisuuden ja monikansallisen puolustusintegraation välillä ei siis nähty olevan ristiriitaa, vaan ne pyrittiin yhdistämään toisiaan tukeviksi järjestelmiksi. Asevelvollisuusjärjestelmää kehitettiin myös entistä inklusiivisempaan suuntaan, sillä vuonna 2013 hyväksytyn lakimuutoksen myötä myös naiset saivat jatkossa osallistua asepalvelukseen (Viron asevoimat 2025).

Viron tekemä ratkaisu kertoo yhtäältä siitä, kuinka vakiintuneen aseman asevelvollisuusjärjestelmä oli maassa saavuttanut ja toisaalta siitä, että se nautti kansalaisyhteiskunnan riittävää hyväksyntää. Janowitzilaisessa mielessä asevoimat nähtiin siis edelleen yhteiskuntaan ankkuroituna instituutiona, joka ei ainoastaan kouluta sotilaita vaan myös kasvattaa kansalaisia. Samalla Viro kykeni sovittamaan oman puolustusperinteensä osaksi Naton toimintatapoja ilman tarvetta purkaa järjestelmää tai muuttaa sen perustavanlaatuisia piirteitä. Mahdollisimman laajaan reserviin perustuva kansalaisarmeija ei siis ollut nykyaikaiseen sotilasajatteluun sovittamattomissa oleva historiallinen jäännös, vaan nykyaikaisen puolustusajattelun osaksi sovitettava instrumentti.

Paulauskasin (2013, 57–61) mukaan Baltian maiden siviili-sotilassuhteet institutionalisoituivat Nato-jäsenyyden myötä uudella tavalla. Asevoimat eivät olleet enää vain ja ainoastaan kansallisen tason toimijoita, vaan niistä muodostui osa laajempaa kansainvälistä turvallisuusrakennetta. Kehitys toi myös mukanaan tarpeen yhteensovittaa kansalliset asevoimat sekä Naton asettamat standardit ja ammatillinen toimintakyky. Tästä seurasi se, että kansallinen puolustus alettiin ymmärtää aiempaa enemmän monikansallisen kokonaisuuden osatekijäksi, ei itsenäiseksi ja eristäytyneeksi järjestelmäksi. Samalla ajattelutapa, jossa kansalaisarmeija on demokraattisen valtion ainoa oikea puolustusratkaisu, alkoi kyseenalaistua.

Tästä ei kuitenkaan seurannut automaattisesti se, että asevelvollisuus olisi menettänyt merkityksensä. Aivan kuten Viron esimerkki osoittaa, se voitiin säilyttää ja sitä vahvistaa Nato-jäsenyyden puitteissa (Szymański 2024). Yhä useammassa valtiossa asevoimien legitimitetti

alkoi kuitenkin rakentua ensi sijassa suorituskyvyn, nopean reagoinnin ja ammatillisen osaamisen varaan, mikä loi painetta kohti ammatillistumista (Jonsson et al. 2024, 20). Näin ollen siviili-sotilassuhteet eivät enää koskeneet pelkkää valtionsisäistä vallanjakoa, vaan myös sitä, miten kansallinen puolustus nivoutui osaksi kansainvälisiä turvallisuusnormeja ja liittoutumisen logiikkaa. Painetta ammatillistumiselle loi myös kulttuuri-ilmapiirin individualisoituminen, johon perinteistä kansalaisarmeijan ajatusta oli vaikea yhdistää (Ben-Ari et al. 2024, 910).

Paitsi että Nato-jäsenyys loi perustan Baltian maiden myöhemmille päätöksille liittyen asevelvollisuuden uudistamiseen, se vaikutti huomattavasti siihen, millaista puolustuspolitiikkaa pidettiin uskottavana ja nykyaikaisena. Viro päätti pitää kiinni laajaan reserviin perustuvasta asevelvollisuusmallistaan jäsenyydestä huolimatta, mutta Latvia ja Liettua luopuivat asevelvollisuudesta osana modernien asevoimien ihannetta. Siviili-sotilassuhteiden valossa kyse oli kansallisten järjestelmien ja kansainvälisten vaatimusten yhteentörmäyksestä ja -sovittamisesta. Uutta tasapainotilaa etsittäessä perinteisten kansalaisarmeijoiden muodostama yhteiskunnallinen sidoksellisuus joutui koetukselle teknokraattisemman ja globaalisti orientoituneemman vaihtoehdon takia – mutta vain hetkellisesti.

4.5 Asevelvollisuus Krimin miehityksen jälkeen (2014–2021)

Venäjän toteuttama Krimin nimimaan miehitys vuonna 2014 ja siitä seurannut Itä-Ukrainan konflikti muodostavat kolmannen merkittävän käännekohtan Baltian maiden puolustuspolitiikassa. Uhan sotilaallinen konkretisoituminen herätti keskustelua kansallisen puolustuksen vahvistamisesta ja erityisesti asevelvollisuuden roolista osana maanpuolustusta. Yhtenäistä baltialaista ratkaisua asevelvollisuuskysymykseen ei tälläkään kertaa muodostunut, vaan jokainen maa löysi itsensä täysin omanlaisestaan tilanteesta Krimin miehityksen seurauksena.

Viro jatkoi jo tutuksi tulleella linjallaan. Asevelvollisuus säilyi muuttumattomana ja vakaana osana puolustusjärjestelmää myös Krimin kriisin jälkeen. Maan puolustusministeriön (2014) teettämän kyselytutkimuksen mukaan yli 90 % virolaisista koki asevelvollisuuden tarpeelliseksi, mikä viestii järjestelmän vahvasta legitimitetistä. Samasta kyselytutkimuksesta kävi ilmi myös se, että virolaisten maanpuolustustahto oli noussut

korkeammalle kuin koskaan aikaisemmin 2000-luvun aikana. Asevelvollisuuden siis koettiin osoittaneen arvonsa maan puolustuskyvyn kannalta, kun vihollinen oli tehnyt itsensä näkyväksi. Poikkeuksellisen korkean maanpuolustustahdon voi Janowitzia tulkiten nähdä olevan osoitus siitä, että asevelvollisuus todellakin toimii kansalaistamisen välineenä. Kansalaisuus ja maanpuolustus ovat Virossa niin tiukasti toisiinsa kietoutuneina, että ulkoisen uhan edessä kansalaiset kokevat maansa puolustamisen olevan velvollisuutensa.

Latviassa käytiin keskustelua asevelvollisuuden palauttamisesta Krimin miehityksen jälkeen, mutta konkreettisiin toimiin sen saralla ei kuitenkaan vielä tässä vaiheessa ryhdytty. Tämä johtui siitä, että maan poliittinen ja sotilaallinen johto arvioi, ettei varusmiesmalli pystyisi vastaamaan todennäköisimpään uhkaskenaarioon yhtä tehokkaasti kuin ammatillinen järjestelmä. Lisäksi päätökseen vaikutti myös pelko asevelvollisuuden mukanaan tuomista kustannuksista sekä kansalaisyhteiskunnan mahdollinen vastareaktio. Latvia ei kuitenkaan jäänyt täysin toimeettomaksi, vaan kaksinkertaisti puolustusmenonsa vuoteen 2018 mennessä. (Gavrillo & Rostoks 2025, 8–11.) Maan perusteet pitäytyä ammattiarmeijassa, kuten tehokkuusajattelu, ammatillisuus ja organisatorinen vakaus, heijastavat erittäin voimakkaasti Huntingtonin objektiivisen kontrollin käsitettä.

Liettua puolestaan reagoi nopeasti Krimin miehityksen synnyttämään muutokseen turvallisuusympäristössään palauttamalla asevelvollisuuden vuonna 2015. Päätöstä perusteltiin asevoimien arviolla, jonka mukaan ammattiarmeijan miesvoima ei riittäisi turvaamaan maan puolustusta, mikä loi tarpeen laajemmalle reserville. (Bankauskaite & Šlekys 2023.) Asevelvollisuus päätettiin toteuttaa vapaaehtoisuuteen ja arvontaan perustuvana hybridimallina. Ensimmäisinä vuosina vapaaehtoisia oli niin paljon, ettei arvontaan juurikaan tarvinnut turvautua, mutta sittemmin sen merkitys on korostunut. Asevelvollisuus koskettaa vain miehiä, mutta naiset saavat osallistua vapaaehtoisina. Julkinen mielipide tuki asevelvollisuuden palauttamista, sillä lähes 70 % kansalaisista asettui sen taakse. (Cepinskyte 2016.) Liettuan tapauksessa varsinkin Schiffin yhteisymmärrykseen perustuva malli antaa hyvän käsitteellisen perustan tarkastella asevelvollisuuden käyttöönottoa. Poliitikkojen huoli muuttuneesta turvallisuustilanteesta, asevoimien tarve laajemmalle reserville ja kansalaisten tarjoama vahva tuki muodostivat kolmoiskonsensuksen, joka loi vankan pohjan asevelvollisuuden uudelleeninstitutionalisoitumiselle.

Krimin kriisistä seuranneet vuodet osoittivat, että asevelvollisuuden legitimitetti on syvässä yhteydessä kokemukseen uhasta, turvallisuudesta ja hallinnasta. Kun geopolittinen ympäristö muuttuu äkillisesti ja uhkakuvat alkavat konkretisoitumaan, erinäiset maanpuolustukseen liittyvät toimet saavat herkästi kannatusta. Kyse ei kuitenkaan ole pelkästä puolustuksellisesta keinosta, vaan myös kansallisesta yhtenäisyydestä ja osallisuudesta. Viron tapauksessa tämä ilmeni muun muassa siten, että maanpuolustustahto nousi kansalaisten keskuudessa ennätyslukemiin Krimin valtauksen seurauksena. Latviassa puolestaan käytiin keskustelua asevelvollisuuden palauttamisesta, mutta lopulta päädyttiin pitäytymään ammattiarmeijassa samalla kun kasvatetaan puolustusbudjettia. Liettua sen sijaan päätyi palauttamaan asevelvollisuuden kansan vahvalla mandaatilla. Janowitzin ajatus asevoimista osana yhteiskuntaa osuu toteen siis erityisesti Virossa ja Liettuassa, kun taas Huntingtonin näkemys asevoimien ammattimaisuudesta ja tehokkuudesta sai painoarvoa Latviassa. Myös Schiffin kolmikantaiseen yhteisymmärrykseen nojaava teoria pääsi oikeuksiinsa erityisesti Liettuan tapauksessa, jossa asevelvollisuusjärjestelmä otettiin uudelleen käyttöön.

4.6 Yhteenveto: missä oltiin vuoden 2022 kynnyksellä?

Vaikka Baltian maiden historiallinen lähtökohta olikin jokseenkin samanlainen, sillä jokainen maa jakoi neuvostomiehityksen kohtalon, niiden asevelvollisuusjärjestelmät olivat kuitenkin kehittyneet hyvin erilaisiin suuntiin vuoteen 2022 tultaessa. Kukin maa oli uudelleenitsenäistymisensä jälkeisinä kolmena vuosikymmeninä tehnyt sellaisia puolustusratkaisuja, jotka heijastivat niiden omaleimaisia institutionaalisia, poliittisia, kulttuurisia ja yhteiskunnallisia olosuhteita, reagoiden sekä kansainvälisiin että kansallisiin tarpeisiin. Vaikka maita käsitellään usein yhtenäisenä joukkona, jo näin pieni pintaraapaisu osoittaa, että maiden välillä on myös huomattavia eroja.

Viro valitsi Suomen esimerkkiä seuraten yleiseen asevelvollisuuteen perustuvan asevelvollisuusmallin uudelleenitsenäistymisensä myötä ja on siitä asti vaalinut ja kehittänyt kansalaisarmeijaansa. Järjestelmä nauttii kansan laajaa tukea, ja sillä on keskeinen rooli Viron kokonaismaanpuolustukseen nojaavassa puolustusstrategiassa. Asevelvollisuutta ei Virossa voi pitää pelkkänä puolustuksellisenä järjestelynä, vaan se on myös kansalaisvastuun ja osallisuuden symboli. Asevelvollisuuden vakiintunut maassa heijastaa vahvaa institutionaalista jatkuvuutta ja Janowitzin ajatusta asevoimista yhteiskunnan kiinteänä osana.

Latvia oli siirtynyt ammattiarmeijaan Nato-jäsenyytensä seurauksena ja pysynyt sillä tiellä Krimin miehityksestä huolimatta. Asevelvollisuusjärjestelmän palautuksesta keskusteltiin, mutta maa päätti pitäytyä vapaaehtoisuuteen perustuvassa mallissaan. Latvian päätökset nojaavat vahvasti Huntingtonin ajatuksiin ammattimaisista, tehokkaista ja epäpoliittisista asevoimista, jotka toimivat irrallaan muusta yhteiskunnasta. Latvia kasvatti puolustusbudjettiaan ja kehitti asevoimiaan, mutta ei pitänyt asevelvollisuutta tarpeellisena osana omia puolustusratkaisujaan.

Liettua luopui asevelvollisuudesta Nato-jäsenyyden myötä, mutta palautti sen Krimin hyökkäyksen seurauksena. Uusi asevelvollisuus toteutettiin hybridimallina, joka perustuu vapaaehtoisuuteen ja arvontaan. Uudistusta perusteltiin muuttuneella turvallisuusympäristöllä ja asevoimien miesvoiman tarpeella, ja sillä oli takanaan kansan vahva tuki. Liettuan ratkaisu osoittaa, että asevelvollisuus on mahdollista uudelleeninstitutionalisoida, jos kokemus turvallisuudesta on riittävän voimakas ja kansalaisyhteiskunta sitoutuu yhteiseen puolustusprojektiin. Schiffin teoria kolmikantaisesta yhteisymmärryksestä tarjoaa oivan välineen Liettuassa tapahtuneelle prosessille.

Näin ollen vuoden 2022 kynnyksellä Baltian maiden asevelvollisuusjärjestelmät olivat lähteneet kukin kulkemaan omia polkujaan. Taustalla vaikuttaneet kysymykset olivat kuitenkin hyvin samankaltaisia. Kuinka taata kansallinen turvallisuus epävarmassa kansainvälisessä ympäristössä? Miten rakentaa legitiimi ja toimiva puolustus? Missä määrin kansalaiset nähdään osana puolustusratkaisuja? Kyseiset erot, jännitteet ja lähtökohdat luovat pohjan tutkielman tulosluvulle, jossa tarkastellaan sitä, miten Venäjän täysimittainen hyökkäyssota Ukrainassa muutti Baltian maiden turvallisuusajattelua ja aloitti uuden luvun asevelvollisuus uudistuksissa.

5 ASEVELVOLLISUUSJÄRJESTELMIEN KEHITYS 2022–2024

Tutkielman viidennessä luvussa tarkastellaan Baltian maiden asevelvollisuusjärjestelmien kehitystä vuosina 2022–2024 kuuden aineistosta esille nousseen teeman kautta. Tarkastelu perustuu monipuoliseen aineistoon, joka sisältää niin valtioiden virallisia dokumentteja, ajatushautomomietintöjä sekä paikallisia uutislähteitä, ja se toteutetaan siviili-sotilassuhteita käsittelevien teorioiden viitekehyksessä.

Luku alkaa institutionaalista murrosta ja jatkuvuutta käsittelevällä osuudella, jossa vertaillaan Viron, Latvian ja Liettuan asevelvollisuusjärjestelmien kehityskulkuja lainsäädännön, strategisten linjausten ja poliittisten ratkaisujen tasolla. Sen jälkeen tarkastellaan varusmiesmäärien kehitystä, joka paljastaa, kuinka konkreettisesti ja määrätietoisesti maat ovat pyrkineet vahvistamaan miehistöreserviään. Kolmannessa alaluvussa keskitytään siviilipalvelukseen ja palvelusmuotojen eriyttämiseen, joiden kautta asevelvollisuutta pyritään sovittamaan yhteen yksilöllisten elämäntilanteiden ja arvojen kanssa.

Neljäs alaluku keskittyy toimijuuden vahvistamiseen ja siihen, kuinka asevelvollisuus näyttäytyy paitsi velvollisuutena myös väylänä osallistumiseen, itsensä kehittämiseen ja yhteiskunnalliseen merkityksellisyyteen. Viidennessä alaluvussa tarkastellaan sukupuolen ja asevelvollisuuden välistä suhdetta sekä sitä, miten tasa-arvokysymykset, vapaaehtoisuus ja kulttuuriset odotukset jäsentävät miesten ja naisten asemaa asepalveluksessa. Luvun päättää kansalaismielipidettä ja asevoimien legitimiyyttä käsittelevä osio, jossa tarkastellaan sitä, miten kansalaisten näkemykset tukevat tai haastavat tehtyjä uudistuksia.

Kyseisten teemojen avulla pyritään luomaan kokonaiskuva siitä, miten Baltian maat ovat kehittäneet asevelvollisuusjärjestelmiään vastaamaan uuden turvallisuustilanteen vaatimuksiin sekä siitä, millaiseksi ne haluavat tulevaisuuden kansalaisuuden rakentuvan.

5.1 Institutionaalinen murros ja jatkuvuus

Baltian maiden asevelvollisuusjärjestelmät ovat vuosina 2022–2024 kohdanneet merkittäviä institutionaalisia muutoksia, mutta samalla osoittaneet myös vahvaa jatkuvuutta. Muutokset heijastavat sekä kansainvälisen turvallisuusympäristön kriisiytymistä että sisäistä pyrkimystä vahvistaa järjestelmien suorituskykyä ja legitimitettiin. Siviili-sotilassuhteiden teoreettisesta näkökulmasta kyse on tilanteesta, jossa perinteisiin rakenteisiin kiinnittyneitä instituutioita

mukautetaan uuteen toimintaympäristöön tavalla, joka tasapainottaa kansalaisosallistumisen, poliittisen kontrollin ja sotilaallisen autonomian jännitteitä.

Virossa asevelvollisuus on säilyttänyt asemansa vakaan ja institutionalisoituneen puolustusjärjestelmän ytimenä. Aiemmin vakiintuneeseen järjestelmään tehtiin kuitenkin tarkasteluajanjakson aikana merkittäviä sääntelymuutoksia, jotka osoittavat sopeutumista muuttuneeseen turvallisuusympäristöön. Maan parlamentti hyväksyi vuonna 2023 lakiesityksen, joka mahdollistaa palvelusajan pidentämisen 12 kuukauteen niille varusmiehille, jotka sijoitetaan sodanajan tehtäviin pysyvässä valmiustilassa oleviin yksiköihin (Postimees 2023). Samalla 8 kuukauden peruspalvelusaikaa on laajennettu 11 kuukauteen yhä useammassa palvelusosastossa (Besch & Westgaard 2024). Kallaksen 3. hallituksen ohjelmaan oli sisällytetty myös mahdollisuus varusmiespalveluksen pidentämisestä kaksivuotiseksi (Klementi 2023). Vaikka tähän ei ryhdytty, se osoittaa poliittista valmiutta tarkastella asevelvollisuutta laajemminkin strategisena instituutiona.

Kyseiset toimenpiteet osoittavat, että kyse ei ole pelkästä rutiininomaisesta instituution ylläpitämisestä, vaan sen järjestelmällisestä kehittämisestä tilanteessa, jossa muuttunut turvallisuusympäristö sitä edellyttää. Kehitystä voi tarkastella Huntingtonin objektiivisen kontrollin näkökulmasta. Järjestelmä säilyttää siviilivalvonnan alaisuuden, mutta korostaa teknistä ja operatiivista tehokkuutta. Toisaalta Viron asevelvollisuusjärjestelmä on myös säilyttänyt Janowitzin teorian mukaisen kansalaiskasvatuksellisen roolinsa yhteiskunnan eheyden ja osallistumisen tukipilarina. Schiffin konkordanssimallin viitekehyksessä institutionaaliset muutokset tuskin aiheuttavat kovinkaan suuria yhteiskunnallisia jännitteitä, sillä ne on toteutettu siviilihallinnon, asevoimien ja kansalaisyhteiskunnan yhteisymmärryksessä (Eesti Uuringukeskus 2024, 4; Suurkask 2024, 14).

Latviassa toteutettiin kaikkein perustavanlaatuisin institutionaalinen muutos, kun asevelvollisuusjärjestelmä luotiin käytännössä uudelleen. Latvian kansallinen puolustuspalvelulaki (2023) palautti asevelvollisuuden 18–27-vuotiaille miespuolisille kansalaisille, mahdollistaen samalla vapaaehtoisen asepalveluksen naisille. Latvian asevelvollisuusjärjestelmä on eräänlainen hybridimalli, joka muistuttaa enemmän Liettuaa kuin Viroa. Asepalvelukseen astutaan ensisijaisesti vapaaehtoisesti, mutta jos vapaaehtoisia ei ole riittävästi, palvelukseen valitaan satunnaisia asevelvollisia arvonnalla. (Besch & Westgaard 2024.) Palveluksen voi suorittaa kolmella tavalla: 11-kuukautisena

varusmiespalveluksena asevoimissa tai kansalliskaartissa, 5-vuotisena reserviläispalveluksena kansalliskaartissa (sisältää vuosittaisia harjoitusjaksoja) tai viiden vuoden reserviupseerikoulutusohjelmana sotilaskoulutuslaitoksessa, johon sisältyy vähintään 180 päivää koulutusta ja palvelustehtäviä (Fremer 2023).

Latvian asevelvollisuusjärjestelmän monimuotoinen rakenne viittaa siihen, ettei kyse ole pelkästä poikkeustoimesta, vaan institutionaalisesti jäsennellystä mallista, joka tähtää vakaaseen integroitumiseen osaksi kansallista puolustusratkaisua. Latvia pyrkiikin kehittämään järjestelmäänsä siten, että se saavuttaisi muut Baltian maat koulutettavien varusmiesten määrässä vuoteen 2028 mennessä (Sargs 2023). Kehityskulku heijastaa siirtymää aiemmasta huntingtonilaisesta ammatillistumisen logiikasta kohti Janowitzin kuvaamaa osallistavaa ja yhteiskuntaan ankkuroituja asevoimia. Toisaalta kyseessä on edelleen nuori järjestelmä, jonka asema kansalaisyhteiskunnassa ei ole vielä vakiintunut. Tässä mielessä Rebecca Schiffin (1995) concordance-teorian näkökulma tarjoaa hyödyllisen kehyksen. Asevelvollisuusjärjestelmän legitimitetti ei riipu pelkästään poliittisista päätöksistä, vaan edellyttää myös yhteensopivuutta yhteiskunnan odotusten ja arvojen kanssa.

Liettuan asevelvollisuusjärjestelmän tilanne sijoittuu Virolle ja Latvialle hahmoteltujen kehityskulkujen väliin. Vuonna 2015 palautettu asevelvollisuus ei ole enää uusi tai institutionaalisesti epävarma järjestelmä, mutta se ei myöskään edusta Virolle ominaista keskeytyksetöntä jatkuvuutta. Vuosien 2022–2024 välillä järjestelmää on kehitetty lainsäädännön tasolla yhä joustavammaksi: kesällä 2024 hyväksytyt lakimuutokset mahdollistavat esimerkiksi lyhyemmät palvelusajat tapauskohtaisesti sekä vaihtoehtoiset palvelusmuodot terveyssyistä tavalliseen palvelukseen soveltumattomille (Liettuan puolustusministeriö 2024). Muutokset heijastavat järjestelmän kykyä mukautua sekä asevoimien tarpeisiin että yksilöllisiin elämäntilanteisiin. Lisäksi maassa on käyty vakavaa keskustelua yleiseen asevelvollisuuteen siirtymisestä (Vaišvilaitė–Braziulienė 2023). Vaikka kannatusta ajatukselle löytyy sekä siviilihallinnosta, asevoimista että kansalaisyhteiskunnasta, asevoimien komentaja pitää siirtymää toistaiseksi epärealistisena henkilöstön ja infrastruktuurin vajavaisuuksien takia (Gaučaitė–Znutienė 2024).

Liettuan kehitys ilmentää siis institutionaalisen jatkuvuuden ja hallitun murroksen yhdistelmää. Järjestelmä on vahvistunut osaksi puolustusinstituutiota, mutta sen muotoa ja

sisältöä muokataan aktiivisesti yhteiskunnallisten ja operatiivisten tarpeiden mukaan. Jopa yleiseen asevelvollisuuteen siirtymisestä käydään keskustelua, vaikkakaan siirtymää ei lyhyellä aikavälillä pidetä realistisena. Janowitzin näkökulmasta tämän voi nähdä heijastavan asevoimien asemaa osana yhteiskuntaa – instituutiona, joka ei ole erillinen vaan nivoutunut kansalaisten kokemuksiin ja osallistumisen muotoihin. Samaan aikaan voidaan nähdä merkkejä Schiffin kuvaamasta yhteisymmärryksestä, jossa poliittinen johto, asevoimat ja kansalaisyhteiskunta etsivät tasapainoa institutionaalisen muutoksen toteuttamisessa.

Kaikkien kolmen maan kohdalla voidaan todeta, että asevelvollisuusinstituutiota on tarkastelukaudella joko vahvistettu, uudelleenrakennettu tai syvennetty sääntelymuutoksin. Viro edustaa jatkuvuutta ja asteittaista kehittämistä, Latvia rakentaa uutta mallia selkeän institutionaalisen rakenteen varaan, ja Liettua uudistaa jo vakiintunutta järjestelmää kohdennetulla lainsäädännöllisellä säätelyllä. Siviili-sotilassuhteiden näkökulmasta tämä osoittaa, että institutionaalinen vakaus tai muutos ei ilmene vain järjestelmän olemassaolona tai poissaolona, vaan sen sääntelykehikon joustavuudessa, reaktiivisuudessa ja kytkeytymisessä kansalaisyhteiskuntaan sekä turvallisuusympäristöön.

5.2 Varusmiesten määrä

Asevelvollisuusjärjestelmien kehityksen konkreettisin ja helpommin mitattava ulottuvuus on varusmiesmäärien kasvu. Vuosina 2022–2024 kaikki kolme Baltian maata tekivät merkittäviä toimia kasvattaakseen asevelvollisten määrää ja laajentaakseen puolustusjärjestelmiensä koulutettavaa reservipohjaa. Kyseinen kehitys ei tapahdu tyhjiössä, vaan kytkeytyy tiiviisti muuttuneeseen kansainväliseen turvallisuustilanteeseen – Venäjän hyökkäyssotaan Ukrainassa – joka on tehnyt selväksi, että modernissa sodankäynnissä määrällä, reservien olemassaololla ja joukkojen koolla on edelleen keskeinen merkitys. Samalla kehitys heijastaa Baltian maiden puolustuspoliittisia erityispiirteitä. Alueellisen puolustuksen lähtökohtana on kyky pidätellä mahdollisen hyökkääjän etenemistä nopeasti ja tehokkaasti, ilman mahdollisuutta syvälliseen strategiseen perääntymiseen.

Virossa asepalvelukseen on tavallisesti otettu noin puolet kustakin ikäluokasta eli noin 3 500 henkilöä vuosittain (Viron puolustusministeriö 2024). Maa on kuitenkin Ukrainan sodan seurauksena pyrkinyt systemaattisesti kasvattamaan varusmiesten määrää. Siinä missä vuonna 2022 varusmiehiä koulutettiin vain 3 342 kappaletta, vuonna 2023 määrää nousi jo

3 635:een ja vuonna 2024 jopa 3 900 varusmieheen (Viron puolustusministeriö 2023; 2024). Viro tavoittelee määrän vakiinnuttamista 4 000:ään vuoteen 2026 mennessä (Viron puolustusministeriö 2023). Samalla Virossa on merkittävästi laajennettu sodanajan vahvuuden mitoitusta. Aiemmin käytössä olleen 26 700 sotilaan rakenteen tilalle hallitus asetti vuonna 2023 uuden enimmäistavoitteen, joka nostaa sodanajan joukkojen määrän 43 700 henkilöön. Uuden rakenteen muodostaminen nojaa asevelvollisuus- ja reservijärjestelmän kykyyn tuottaa riittävä määrä koulutettuja sotilaita. (Postimees 2023.)

Suurempi määrä varusmiehiä edellyttää myös laajempaa sotilasinfrastruktuuria. Laajentuminen ei siis rajoitu pelkästään palvelukseen astuvien määrän kasvattamiseen, vaan siihen on kytketty myös mittavia infrastruktuuri-investointeja. Vuonna 2022 kehitettiin merkittävästi fyysistä palvelusinfrastruktuuria: Ämariin, Paldiskiin, Võruun ja Tarttoon rakennettiin uudet yleishallit ja modernisoituja koulutustiloja, ja Jõhviin valmistui uusi energiatehokas kasarmi (Viron puolustusministeriö 2023). Lisäksi vuosien 2023–2026 aikana koulutus- ja kasarmihankkeisiin on suunniteltu käytettävän yli 200 miljoonaa euroa (Pevkur 2022, 10). Kyseiset investoinnit osoittavat, että Viro on pitkäjänteisesti sitoutunut asevelvollisuusjärjestelmänsä laajentamiseen sekä sen materiaalsen ja organisatorisen valmiuden vahvistamiseen.

Latviassa asevelvollisuus palautettiin vuonna 2023, ja järjestelmän rakentaminen on lähtenyt liikkeelle kunnianhimoisesti. Ensimmäiset kaksi palveluserää täytettiin täysin vapaaehtoisilla: heinäkuussa 2023 palvelukseen astui 253 ja tammikuussa 2024 yhteensä 125 vapaaehtoista (Andžāns 2024). Kesällä 2024 siirryttiin osittain uuteen vaiheeseen, kun heinäkuussa palvelukseen kutsuttiin 450 henkilöä, joista 69 valittiin arvonnalla (Kairis 2024; Brennessele 2024). Tämä osoittaa, että vaikka kiinnostus vapaaehtoista palvelusta kohtaan on ollut vahvaa, määrrien kasvaessa myös velvoittavampia keinoja on alettu hyödyntää. Tavoitteet ovat selvät: vuoden 2025 tavoitteena on kutsua 1 040 varusmiestä, vuonna 2026 jo 1 580 ja vuonna 2027 yhteensä 2 800 (Skujiņš 2024). Lopullisena päämääränä on saavuttaa vuosittainen 4 000 varusmiehen taso vuoteen 2028 mennessä, jolloin Latvia nousisi määrällisesti samalle tasolle kuin Viro ja Liettua (Sargs 2024).

Varusmiesten määrän kasvattaminen on keskeinen osa Latvian asevoimien pitkän aikavälin kehityssuunnitelmaa. Tavoitteena on lisätä rauhanajan rakenteen vahvuutta siten, että aktiivipalveluksessa olevien sotilaiden määrä nousee 31 000:een ja reserviläisten määrä

30 000:een (Latvian puolustusministeriö 2024). Kasvavan miehistötarpeen tueksi maassa on suunniteltu mittavia infrastruktuurihankkeita, joista tärkein on uusi sotilastukikohta Sēlija (Latvian asevoimat 2024). Tukikohdan on tarkoitus saavuttaa käyttövalmius vuoteen 2025 mennessä ja valmistua kokonaisuudessaan vuoteen 2030 mennessä. Kehityshanke näkyy myös budjetissa, sillä nykyisessä puolustusbudjetissa tukikohdan rakentamiseen on varattu noin 37 miljoonaa euroa, mutta kokonaiskustannusten arvioidaan nousevan jopa 700 miljoonaan euroon. (Latvian yleisradio 2024.)

Liettuassa varusmiesmäärät ovat pysyneet vuosien ajan melko vakaalla tasolla. Tyypillisesti vuosittain palvelukseen on kutsuttu noin 3 500–4 000 varusmiestä. (Liettuan asevoimien verkkosivu.) Vuonna 2022 määrä oli 3 828, ja vuosina 2023 ja 2024 varusmiehiä kutsuttiin kumpanakin vuonna 3 845 (Hill 2024). Näin ollen Liettua on tähän asti toiminut olemassa olevan noin 4 000 henkilön enimmäismäärän rajoissa. Syksyllä 2024 maan parlamentti antoi kuitenkin alustavan tukensa ehdotukselle kasvattaa tätä kynnyksarvoa 4 240:stä 7 040:een. Maan asevoimien henkilöstökehityssuunnitelman mukaan varusmiesten määrää pyritään asteittain nostamaan 6 000:een vuoteen 2027 mennessä (Liettuan yleisradio 2024; Liettuan puolustusministeriö 2024.), mikä kertoo määrätietoisesta pyrkimyksestä kasvattaa asevelvollisten määrää pitkällä aikavälillä. Latvian tavoin myös Liettuan asevelvollisuusjärjestelmä perustuu vapaaehtoisuuteen, jota täydentää arvontamenettely. Asevelvollisuuden palauttamisen jälkeen suurin osa palvelukseen astuneista on ollut vapaaehtoisia. (Liettuan asevoimien verkkosivu.)

Varusmiesten määrän kasvattamisella on suora vaikutus myös reservin kehittämiseen. Lakimuutosten myötä reservi-aikaa on pidennetty kymmenestä viiteentoista vuoteen, ja aktiivisen reservin kokoa on tarkoitus kasvattaa merkittävästi (Liettuan puolustusministeriö 2024). Vuonna 2023 Liettuan reservissä oli noin 29 000 henkilöä, mutta tavoitteena on nostaa tämä määrä 50 000:een vuoteen 2030 mennessä (Liettuan yleisradio 2024; Liettuan asevoimat 2024). Suurempi varusmieskanta luo perustan laajemmalle ja koulutetummalle reserville, joka on keskeinen osa Liettuan kansallisen puolustuksen strategiaa. Tavoitteiden saavuttaminen edellyttää myös huomattavia investointeja fyysiseen infrastruktuuriin. Liettua on varannut vuosille 2023–2027 yhteensä 520 miljoonaa euroa koulutusinfrastruktuurin kehittämiseen. Suurimpia hankkeita ovat Gaižiūnain ja Pabradėn olemassa olevien koulutusalueiden laajentaminen sekä täysin uuden, 17 000 hehtaarin harjoitusalueen rakentaminen

Rūdninkaihin. (Liettuan asevoimat 2024.) Infrastruktuuripanostusten mittakaava osoittaa, että Liettua on sitoutunut kehittämään asevelvollisuusjärjestelmäänsä paitsi määrällisesti myös laadullisesti. Varusmiesmäärien kasvua tuetaan koulutusolosuhteita parantamalla ja palveluksen toteutusedellytyksiä vahvistamalla.

Varusmiesmäärien kehitys Baltian maissa vuosina 2022–2024 ei heijasta yksinomaan pyrkimystä sotilaalliseen tehokkuuteen Huntingtonin (1957) kuvaaman objektiivisen kontrollin hengessä, vaan suuntautuu entistä selkeämmin kohti Janowitzin (1960) esittämää mallia, jossa asevoimat nähdään yhteiskuntaan ankkuroituneina, kansalaisia osallistavina ja sosiaalistavina instituutioina. Varsinkin Latviassa ja Liettuassa palvelukseen osallistumista on pyritty rakentamaan vaiheittain ja vapaaehtoisuutta korostaen, jotta kansalaisyhteiskunnan tuki ehtisi kehittyä, mikä puolestaan viittaa siihen, ettei varusmiesmäärien kasvattaminen ole pelkkä tekninen tai strateginen kysymys, vaan yhteiskunnallinen prosessi, jossa rakennetaan legitimizeettiä ja kansalaisten sitoutumista. Tässä mielessä kehitystä voidaan ymmärtää myös Schiffin (1995) concordance-teorian kautta. Asevelvollisuusjärjestelmien kestävä kehittäminen edellyttää poliittisen johdon, asevoimien ja kansalaisyhteiskunnan välistä yhteensopivuutta. Kyseinen huomio on keskeinen etenkin Latviassa, jossa järjestelmä on vielä nuori, jolloin institutionaalinen vakaus vaatii tietoista yhteiskunnallista juurruttamista, jotta asevelvollisuus koetaan oikeudenmukaiseksi ja yleisesti hyväksyttäväksi.

Vuosien 2022–2024 aikana varusmiesmäärien kasvattaminen on noussut keskeiseksi osaksi Baltian maiden asevelvollisuusjärjestelmien uudistusta, mutta kehityskulut ovat olleet maakohtaisesti erilaisia. Virossa määrien asteittainen kasvu rakentuu pitkän institutionaalisen jatkuvuuden ja vakiintuneen kansalaistuen varaan. Liettuassa järjestelmää on pyritty vahvistamaan kohdennetuilla lainsäädäntöuudistuksilla ja keskustelua on käyty yleisestä asevelvollisuudesta, mikä viestii sekä poliittisesta että yhteiskunnallisesta halukkuudesta syventää kansalaisten osallistumista. Latvia puolestaan rakentaa järjestelmäänsä uudelleen ammattiarmeijamallin jälkeen, joten sen kehitys on nopeinta mutta myös yhteiskunnallisesti herkintä. Vapaaehtoisuuteen pohjautuvat ensimmäiset palveluserät, varovainen arvontamalli ja kutsuntaerien asteittainen laajentaminen osoittavat pyrkimystä rakentaa luottamusta ja hyväksyntää vaiheittain. Vaikka Baltian maiden mallit eroavat toisistaan, niitä yhdistää tavoite luoda puolustusjärjestelmä, jota kansalaiset tukevat laajasti ja jossa varusmiehiä ei nähdä pelkkänä työvoimana, vaan osana yhteiskunnan käsitystä omasta turvallisuudestaan.

5.3 Siviilipalvelus ja palvelumuotojen eriytyminen

Modernien asevelvollisuusjärjestelmien kehitys ei liity ainoastaan varusmiesmäärien kasvattamiseen tai palvelusajan pituuteen, vaan myös siihen, mitä palvelus yksilölle merkitsee (Parmak & Tyfa 2023, 663–664). Vuosina 2022–2024 kaikissa Baltian maissa yleistyi ajattelu, jossa asevelvollisuutta pyrittiin sovittamaan paremmin yhteen yksilöllisten arvojen, kykyjen ja elämäntilanteiden kanssa. Siviilipalvelus ja muut eriytetyt palvelumuodot nousivat keskeisiksi välineiksi siinä, miten kansalaiset voivat osallistua maanpuolustukseen. Palvelumuotojen moninaistuminen heijastaa siten laajempaa yhteiskunnallista kehitystä, jossa osallistumista ei ymmärretä yksinomaan pakollisena velvollisuutena vaan myös mahdollisuutena toteuttaa kansalaisuutta eri tavoin.

Virossa siviilipalvelus on toistaiseksi mahdollinen vaihtoehto vain eettisistä tai uskonnollisista syistä asepalveluksesta kieltäytyville. Se ei siis ole laajasti tarjottu vaihtoehto, vaan pikemminkin poikkeus, jonka käyttöä säätelevät tiukat edellytykset. (Rudi 2023.) Linjauksessa on mahdollista kuulla huntingtonilaisia kaikuja siitä, kuinka asevelvollisuus ei ensi sijassa ole kansalaisosallistumisen muoto, vaan sotilaallinen velvoite. Siviilipalveluksen laajentamisen mahdollisuudesta myös muille kuin vakaumuksellisille on kuitenkin käyty viime vuosina keskustelua. Syy tälle on se, ettei Virolla toistaiseksi ole riittäviä resursseja täysien ikäluokkien kutsumiseksi asepalvelukseen, joten muut osallistumisen muodot voisivat tarjota sille vaihtoehdon. (Rudi 2023.) Vuonna 2023 Virossa päädyttiinkin toteuttamaan lakimuutos, joka mahdollistaa siviilipalvelukseen osallistuneiden osallistumisen kertausharjoituksiin (Viron puolustusministeriö 2024). Kyseinen toimi voidaan tulkita askeleeksi kohti laajemmin osallistavaa puolustusmallia, jossa myös aseettoman palveluksen suorittaneet tunnustetaan osaksi kansallisia puolustusratkaisuja. Tilannetta on siten mahdollista tulkita siirtymänä kohti Janowitzin esittämää kansalaisarmeijan ihannetta, jossa palveluksen mahdollistama osallisuus toimii yhteiskunnallisena liimana.

Latviassa palvelumuotojen monipuolistaminen on ollut keskeinen osa asevelvollisuusjärjestelmän uudelleenrakennusta. Asepalveluksen voi suorittaa usealla tavalla: 11-kuukautisena varusmiespalveluksena asevoimissa tai kansalliskaartissa, 5-vuotisenä reservipalveluksena tai reserviupseerikoulutuksena. (Fremer 2023.) Lisäksi järjestelmä nojaa vapaaehtoisuuteen, jota täydennetään arvonnalla. Latvian toimet ovat osoitus pyrkimyksestä rakentaa sellaista asevelvollisuusmallia, joka on institutionaalisesti

joustava ja monenlaisiin elämänvaiheisiin mukautuva. Latvian kansallisen puolustuspalvelun laki (2023) mahdollistaa asevelvollisille siviilipalveluksen, joka on kestoaltaan yhtä pitkä kuin varusmiespalvelus. Siviilipalvelusta ei Viron tavoin ole rajattu vain vakaumuksellisille. Siviilipalvelukseen osallistuminen ei kuitenkaan ole pelkkä ilmoitusasia, sillä asevelvollinen joutuu hakemaan siihen erillistä lupaa puolustusministeriöltä. Mainitusta jäykkyydestä huolimatta on perusteltua sanoa, että Latvian asevelvollisuusjärjestelmän kehitystä ohjaa selvä tarve tasapainottaa valtion puolustustarpeet ja kansalaisten valinnanmahdollisuudet. Asiasta tekee ymmärrettävän varsinkin se, että Latvia on vasta palauttanut asevelvollisuuden, jolloin kansalaisten tuki sille on yhä kehitysvaiheessa.

Liettuan asevelvollisuusmalli on alun perin rakennettu valikoivaksi ja osin vapaaehtoiseksi, ja siviilipalvelus, jonka kesto on 12 kuukautta, on vakiintunut osa järjestelmää (Eggert 2024). Vuonna 2024 toteutetut lakimuutokset vahvistavat kehitystä, jossa palvelusmuotoja mukautetaan yksilöllisiin tarpeisiin ja elämäntilanteisiin. Esimerkiksi palvelusaikaa voidaan lyhentää kuuteen tai kolmeen kuukauteen asevoimien tarpeiden mukaan, ja terveyssyistä palvelukseen kelpaamattomille tarjotaan kevennettyjä palvelusmuotoja. (Liettuan puolustusministeriö 2024.) Liettuassa ei siis pyritä vain kasvattamaan palvelukseen astuvien määrää, vaan tarjoamaan joustavia ja yhteiskunnallisesti hyväksyttäviä tapoja suorittaa kansalaisvelvollisuus. Linjaus heijastaa vahvasti Janowitzin ajatusta siitä, että asevoimat ovat yhteiskuntaan ankkuroituja instituutioita, joiden kautta kansalaisuus rakentuu. Vaihtoehtoiset palvelusmuodot eivät näyttäydy järjestelmää horjuttavana poikkeuksena, vaan sen legitimizeettiä tukevana vaihtoehtona.

Siviilipalveluksen ja palvelusmuotojen eriyttämisen kehitys Baltian maissa voi mahdollisesti kertoa siitä, ettei nykyaikainen asevelvollisuusjärjestelmä voi enää nojata pelkästään yksipuoliseen pakollisuuteen. Virossa kehitys on tässä suhteessa ollut vielä maltillista, mikä saattaa johtua siitä, että perinteisellä asevelvollisuudella on maassa pidemmät ja siten vakiintuneemmat juuret, jolloin sen ei ole tarvinnut lähteä kosiskelemaan kansalaisten hyväksyntää itselleen. Liettua sen sijaan toteutti isoja lainsäädännöllisiä muutoksia vuonna 2024, mikä saattaa ensi sijassa viestiä sen tavoitteesta kasvattaa palvelukseen astuvien määrää ja ottaa askeleita kohti yleistä asevelvollisuutta. Latvia puolestaan pyrkii varmistamaan kansalaisosallistumisen tilanteessa, jossa asevelvollisuus on vasta hiljattain palautettu. Cawkillin ja kollegoiden (2009) näkökulmasta palvelusmuotojen moninaisuus liittyy

laajempaan kehitykseen, jossa kansalaisuus, identiteetti ja yhteiskunnallinen osallisuus määrittyvät yhä enemmän valinnanvapauden ja tasa-arvon kautta. Se, millaisia palveluspolkua kansalaisille tarjotaan, kertoo myös siitä, millaisina toimijoina heidät yhteiskunnassa nähdään.

5.4 Toimijuuden vahvistaminen

Yksi keskeisimmistä kehityskuluista Baltian maiden asevelvollisuusjärjestelmissä vuosina 2022–2024 on ollut pyrkimys vahvistaa asevelvollisten toimijuutta, vaikutusmahdollisuuksia ja osallisuutta. Tämä heijastaa laajempaa muutosta siinä, miten asevelvollisuus ymmärretään suhteessa kansalaisuuteen ja valtion rooliin. Aiemmin asepalvelus nähtiin ennen kaikkea velvoitteena, jossa yksilö alistuu valtiolliseen käskyvaltaan. Nyt painopiste on siirtymässä kohti mallia, jossa palveluksen merkitys rakentuu yhä enemmän yksilöllisten kokemusten, valinnanmahdollisuuksien ja osallistumisen varaan. (Ben-Ari et al. 2025, 4.) Baltian maat tarjoavat tässä suhteessa kiinnostavan esimerkin muulle Euroopalle: ne osoittavat, että asevelvollisuutta voidaan kehittää tavalla, joka on yhteensopiva nykyaikaisen, yksilökeskeisen yhteiskunnan arvojen kanssa ilman että sen puolustuksellinen merkitys hämärtyy.

Samansuuntaisia havaintoja on tehty esimerkiksi Ruotsissa, jossa asevelvollisuuden palauttamista vuosina 2017–2018 perusteltiin nimenomaan sillä, että uudistettu palvelus voi olla yhteensopiva liberaalien arvojen, yksilönvapauden ja tasa-arvon kanssa. Kuten Strand (2024, 1177) osoittaa, ruotsalaisessa julkisessa keskustelussa asevelvollisuus erotettiin aiemmasta autoritaarisesta ja maskuliinisesta kansalaisarmeijamallista ja kytkettiin sen sijaan progressiiviseen, tasa-arvoiseen ja yksilölähtöiseen yhteiskuntamalliin. Asevelvollinen ei ollut enää passiivinen kansalaisotilas, vaan toimiva subjekti, jonka palvelus heijasti sekä yhteiskunnallista osallistumista että henkilökohtaista kasvua. Kyseinen uudelleenkuvaus mahdollisti järjestelmän palauttamisen ilman sen suurempaa poliittista tai yhteiskunnallista vastarintaa.

Myös Baltian maissa samankaltaiset käsitykset ovat alkaneet muovata asevelvollisuutta. Palvelusta ei enää tarkastella pelkästään valtion tarpeen vaan myös kansalaisen näkökulmasta. Virossa ja Latviassa tämä on näkynyt erityisesti palveluksen yksilöllistämässä ja kannustinjärjestelmien kehittämisessä, jotka tukevat asevelvollisten omaa kokemusta merkityksellisyydestä ja vaikutusmahdollisuuksista. Liettuassa kehitys on ollut

maltillisempaa, mutta myös siellä on pyritty lisäämään vaihtoehtoja ja joustoja, jotka tekevät palveluksesta paremmin sovitettavan yksilön elämäntilanteeseen. Toimijuuden vahvistaminen osana asepalvelusta voidaan näin nähdä reaktionä siihen jännitteeseen, jonka velvollisuuden täyttäminen ja yksilöllisen kehittymisen tarve synnyttävät. Tätä jännitettä hallitaan tarjoamalla mahdollisuuksia hyödyntää palveluksessa hankittuja taitoja muualla elämässä, mikä vahvistaa kokemusta palveluksen mielekkyydestä ja kasvattaa sen yksilöllistä arvoa, kuten Ben-Ari et al. (2024, 909) osoittavat.

Virossa palveluksen yksilöllistämiseen on panostettu määrätietoisesti. Asevelvollisille on vuodesta 2022 alkaen tarjottu mahdollisuus astua palvelukseen kaveriporukan kanssa, ja digitaalisia työkaluja on kehitetty palveluksen yksilölliseksi räätälöimiseksi (Viron puolustusministeriö 2023). Vuodesta 2023 asevelvollisille on kohdennettu uusia tukimuotoja, kuten ajokorttikorvauksia ja asepalvelustodistuksia, joiden tavoitteena on helpottaa siirtymää koulutukseen ja työelämään. Vuonna 2024 käynnistetty stipendiohjelma insinööriopiskelijoille puolestaan yhdistää asepalveluksen ja koulutuksen konkreettisella tavalla. Lisäksi varusmiesten profilointijärjestelmän kehitys mahdollistaa palveluksen suuntaamisen yksilöllisten taitojen ja tarpeiden mukaisesti. (Viron puolustusministeriö 2024.) Kyseiset uudistukset osoittavat, että Virossa asevelvollisuutta ei enää haluta nähtävän pelkästään velvoitteena, vaan siihen pyritään rakentamaan henkilökohtaisempi ja yhteiskunnallisesti mielekkäämpi suhde.

Latviassa toimijuuden ja vapaaehtoisuuden vahvistaminen on ollut keskeinen osa asevelvollisuusjärjestelmän uudelleenrakennusta. Järjestelmän palauttamisen jälkeen, vuosina 2023 ja 2024, kaksi ensimmäistä palveluserää muodostettiin kokonaan vapaaehtoisista, ja valtiovalta on pyrkinyt tukemaan vapaaehtoista osallistumista laajalla kannustinjärjestelmällä. Vapaaehtoisille tarjotaan enemmän mahdollisuuksia vaikuttaa palveluksensa sisältöön sekä korkeammat taloudelliset korvaukset kuin arvannon kautta valituille: vapaaehtoisille maksetaan 600 euroa kuukaudessa, kun taas arvotut varusmiehet saavat 300 euroa (Fremer 2023; Latvian puolustusministeriön verkkosivu). Lisäksi kaikki palveluksen suorittaneet saavat 1 100 euron kertakorvauksen palvelusajan päätyttyä. Palveluksen jälkeistä koulutuspolkua tuetaan tarjoamalla mahdollisuus maksuttomaan korkeakoulutukseen. (Latvian puolustusministeriön verkkosivu.) Yhdessä kyseiset toimenpiteet osoittavat, että Latvian valtio ei rakenna uutta asevelvollisuusjärjestelmää pakon

varaam, vaan pyrkii luomaan osallistumisen edellytykset hyötyjen, joustojen ja motivoivan palkitsemisen kautta.

Kyseiset kehityskulut käyvät hyvin yksiin Morris Janowitzin siviili–sotilassuhteiden teorian kanssa. Janowitzin (1983) mukaan nykyisessä yhteiskunnassa asepalveluksen pitää perustua siihen, että kansalaiset kokevat sen mielekkääksi ja hyväksyttäväksi. Varusmiehen ei siis tulisi olla vain totteleva suorittaja, vaan aktiivinen yhteiskunnan jäsen. Virossa tämä näkyy esimerkiksi siinä, että palvelusta voi räätälöidä koulutuksen ja työelämän mukaan. Latviassa sama ajatus näkyy kannustimissa, joiden avulla nuoria halutaan houkutella mukaan. Myös Rebecca Schiffin (1995) concordance-teoria asevoimien ja yhteiskunnan yhteensopivuudesta auttaa ymmärtämään kyseisiä muutoksia. Schiffin mukaan puolustusjärjestelmä toimii parhaiten silloin, kun valtio, asevoimat ja kansalaiset ovat samalla sivulla siitä, mitä asevoimilta odotetaan. Virossa ja Latviassa tällaista yhteisymmärrystä on selvästi pyritty rakentamaan. Esimerkiksi Virossa palvelusta on kehitetty yksilöllisemmäksi ja Latviassa palvelustapoja on monipuolistettu, mikä viestii valtion ja asevoimien halusta vastata kansalaisten odotuksiin.

Liettuassa toimijuuskeskeistä kehitystä on nähtävissä maltillisemmin. Palvelusajan joustavoittaminen ja vaihtoehtoiset palvelusmuodot kertovat järjestelmän mukautumisesta aikaansa, mutta kannustimien ja yksilöllistämisen osalta Liettua ei ole vielä kulkenut yhtä pitkälle kuin naapurimaansa. Varusmiehille maksetaan kuukausikorvausta, ja palveluksen päättyessä he saavat suoritustason mukaan määräytyvän palkkion. Lisäksi palveluksesta työhön siirtymistä tuetaan taloudellisesti: työnantajalle maksetaan kuuden kuukauden ajan tukea varusmiehen työllistämisestä. (Liettuan asevoimien verkkosivu.) Vaikka Liettuan järjestelmä ei vielä tarjoa samanlaista palveluksen yksilöllistämisen mahdollisuutta kuin Viro tai Latvia, kyseiset toimet viestivät pyrkimyksestä tukea asevelvollisia myös palveluksen jälkeen. Keskustelu yleisen asevelvollisuuden laajentamisesta viittaa myös siihen, että kansalaisvelvollisuuden merkitys on kasvussa, ja osallistumisen muotoja tullaan todennäköisesti tarkastelemaan jatkossa yhä monimuotoisemmin. Janowitzilaisesta näkökulmasta Liettua näyttäytyy potentiaalisena siirtymävaiheena kohti osallistavampaa asevelvollisuutta.

Kokonaisuudessaan vuosien 2022–2024 kehitys osoittaa, että asevelvollisuutta ei Baltian maissa tarkastella enää yksinomaan puolustuskyvyn välineenä, vaan myös yhteiskunnallisena

instituutiona, joka rakentaa kansalaisuutta, osallisuutta ja toimijuutta. Tämä merkitsee siirtymää aiemmasta järjestelmälähtöisestä ajattelusta kohti palvelusta, joka on osallistavampi ja tuntuu mielekkäämmältä varusmiehille. Asevelvollisuus ei ole enää pelkkä mekanismi reservin kasvattamiseksi, vaan yhä useammin osa laajempaa poliittista ja yhteiskunnallista projektia, jossa tähdätään siihen, että kansalaiset eivät vain suorita velvollisuuttaan, vaan kokevat kuuluvansa yhteiseen puolustukseen. Tässä kehityksessä asepalvelus kietoutuu yhä tiiviimmin koulutukseen, työelämään ja yksilön elämäntapaan, ja se muokkaa samalla tapaa, jolla valtio rakentaa suhdettaan nuoriin kansalaisiinsa. Näin ollen kyse ei ole vain asevelvollisuuden uudelleenmuotoilusta, vaan myös siviili–sotilassuhteiden uudenlaisesta institutionaalisesta järjestymisestä, jossa legitiimiys rakentuu osallistumisen, merkityksellisuuden ja yhteensopivuuden varaan.

5.5 Sukupuoli ja asevelvollisuus

Sukupuolikiisymykset ovat nousseet Baltian maiden asevelvollisuus uudistusten yhteydessä yhä näkyvämmiksi, erityisesti asepalveluksen velvoittavuuden, vapaaehtoisuuden ja tasa-arvon näkökulmista. Vaikka kaikissa kolmessa maassa naiset voivat osallistua asepalvelukseen vapaaehtoisesti, velvollisuus koskee yhä yksinomaan miehiä. Tämä korostaa sitä, että asevelvollisuus on kautta historian rakentunut sukupuolittuneeksi instituutioksi. Keinoksi, jonka kautta valtio on määritellyt, keitä se odottaa osallistumista ja keitä se pitää täysivaltaisina kansalaisina. Asevelvollisuus ei ole vain puolustuksellinen käytäntö, vaan myös kulttuurinen mekanismi, joka heijastaa ja tuottaa sukupuolittuneita normeja kansalaisuudesta. (Cawkill et al. 2009; Eichler 2022, 14–15.)

Asevoimat eivät ole vain puolustusorganisaatioita, vaan myös kulttuurisia instituutioita, joissa vallitsevat tietyt normit, ihanteet ja käyttäytymismallit. Tutkimusten mukaan sotilaskulttuuriin on perinteisesti sisällynyt hypermaskuliininen eetos, jossa korostuvat fyysinen kovuus, emotionaalinen pidättyvyys ja ehdoton lojaalisuus ryhmää kohtaan. Kyseinen kulttuuri ei ainoastaan vahvista perinteisiä mieskuvia, vaan samalla rajoittaa niitä tapoja, joilla naiset – ja myös miehet, jotka eivät sovi tähän ideaaliin – voivat kokea kuuluvansa asevoimiin. Miehisuus ja stoalaisuus ovat usein toimineet paitsi kunnian myös kelpoisuuden mittareina. (Kuhl et al. 2017, 215–216.) Asia selittää osaltaan sitä, miksi asevelvollisuusinstituutio kohtaa haasteita sukupuolineutraaliuden toteuttamisessa. Kysymys ei ole vain siitä, kenet kutsutaan palvelukseen, vaan millaisiin kulttuurisiin ideaaleihin kutsuttujen odotetaan mukautuvan.

Tästä syystä Baltian maiden kehityskulut on tärkeä sijoittaa osaksi laajempaa sotilaskulttuurin ja sukupuolisuuden välistä jännitettä.

Jotkut maat, kuten Ruotsi ja Norja, ovat viime vuosina pyrkineet murtamaan asevoimien sukupuolittuneita rakenteita siirtymällä sukupuolineutraaliin asevelvollisuusmalliin, jossa sekä miehet että naiset voivat tulla kutsutuiksi palvelukseen yhdenvertaisin perustein (Jonsson et al. 2024, 21). Baltian maissa kehitys on kuitenkin ollut maltillisempaa. Vaikka naisilla on oikeus osallistua vapaaehtoisesti, vuosittain palvelukseen astuvista varusmiehistä vain noin 1–2 % on naisia. Ilmiö saattaa osaltaan heijastaa Baltian Pohjoismaita konservatiivisempaa kulttuuri-ilmapiiriä, joka on tyypillinen monille itäeurooppalaisille yhteiskunnille (Holmes & Krastev 2019, 52–53). Samalla tilanne tekee Baltiasta kiinnostavan vertailukohdan. Se osoittaa, millaisia rajoja sukupuolineutraalin asevelvollisuuden toteuttaminen kohtaa yhteiskunnissa, joissa perinteisten maskuliinisuusnormien ja tasa-arvopoliittisen muutoksen välinen jännite on yhä läsnä.

Virossa naiset voivat suorittaa asepalveluksen vapaaehtoisesti. Vuonna 2022 palvelukseen astui 50 ja vuonna 2023 yhteensä 42 naista, mikä on määrällisesti hyvin pieni osuus koko vuosittaisesta palveluserästä (Viron puolustusministeriö 2023). Osallistujamäärät ovat pysyneet lähes ennallaan myös Ukrainan sodan alkamisen jälkeen, mikä osoittaa, ettei kriisi ole merkittävästi muuttanut naisten osallistumishalukkuutta (Postimees 2022). Kyselytutkimusten mukaan 87 % virolaisista kannattaa yleistä asevelvollisuutta, mutta vain 7 % kannattaa sen ulottamista naisiin. Sen sijaan 81 % suhtautuu myönteisesti naisten vapaaehtoiseen osallistumiseen. (Eesti Uuringukeskus 2024.) Luvut viittaavat siihen, että tasa-arvo ymmärretään Virossa ennen kaikkea mahdollisuutena, ei velvollisuutena. Naisten palvelus hyväksytään, kun se perustuu omaan valintaan, mutta pakollisuutta ei vielä nähdä kulttuurisesti oikeutettuna.

Latviassa sukupuolikysymys on noussut julkiseen keskusteluun selkeämmin kuin muissa Baltian maissa. Puolustusministeri Andris Sprūds esitti kesällä 2024, että asevelvollisuus tulisi ulottaa myös naisiin vuoteen 2028 mennessä osana kokonaismaanpuolustuksen mallia. Asevoimien komentaja ilmaisi tukensa ehdotukselle, eli ajatus sai kannatusta sekä poliittisella että sotilaallisella tasolla. Julkisessa keskustelussa ehdotus kuitenkin kohtasi välitöntä ja jyrkkää vastarintaa. (Banka & Zalāns 2025 64–65.) Kyselytutkimusten mukaan vain 18 % latvialaisista kannattaa naisten asevelvollisuutta, mikä on merkittävästi vähemmän kuin

miesten kohdalla (Andžāns 2023). Poliittinen ja sotilaallinen tahto eivät siis kulje rinnakkain kansalaisten hyväksynnän kanssa.

Samaan aikaan on kuitenkin huomioitava, että naisten osuus Latvian asevoimien henkilöstöstä on jo pitkään ollut yli 15 %, ja tavoitteena on nostaa se 25 %:iin vuoteen 2026 mennessä (Djatkovica 2023). Naisilla on siis merkittävä rooli maan puolustuskyvyssä, vaikka asevelvollisuuden institutionalisointi ei heidän osaltaan vielä nautikaan laajaa kansalaisten hyväksyntää. Tilanne kuvastaa selkeää jännitettä eri yhteiskunnallisten toimijoiden – poliittisen johdon, asevoimien ja kansalaisyhteiskunnan – välillä. Kyseinen jännite tarjoaa hedelmällisen tarkastelupohjan Schiffin concordance-teorian näkökulmasta, jota käsitellään tarkemmin luvun lopussa.

Liettuassa sukupuolikysymykset ovat olleet vähemmän näkyvässä roolissa asevelvollisuus uudistusten yhteydessä. Asepalvelus on vapaaehtoinen sekä naisille että miehille 18–38 vuoden iässä, mutta velvollisuus koskee edelleen yksinomaan miehiä (Liettuan asevoimat). Kyselytutkimusten mukaan 63 % liettualaisista kannattaa miesten yleistä asevelvollisuutta, mutta vain 22 % kannattaa sen ulottamista naisiin (Liettuan puolustusministeriö 2024; Vaišvilaitė–Braziulienė 2023). Tämä osoittaa, että sukupuoliroolit asevelvollisuudessa nähdään yhä selvästi eriytyneinä, eikä sukupuolineutraali asevelvollisuus nauti laajaa yhteiskunnallista tukea. Toisin kuin Latviassa, Liettuassa poliittinen ja sotilaallinen johto ei ole ajanut muutosta aktiivisesti. Sekä maan presidentti että asevoimien komentaja ovat todenneet, ettei naisten asevelvollisuudelle ole ajankohtaista tarvetta ennen kuin miehille on ensin rakennettu toimiva ja yleinen asevelvollisuusjärjestelmä (Liettuan yleisradio 2023; Vaišvilaitė–Braziulienė 2025). Kyseinen kanta kertoo pidättyväisemmästä lähestymistavasta, jossa sukupuolineutraalisuuden mahdollisuutta ei ole suljettu pois, mutta sitä ei myöskään nähdä poliittisesti kiireellisenä tai käytännöllisesti perusteltuna tavoitteena.

Siviili-sotilassuhteiden näkökulmasta sukupuolittuneiden asevelvollisuusrakenteiden uudistaminen on osoitus laajemmasta institutionaalisesta jännitteestä. Rebecca Schiffin (1995) concordance-teorian mukaan vakaat ja legitiimit asevoimat edellyttävät hallinnon, asevoimien ja kansalaisten välistä yhteensopivuutta. Latvian pyrkimys kohti sukupuolineutraalia asevelvollisuutta havainnollistaa tilanteen, jossa poliittinen tahto ei kohtaa kansalaismielipidettä: ilman yhteistä käsitystä asevoimien roolista uudistus voi jäädä kestävämmäksi. Liettuassa puolestaan pidättäytyminen aiheesta ilmentää sitä, ettei edes

poliittinen johto koe konsensusta valmiina. Myös Morris Janowitzin (1960) teorian valossa sukupuolten tasa-arvon edistäminen asepalveluksessa voidaan nähdä keinona vahvistaa asevoimien yhteiskunnallista hyväksyntää, mikäli se tapahtuu vuorovaikutuksessa kansalaisten kanssa eikä pakottavasti ylhäältä käsin.

Lisäksi Cawkillin ja kollegoiden (2009) mukaan asevoimat eivät ole neutraaleja, vaan sukupuolittuneita instituutioita, jotka heijastavat ja uusintavat yhteiskunnallisia käsityksiä kansalaisuudesta ja lojaalisuudesta. Virossa ja Liettuassa naisten osallistuminen perustuu vapaaehtoisuuteen, mikä mahdollistaa yksilöllisen valinnan mutta samalla ylläpitää miesten yksipuolista velvollisuutta. Tässä mielessä asevelvollisuus toimii edelleen normatiivisena rakenteena, jossa kansalaisvelvollisuus määrittyy sukupuolen mukaan. Latvian tapauksessa taas poliittinen siirtymä kohti sukupuolineutraaliutta ilman yhteiskunnallista pohjaa korostaa sitä, että tasa-arvoiset rakenteet eivät synny yksin institutionaalisilla päätöksillä, vaan vaativat tuekseen kulttuurista hyväksyntää ja yhteistä ymmärrystä asevoimien roolista.

Yhteenvetona voidaan todeta, että sukupuoli on noussut aiempaa näkyvämmäksi osaksi Baltian maiden asevelvollisuus uudistuksia. Kysymys sukupuolten tasa-arvosta asepalveluksessa, joka aiemmin oli sivuroolissa, on noussut esiin vuosina 2022–2024 erityisesti poliittisen keskustelun ja julkisen mielipiteen välisenä jännitteenä. Kehitys on kuitenkin eritahtista: Latviassa edetään kohti sukupuolineutraalia mallia poliittisella johdolla, kun taas Liettuassa ja Virossa vapaaehtoisuus säilyy keskeisenä osallistumisen muotona. Maiden tilanteet osoittavat, että sukupuolittuneet normit eivät ole purkautuneet uudistusten myötä, vaan ne muotoutuvat ja niistä neuvotellaan uudelleen uudistusten yhteydessä. Sukupuoli toimii täten eräänlaisena linssinä, jonka kautta asevelvollisuus paljastaa yhteiskunnallisia arvoja, valtiollisia normeja ja kansalaisuuteen liitettyjä odotuksia.

5.6 Kansalaismielipide ja asevelvollisuuden legitimizeetti

Asevelvollisuus ei ole pelkästään puolustuspoliittinen ratkaisu, vaan myös yhteiskunnallinen sopimus. Se, ketä palvelus velvoittaa, millä ehdoilla ja missä yhteydessä, liittyy suoraan siihen, miten kansalaisuutta ymmärretään ja millaista lojaalisuutta valtio kansalaisiltaan odottaa. Vuosina 2022–2024 toteutetut uudistukset Baltian maiden asevelvollisuusjärjestelmissä eivät olisi olleet mahdollisia ilman kansalaisten hyväksyntää. Tai ainakaan ne eivät olisi olleet mahdollisia ilman poliittista kykyä tulkita, ohjata ja rakentaa tuota hyväksyntää. Siksi

asevelvollisuusjärjestelmien kehitystä tarkasteltaessa on keskeistä kiinnittää huomio myös kansalaismielipiteeseen ja asevelvollisuuden legitimitettiin.

Asevelvollisuus nauttii Virossa poikkeuksellisen korkeaa suosiota. Vuonna 2024 tehdyn kyselytutkimuksen mukaan jopa 87 % virolaisista piti yleistä asevelvollisuutta tarpeellisena, kun vuonna 2022 vastaava luku oli 83 %. Kansalaisten vahva tuki onkin tarjonnut poliittisille päättäjille selkeän mandaatin esimerkiksi varusmiesmäärien kasvattamiselle ja palvelusaikojen pidentämiselle. Samanaikaisesti kansalaismielipiteen hienovaraisemmat sävyt ovat osaltaan vaikuttaneet asevoimien sukupuolipolitiikkaan. Virolaisista vain 7 % kannattaa naisten pakollista asevelvollisuutta, mutta vapaaehtoisuuteen suhtautuu myönteisesti jopa 81 % väestöstä. (Eesti Uuringukeskus OÜ 2024.) Kyseisessä asenneilmapiirissä on ymmärrettävää, ettei sukupuolineutraalia asevelvollisuutta ole pyritty edistämään, kun taas naisten vapaaehtoisen osallistumisen kynnystä on pyritty laskemaan asteittain.

Latviassa asevelvollisuuden kannatus on kriittisemmässä tilanteessa, mutta sen kehityssuuntaa voi pitää huojentavana. Siinä missä vain 45 % kansalaisista kannatti asevelvollisuuden palauttamista vuonna 2022, oli kannatus noussut jo 64 %:iin vuoden 2024 alkuun mennessä (Szymanowski 2023; Andžāns 2024). Muutosta ei voi pitää täysin spontaanina, vaan siihen on myötävaikuttanut määrätietoinen poliittinen viestintä ja institutionaalinen uudistustyö. Asevelvollisuuden kannatuksen on kuitenkin havaittu olevan matalampi 18–24-vuotiaiden keskuudessa, joista vain noin puolet suhtautuvat asevelvollisuuden palauttamiseen myönteisesti (Andžāns 2023). Voittaakseen uudet asevelvolliset puolelleen, Latvia onkin pyrkinyt rakentamaan järjestelmäänsä vapaaehtoisuuden ja kannustimien pohjalle. Vaikka asevoimat ja poliittinen johto kannattaa naisten asevelvollisuutta, kansalaisista vain noin 18 % on toistaiseksi ajatuksen takana (Andžāns 2023). Mikäli maa mieli toteuttaa sukupuolineutraaliin asevelvollisuuteen siirtymisen vuoteen 2028 mennessä, on kansalaismielipiteeseen pyrittävä vaikuttamaan ylhäältä käsin.

Liettuassa kansalaismielipide on ollut jo pidemmän aikaa varovaisen myönteinen. Loppuvuonna 2023 tehdyn kyselytutkimuksen perusteella 63 % liettualaisista kannatti miesten yleistä asevelvollisuutta, luvun ollessa 6 prosenttiyksikköä suurempi kuin vuotta aiemmin (Liettuan puolustusministeriö 2024). Enemmistön kasvavan tuen mahdollistamana

järjestelmää onkin pyritty kehittämään paitsi määrällisesti myös laadullisesti, ja Liettuan voikin todennäköisesti nähdä jatkavan askeleiden ottamista kohti yleistä asevelvollisuutta. Sukupuolineutraalia asevelvollisuutta kannattaa toistaiseksi 22 % kansasta (Vaišvilaitė–Braziulienė 2023). Liettuan poliittinen sekä asevoimien johto on korostanut, ettei naisten asevelvollisuudesta puhuminen ole ajankohtaista ennen miesten yleistä asevelvollisuutta. Kyseinen viestintä ei haasta perusoletusta asevelvollisuudesta ensisijaisesti miehille osoitettuna vastuuna, joten on epätodennäköistä, että kansalaismielipiteessä tapahtuisi suuria muutoksia asian suhteen lähivuosina.

Morris Janowitzin mukaan asevelvollisuus voi toimia kansalaiskasvatuksen välineenä vain, jos kansalaiset kokevat sen oikeudenmukaiseksi ja merkitykselliseksi. Virossa kyseinen yhteys vaikuttaa vahvalta ja vakiintuneelta, Liettuassa vähitellen vakiintuvalta ja Latviassa vasta kehittyvältä. Rebecca Schiffin concordance-teoria sen sijaan muistuttaa, että legitimizeetti ei rakennu pelkän kansalaismielipiteen varaan, vaan yhteisymmärrykseen poliittisen johdon, asevoimien ja kansalaisyhteiskunnan välillä. Kyseisestä näkökulmasta tarkasteltuna Viro edustaa vahvaa kolmikantaista sopusointua, Liettua riittävää yhteisymmärrystä ja Latvia keskeneräistä yhteensovittamista. Cawkillin ja kollegoiden tutkimus puolestaan muistuttaa meitä siitä, että asevoimien legitimiyyteen liittyvät myös kysymykset sukupuolesta sekä kulttuuriset käsitykset kansalaisuudesta. Sukupuolineutraalin asevelvollisuuden matala kannatus jokaisessa Baltian maassa osoittaakin, etteivät nuo kulttuuriset rajat ole vielä totaalaisesti murtuneet.

Asevelvollisuuden legitimizeetti Baltian maissa rakentuu monisyisenä prosessina, jossa geopolittiset realiteetit, kansalaisasenteet, sukupuolinormit ja poliittinen viestintä kietoutuvat toisiinsa. Kyse ei ole vain siitä, miten tehokkaasti valtio kykenee järjestämään puolustuksena, vaan myös siitä, miten oikeuden mukaiseksi ja merkitykselliseksi kansalaiset kokevat oman osallisuutensa. Asevelvollisuuden hyväksyttävyyys ei myöskään ole staattinen tila, vaan siitä käydään jatkuvaa neuvottelua, valtioiden tasapainotellessa turvallisuustarpeiden, institutionaalisten tavoitteiden ja kansalaisyhteiskunnan odotusten välillä. Kyseisen neuvottelun lopputuloksen ratkaisee se, millaisena kansalaisuus ja siihen liittyvät velvollisuudet kulloinkin ymmärretään.

5.7 Yhteenveto: asevelvollisuusjärjestelmien kehityksen päälinjat

Luvussa viisi on tarkasteltu Baltian maiden asevelvollisuusjärjestelmien kehitystä vuosina 2022–2024 kuuden eri teeman kautta. Kyseiset teemat pyrkivät vastaamaan tutkielman alussa esitettyihin neljään tutkimuskysymykseen. Tulosluvun viimeisessä alaluvussa palataan kyseisiin tutkimuskysymyksiin, ja vastataan niihin lyhyesti edellisissä luvuissa esitetyn informaation perusteella.

Miten Baltian maat ovat muokanneet asevelvollisuusjärjestelmiään Ukrainan sodan jälkeen? Kaikki kolme maata ovat vastanneet muuttuneeseen turvallisuusympäristöön kehittämällä asevelvollisuusjärjestelmiään, mutta eri tavoin. Virossa asevelvollisuus on säilynyt institutionaalisesti muuttumattomimmillaan, mutta sen sisällä on tehty lukuisia uudistuksia palvelusajan pidentämisestä infrastruktuurihankkeisiin. Latviassa muutos on ollut suurinta, sillä maa on palauttanut asevelvollisuuden noin 15 vuoden tauon jälkeen. Liettuassa vuonna 2015 palautettua järjestelmää on puolestaan kehitetty lisäämällä joustoja ja kasvattamalla varusmiesmääriä, ja sitä ollaan kuljettamassa kohti yleisen asevelvollisuuden mallia. Kaikki kolme maata ovat pyrkineet sekä määrälliseen kehitykseen että asevelvollisuuden sisällölliseen uudistamiseen.

Mitkä tekijät ovat vaikuttaneet kyseisiin muutoksiin? Keskeinen taustatekijä on tietenkin Venäjän aloittama hyökkäyssota Ukrainassa, joka on korostanut määrällisen puolustuksen merkitystä ja tehnyt reservin vahvistamisesta prioriteetin. Muutosten mahdollistajana puolestaan ovat toimineet poliittinen tahto ja kansalaismielipide. Virossa korkea luottamus asevelvollisuuteen on mahdollistanut asevelvollisuuden asteittaisen kehittämisen, Latviassa uudistukset ovat vaatineet aktiivista yhteiskunnallista viestintää ja hyväksynnän rakentamista, ja Liettuassa uudistukset ovat nojanneet varovaiseen, mutta melko vakiintuneeseen tukeen.

Miten uudistukset heijastavat turvallisuuspoliittista ajattelua ja kansallisen identiteetin rakentumista? Kaikissa kolmessa maassa asevelvollisuutta kehitetään osana laajempaa turvallisuusstrategiaa, mutta myös osana kansallisen identiteetin uudelleenmäärittelyä. Viro ilmentää mallia, jossa asepalvelus on vakiintunut osa kansalaisuutta ja yhteiskunnallista yhtenäisyyttä. Latviassa asevelvollisuus sen sijaan toimii uudelleenrakentamisen ja osallistumisen välineenä. Liettua puolestaan rakentaa järjestelmänsä pidemmän aikavälin uskottavuuden ja legitimitetin varaan, mutta samalla keskustelee aktiivisesti

kansalaisvelvollisuuden sisällöstä. Sukupuolijännitteet, vapaaehtoisuuden korostaminen ja palveluksen yksilöllistäminen kertovat siitä, että asevelvollisuus ei ole vain valtiollinen velvoite, vaan kansalaisuutta jäsentävä kokemus.

Millaisia vaikutuksia uudistuksilla on ollut siviili-sotilassuhteisiin? Siviili-sotilassuhteiden teoreettinen tarkastelu on osoittanut, ettei asevelvollisuudella ole yhtä oikeaa mallia, vaan kyse on jatkuvasta tasapainoilusta teknisen tehokkuuden (Huntington), kansalaisosallistumisen (Janowitz), institutionaalisen yhteisymmärryksen (Schiff) sekä tasa-arvokysymysten (Cawkill et al.) välillä. Asevelvollisuus on näin ollen sekä strateginen että yhteiskunnallinen instituutio, jonka kautta valtiot eivät pelkästään rakenna puolustustaan, vaan määrittelevät myös sitä, keitä kansalaiset ovat ja millä ehdoilla he osallistuvat yhteiseen projektiin. Yleisellä tasolla voidaan silti todeta, että Baltian maiden asevelvollisuusjärjestelmien kehitys heijastaa siirtymää Huntingtonin objektiivisesta mallista kohti Janowitzin kansalaisosallistumista korostavaa lähestymistapaa, Schiffin sekä Cawkillin ja kollegoiden tarjotessa oivallisia analyysivälineitä tämän siirtymän syvällisempään tulkitsemiseen.

6 JOHTOPÄÄTÖKSET

Tutkielman viimeisessä luvussa kootaan yhteen sen keskeisimmät havainnot ja arvioidaan niiden merkitystä. Ensimmäisessä alaluvussa käydään läpi maakohtaisia eroja ja yhtäläisyyksiä Baltian maiden asevelvollisuusjärjestelmien kehityksessä vuosina 2022–2024. Sitten tarkastellaan tutkielman teoreettista antia, pohditaan sen tarjoamia näkökulmia siviilisotilassuhteiden tutkimukseen sekä esitetään mahdollisia suuntaviivoja aiheesta tehtävälle jatkotutkimukselle. Lopuksi nostetaan katse kansalliselta tasolta kohti eurooppalaista turvallisuusarkkitehtuuria ja analysoidaan Baltian maiden merkitystä laajemmassa kansainvälispoliittisessa viitekehyksessä.

6.1 Keskeiset huomiot maittain

Baltian maiden asevelvollisuusjärjestelmät ovat murroksessa muuttuneen turvallisuustilanteen vuoksi. Venäjän täysimittainen hyökkäyssota Ukrainassa on synnyttänyt kussakin maassa samansuuntaisia puolustuspoliittisia tavoitteita, mutta niiden toteutus on ollut jossain määrin kansallisesti eriytynyttä. Jaetusta uhkakuvasta ja toimintaympäristöstä huolimatta Viron, Latvian ja Liettuan ratkaisut asevelvollisuusjärjestelmiensä suhteen heijastavat kyseisten maiden eroja muun muassa historiassa, institutionaalisessa jatkuvuudessa ja yhteiskunnallisessa legitimitetissä.

Virossa asevelvollisuus on säilynyt katkeamattomana itsenäisyyden palauttamisesta lähtien, ja sen asema on ollut poikkeuksellisen vakaa. Vuosien 2022–2024 aikana maa on kehittänyt jo olemassa olevaa järjestelmäänsä määrätietoisesti. Vaikka järjestelmä itsessään ei ole kokenut suuria rakenteellisia muutoksia, kehitys sen sisällä on ollut huomattavaa: varusmiesmääriä on kasvatettu, palvelumuotoja yksilöllistetty ja siviilipalveluksen laajentamisen mahdollisuudesta keskusteltu. Viro edustaa maakolmikosta siis selkeintä jatkuvuutta, jossa asevelvollisuuden hyväksyntä on omaksuttu osaksi kansalaisuutta. On todennäköistä, että asepalvelusta kehitetään tulevaisuudessa yhä yksilöllisempään ja osallistavampaan suuntaan. Ei niinkään suurina rakenteellisina muutoksina, vaan pikemminkin järjestelmää vähitellen hienosäätäen.

Latviassa vuosien 2022–2024 suurin muutos on ollut asevelvollisuuden palauttaminen noin 15 vuoden tauon jälkeen. Kyseessä on merkittävä suunnanmuutos kohti laajempaa kansalaisosallistumista puolustukseen. Uusi järjestelmä on rakennettu vapaaehtoisuuden ja

valikoivuuden varaan, ja sen hyväksyttävyyttä kansalaisten silmissä on pyritty vahvistamaan erinäisin kannustimin ja joustoin. Latvia edustaa siirtymää ammattiarmeijasta kohti hybridimallia, mutta kyseinen siirtymä on vielä kesken ja yhteiskunnallinen legitimizeetti vasta rakenteilla. Järjestelmän tulevaisuus riippuukin pitkälti siitä, miten Latvia onnistuu sen legitimizeetin vakiinnuttamaan. Palvelusta pyritään todennäköisesti kehittämään vähitellen ja edelleen osallistavammaksi. Naisten ulottaminen asevelvollisuuden piiriin on mahdollista, mikäli poliittinen sekä asevoimien johto onnistuu ylhäältä käsin vaikuttamaan kansalaismielipiteeseen niin, että naisten kutsunnoista tulee nykyistä hyväksyttävämpi ajatus.

Liettuassa asevelvollisuus palautettiin jo vuonna 2015, mutta vuosien 2022–2024 aikana järjestelmää on kehitetty selvästi eteenpäin. Muutokset näkyvät erityisesti varusmiesmäärien nostotavoitteissa, palveluksen rakenteen joustavoittamisessa sekä poliittisen tuen kasvussa. Vaikka palvelus todennäköisesti pysyykin lähivuosina valikoivana, on sen laajentuminen yleiseksi asevelvollisuudeksi pitkällä aikavälillä mahdollista, mikäli yhteiskunnallinen ilmapiiri ajatuksen suhteen säilyy myönteisenä. Näin ollen Liettua edustaa siis välitilaa jatkuvuuden ja muutoksen välimaastossa. Se kehittää vakiintunutta järjestelmäänsä eteenpäin ja ottaa samalla askeleita kohti mahdollisesti laajempaa rakenteellista muutosta.

Vuosien 2022–2024 kehityskulut Baltian maiden asevelvollisuusjärjestelmissä edustavat kunkin maan erityisiä institutionaalisia lähtökohtia ja yhteiskunnallista ilmapiiriä. Virossa on jatkettu vakaata linjaa asteittaisen kehittämisen ja kansalaisosallistumisen vahvistamisen suuntaan. Latviassa muutos on ollut rakenteellisesti radikaali mutta edelleen yhteiskunnallisesti keskeneräinen. Liettua puolestaan tasapainoilee jo vakiintuneen järjestelmän kehittämisen ja mahdollisen laajentamisen välillä. Kaikkia kolmea yhdistää pyrkimys asevelvollisuusmalliin, joka ei ainoastaan tuota puolustuksellista suorituskykyä, vaan myös rakentaa yhteiskunnallista sitoutuneisuutta muuttuneessa turvallisuusympäristössä.

6.2 Tutkielman teorettinen anti ja jatkotutkimuksen suunta

Kuten tutkielmasta käy ilmi, asevelvollisuus ei ole pelkkä sotilaallinen tai hallinnollinen ratkaisu, vaan osa laajempaa siviili-sotilassuhteiden dynamiikkaa ja kansalaisuuden rakentumista. Tutkielma hyödynsi pääasiassa neljää teorettista näkökulmaa: Huntingtonin ammatillista mallia, Janowitzin osallistavaa kansalaisuusajattelua, Schiffin

yhteisymmärrysteoriaa sekä Cawkillin ja kollegoiden tutkimusta asevoimista sukupuolittuneina instituutioina. Kukin näistä näkökulmista tarjosi omanlaisensa välineen Baltian maiden asevelvollisuusjärjestelmien kehityksen tarkasteluun vuosina 2022–2024.

Huntingtonin teoria oli käyttökelpoisimmillaan etenkin resurssien kasvattamisen ja tehokkuusajattelun tarkastelussa. Varusmiesmäärien nostaminen, infrastruktuuri-investoinnit ja koulutusrakenteiden kehittäminen voidaan nähdä pyrkimyksenä taata asevoimien tekninen toimintakyky ilman poliittista mikromanagerointia. Tutkielman empiiriset havainnot kuitenkin osoittivat, että pelkkä objektiivisen kontrollin käsite ei riitä selittämään asevelvollisuusjärjestelmien nykykehitystä. Tämä pätee erityisesti tilanteessa, jossa asevelvollisuudesta pyritään tekemään entistä osallistavampi, merkityksellisempi ja yksilölähtöisempi.

Kyseisessä kontekstissa varsinkin Janowitzin näkemykset osoittautuivat erittäin hyödyllisiksi. Asevelvollisuus ei näyttäydä pelkkänä valtiollisena välineenä, vaan yhteiskunnallisena instituutiona, jossa kansalaisuudesta, lojaalisuudesta ja osallistumisesta käydään jatkuvaa neuvottelua. Etenkin Baltian maiden pyrkimykset vahvistaa varusmiesten toimijuutta sekä palveluksen kokemuksellista arvoa osoittivat, ettei asepalvelusta ymmärretä vain ja ainoastaan sotilaallisena koulutuksena, vaan myös yhteiskuntaan kiinnittymisen ja sosiaalistumisen areenana.

Tutkielman merkittävin teoreettinen oivallus liittyy kuitenkin Rebecca Schiffin yhteisymmärrysteoriaan. Erityisesti tilanteissa, joissa asevelvollisuusjärjestelmää uudistetaan nopeasti ja laajasti, Schiffin yhteisymmärrysmalli tarjoaa oivalliset työkalut arvioida, missä määrin poliittinen johto, asevoimat ja kansalaisyhteiskunta jakavat yhteisen näkemyksen puolustusinstituution roolista. Ilman kolmikantaista yhteisymmärrystä järjestelmän legitimitetti jää helposti hauraaksi, ja uudistus voi kohdata vastustusta tai synnyttää epäluottamusta. Varsinkin Latvian tilanne osoittaa hyvin, kuinka yhteisymmärryksen rakentaminen on vielä kesken, ja kuinka keskeistä sen saavuttaminen institutionaalisessa murrostilanteessa onkaan.

Cawkillin ja kollegoiden käsitys asevoimista sukupuolittuneina instituutioina toi myös analyysiin tärkeän ja ajankohtaisen lisäulottuvuuden. Asevelvollisuus ei ole sukupuolineutraali käytäntö, vaan se uusintaa ja haastaa yhteiskunnallisia käsityksiä siitä, kenet ymmärretään

legitiimiksi kansalaiseksi ja ketä pidetään puolustuksen vastuunkantajina. Sukupuolittuneiden normien ja asevelvollisuuspolitiikan välinen jännite on läsnä Baltian maissa, joissa naisten asevelvollisuus ei nauti laajaa kannatusta. Sukupuoliin liittyvistä kysymyksistä tulee kuitenkin todennäköisesti entistäkin relevantimpia tulevaisuudessa laskevien syntyvyyslukujen takia.

Eri teorioiden yhdessä muodostama selitysvoima osoittaa sen, että Baltian maiden asevelvollisuusratkaisut haastavat perinteisen jakoasetelman täysin ammatillistuneiden asevoimien ja täydellisten kansalaisarmeijoiden välillä. Huolimatta siitä, että maat ovat liikkuneet kohti osallistavampaa kansalaisarmeijamallia, ei näitä voi yksiselitteisesti asettaa mihinkään teoreettiseen lokeroon. Se korostaa entisestään siviili-sotilassuhteiden tutkimuksen tarvetta tarkastella asevelvollisuusjärjestelmien nykykehitystä joustavien ja moniulotteisten viitekehysten avulla sen sijaan, että lukittauduttaisiin liaksi yksittäisiin teorioihin ja niiden esittämiin ideaaleihin.

Jatkossa asevelvollisuuteen liittyvässä tutkimuksessa tulisikin huomioida entistä tarkemmin institutionaalisten muutosten ja kansalaiskokemusten välinen yhteys. Etenkin olisi syytä tarkastella sitä, miten esimerkiksi sukupuoli, etninen tausta tai sosioekonominen asema vaikuttavat siihen, kuka kokee palveluksen omakseen, ja kuka ei. Lisäksi vertaileva tutkimus esimerkiksi joidenkin Keski- tai Etelä-Euroopan maiden järjestelmistä voisi tuoda lisää syvyyttä keskusteluun asevelvollisuuden merkityksestä muuttuvassa Euroopassa.

Teoreettisista lähtökohdistaan tarkasteltuna tutkielma siis osoittaa, että asevelvollisuus ei ole vain puolustuspoliittinen väline, vaan myös peili, jonka kautta valtion ja kansalaisten välistä suhdetta voidaan tarkastella ja määritellä uudelleen. Hyödynnetyt näkökulmat osoittautuivatkin hyödyllisiksi erityisesti silloin, kun asevelvollisuutta ei ymmärretä pelkkänä teknisenä ratkaisuna, vaan osana laajempia yhteiskunnallisia prosesseja. Kyseisten teorioiden avulla voitiin tunnistaa, miten legitimizeetti syntyy, mitä kansalaisuudelta odotetaan ja kuinka yhteiskunnalliset muutokset heijastuvat puolustusinstituutioihin. Baltian maiden kehitys korostaakin sitä, että teoria ei selitä vain mennyttä, vaan auttaa jäsentämään myös muuttuvaa nykyhetkeä.

6.3 Baltian merkitys eurooppalaiselle turvallisuusarkkitehtuurille

Baltian maiden asevelvollisuusjärjestelmien kehitys vuosina 2022–2024 ei ole ainoastaan kansallinen tai alueellinen kysymys, vaan sillä on myös huomattavaa painoarvoa koko

Euroopan turvallisuusarkkitehtuurin kannalta. Siinä missä monet Euroopan valtiot pohtivat Ukrainan sodan seurauksena asevelvollisuuden palauttamista tai uudelleenmuotoilua, Viro, Latvia ja Liettua ovat jo ryhtyneet toimiin, ja tekevät sen etulinjassa, konkreettisessa uhkaympäristössä. Tästä syystä niitä voidaan pitää eräänlaisina koelaboratioina, joissa testataan, millaisin ehdoin ja muodoin asevelvollisuus voi vastata 2000-luvun turvallisuus- ja yhteiskuntapoliittisiin haasteisiin, ja joista muut voivat ottaa mallia.

Baltian kokemukset osoittavat, että moderni asevelvollisuus ei ole vanhentunut jäännös kylmän sodan ajalta, vaan potentiaalisesti joustava ja yhteiskunnallisesti kestävä puolustusratkaisu. Useiden Länsi-Euroopan maiden yhä nojautessa ammattiarmeijoihin, Baltian maat ovat havainnollistaneet, miten laajapohjainen osallistuminen, reservijärjestelmien vahvistaminen ja institutionaalinen ketteryys voivat yhdistyä. Virossa ja Liettussa asevelvollisuus on onnistuttu kytkemään osaksi kokonaismaanpuolustusta ja kansalaisyhteiskunnan osallistumista. Kyseisissä maissa järjestelmät ovat kehittyneet joko pitkäjänteisesti (Viro) tai nopeasti uudelleenrakentaen (Liettua), mutta molemmissa tapauksissa ne ovat saavuttaneet huomattavan legitimitetin. Latviassa institutionaalinen kehitys on vielä kesken, mutta juuri siksi se tarjoaa arvokasta ja ajankohtaista tietoa siitä, millaisin ehdoin järjestelmämuutos on mahdollinen.

Euroopan näkökulmasta Baltian maat osoittavat ennen kaikkea sen, ettei asevelvollisuuden tarvitse olla ristiriidassa yksilökeskeisen tai moniarvoisen yhteiskunnan kanssa, vaan oikein muotoiltuna se voi jopa vahvistaa yhteiskunnallista yhteenkuuluvuutta, kansalaisosallistumista ja resilienssiä. Samalla ne osoittavat sen, että legitiimi ja toimiva asevelvollisuusjärjestelmä edellyttää poliittista tahtoa, kansalaisten tukea sekä yhteensopivuutta yhteiskunnan muiden instituutioiden kanssa, ei pelkkää strategista laskelmointia. Siksi Baltian maat eivät ainoastaan sopeudu eurooppalaiseen turvallisuusympäristöön, vaan aktiivisesti muokkaavat sitä. Niiden kokemukset tarjoavat tulevana vuosina tärkeää empiiristä aineistoa niille valtioille, jotka etsivät uutta tasapainoa ammatillistumisen ja osallistumisen välillä kansallista puolustuskykyä kehittäessään. Lisäksi ne muistuttavat meitä siitä, että turvallisuuden rakentaminen edellyttää joskus myös vaikeita ratkaisuja – *si vis pacem, para bellum*.

LÄHDELUETTELO

Primääriaineisto

Andžāns, M. (2023). *Latvia Applauds the Return to Conscription*. 13.7.2023. *The Center for European Policy Analysis*. Saatavilla: <https://cepa.org/article/latvia-applauds-the-return-to-conscription/>

Andžāns, M. (2024). *The First Year of Conscription in Latvia*. 20.5.2024. *Foreign Policy Research Institute*. Saatavilla: <https://www.fpri.org/article/2024/05/the-first-year-of-conscription-in-latvia/>

Banka, A., & Zalāns, K. (2025). *A Duty to Serve? Rethinking Women's Military Conscription in Latvia*. *The RUSI Journal*, 170(2), 58–67. <https://doi.org/10.1080/03071847.2025.2477705>

Besch, S. & Westgaard, K. (2024). *Europe's Conscription Challenge: Lessons From Nordic and Baltic States*. 8.7.2024. *Carnegie Endowment for International Peace*. Saatavilla: <https://carnegieendowment.org/research/2024/07/europes-conscription-challenge-lessons-from-nordic-and-baltic-states?lang=en>

Brennessele, S. (2024). *Pavēstes ignorēšana no VAD nepasargās! Apsver ieviest bargākus sodus par izvairīšanos no dienesta*. 16.5.2024. *tv3.lv*. Saatavilla: <https://zinas.tv3.lv/latvija/pavestes-ignoresana-no-vad-nepasargas-apsver-ieviest-bargakus-sodus-par-izvairisanos-no-dienesta/>

Djatkovica, E. (2023). *Latvia Opens the Doors to Women in the Military*. 15.9.2023. *The Center for European Policy Analysis*. Saatavilla: <https://cepa.org/article/latvia-opens-the-doors-to-women-in-the-military/>

Eggert, K. (2024). *Lithuania extends term of military conscription*. 25.6.2024. *Deutsche Welle*. Saatavilla: <https://www.dw.com/en/lithuanian-extends-term-of-military-conscription/a-69469172>

Eesti Uuringukeskus OÜ (2024). *Public Opinion on National Defence 2024*. 5/2024. Saatavilla: https://kaitseministeerium.ee/sites/default/files/public_opinion_and_national_defence_2024_spring.pdf.pdf

Fremer, I. (2023). *Latvia: New Law Introduces Compulsory Military Service Starting in January 2024*. 5.10.2023. *Library of Congress*. Saatavilla: <https://www.loc.gov/item/global-legal-monitor/2023-10-04/latvia-new-law-introduces-compulsory-military-service-starting-in-january-2024/>

Gaučaitė-Znutienė, M. (2024). *Visuotinis šaukimas per penkerius metus – realus ar tik garsiai skambantis užmojis?* 14.7.2024. *Lietuvos nacionalinis radijas ir televizija*. Saatavilla: <https://www.lrt.lt/naujienos/lietuvoje/2/2313784/visuotinis-saukimas-per-penkerius-metus-realus-ar-tik-garsiai-skambantis-uzmojis>

Hill, J. (2024). *Lithuania considers legislation to boost conscription levels*. 9.1.2024. *Army Technology*. Saatavilla: <https://www.army-technology.com/news/lithuania-considers-legislation-to-boost-conscription-levels/>

Kairis, K. (2024). *Conscription no-show for eight young people in Latvia*. 24.7.2024. *Latvijas sabiedriskais medijs*. Saatavilla: <https://eng.lsm.lv/article/society/defense/24.07.2024-conscription-no-show-for-eight-young-people-in-latvia.a562496/>

Klementi, J. (2023). *Estonian Defence Forces have no concrete plans to extend military service*. 17.4.2023. *Eesti Rahvusringhääling*. Saatavilla: <https://news.err.ee/1608950407/estonian-defense-forces-have-no-concrete-plans-to-extend-military-service>

Latvian asevoimat (2024). *Apstiprina Nacionālo bruņoto spēku attīstības plānu nākamajiem 12 gadiem*. 24.7.2024. Saatavilla: <https://www.mil.lv/lv/zinas/apstiprina-nacionalo-brunoto-speku-attistibas-planu-nakamajiem-12-gadiem>

Latvian kansallisen puolustuspalvelun laki (2023). *Valsts aizsardzības dienesta likums*. 5.4.2023. Saatavilla: <https://www.vestnesis.lv/op/2023/75.1>

Latvian puolustusministeriön verkkosivu. *National Defence Service: Information for Diaspora*. Saatavilla: <https://www.mod.gov.lv/en/national-defence-service/national-defence-service-information-diaspora>

Latvian puolustusministeriö (2024). *Apstiprina Nacionālo bruņoto spēku attīstības plānu nākamajiem 12 gadiem*. 23.7.2024. Saatavilla: <https://www.mod.gov.lv/lv/zinas/apstiprina-nacionalo-brunoto-speku-attistibas-planu-nakamajiem-12-gadiem>

Latvian puolustusministeriön verkkosivu. *Biežāk uzdotie jautājumi par valsts aizsardzības dienestu*. Saatavilla: <https://www.mod.gov.lv/lv/valsts-aizsardzibas-dienests/biezak-uzdotie-jautajumi-par-valsts-aizsardzibas-dienestu>

Latvian puolustusministeriön verkkosivu. *Informācija diasporai par valsts aizsardzības dienestu*. Saatavilla: <https://www.mod.gov.lv/lv/valsts-aizsardzibas-dienests/informacija-diasporai-par-valsts-aizsardzibas-dienestu>

Latvian yleisradio (2024). *Prep work begins for Selija military base in Latvia*. 13.6.2024. Saatavilla: <https://eng.lsm.lv/article/society/defense/13.06.2024-prep-work-begins-for-selija-military-base-in-latvia.a557853/>

Liettuan asevoimat (2024). *National Defence: Facts and Figures 2023*. 7.5.2024. Saatavilla: <https://kam.lt/wp-content/uploads/2024/04/Facts-and-Figures-2023.pdf>

Liettuan asevoimien verkkosivu. *Military Service*. Saatavilla: <https://kariuomene.lt/en/who-we-are/military-service/23649>

Liettuan puolustusministeriö (2024). *Krašto apsaugos ministras L. Kasčiūnas Berlyne pasirašė sutartį dėl Vokietijos brigados nuolatinio buvimo Lietuvoje*. 13.9.2024. Saatavilla: <https://kam.lt/krasto-apsaugos-ministras-l-kasciunas-berlyne-pasirase-sutarti-del-vokietijos-brigados-nuolatinio-buvimo-lietuvoje/>

Liettuan puolustusministeriö (2024). *Public trust for the Lithuanian Forces is on the rise, support to universal draft grows, Ukraine's membership in NATO has a strong backing, a poll reveals*. 6.2.2024. Saatavilla: <https://kam.lt/en/public-trust-for-the-lithuanian-forces-is-on-the-rise-support-to-universal-draft-grows-ukraines-membership-in-nato-has-a-strong-backing-a-poll-reveals/>

Liettuan puolustusministeriö (2024). *Seimas pritarė šaukimo sistemas pertvarkai: ką svarbu žinoti*. 13.6.2024. Saatavilla: <https://kam.lt/seimas-pritare-saukimo-sistemas-pertvarkai-ka-svarbu-zinoti/>

Liettuan yleisradio (2023). *No draft for women before universal male conscription*. 12.9.2023. *Lietuvos nacionalinis radijas ir televizija*. Saatavilla: <https://www.lrt.lt/en/news-in-english/19/2074743/no-draft-for-women-before-universal-male-conscription-lithuanian-president-s-adviser>

Liettuan yleisradio (2024). *Lithuania should have 15,500 professional, 50,000 reserve troops by 2030 – ministry*. 9.9.2024. *Lietuvos nacionalinis radijas ir televizija*. Saatavilla: <https://www.lrt.lt/en/news-in-english/19/2356278/lithuania-should-have-15-500-professional-50-000-reserve-troops-by-2030-ministry>

Pevkur, H. (2022). *Kaitseministeeriumi valitsemisala 2023.a eelarve*. 12.10.2022. *Viron puolustusministeriö*. Saatavilla: <https://www.riigikogu.ee/tegevus/eelnoud/eelnou/4556f120-826d-43f1-8cc4-786503b349cf/2023.+aasta+riigieelarve+seadus/>

Postimees (2022). *Eesti noorte naiste kaitsetahe on hüppeliselt kasvanud*. 21.3.2022. Saatavilla: <https://naine.postimees.ee/7481668/eesti-noorte-naiste-kaitsetahe-on-huppeliselt-kasvanud>

Postimees (2023). *Duration of conscript service to be partly extended to up to 12 months*. 4.5.2023. Saatavilla: <https://news.postimees.ee/7768524/duration-of-conscript-service-to-be-partly-extended-to-up-to-12-months>

Postimees (2023). *Wartime composition of Estonian defense forces increased to 43,700 positions*. 8.5.2023. Saatavilla: <https://news.postimees.ee/7770150/wartime-composition-of-estonian-defense-forces-increased-to-43-700-positions>

Rudi, H. (2023). *Analysis calls for expansion of Estonia's compulsory alternative service*. 13.3.2023. *Eesti Rahvusringhääling*. Saatavilla: <https://news.err.ee/1608913211/analysis-calls-for-expansion-of-estonia-s-compulsory-alternative-service>

Sargs (2023). *Sprūds: Latvijas aizsardzības spējas tiks stiprinātas gan kvalitatīvi, gan kvantitatīvi*. 14.11.2023 Saatavilla: <https://www.sargs.lv/lv/viedoklis/2023-11-14/spruds-latvijas-aizsardzibas-spejas-tiks-stiprinatas-gan-kvalitativi-gan>

Skujins, A. (2024). *Volunteer guns: Latvia's first crop of military conscripts ready for war*. 28.5.2024. *Euronews*. Saatavilla: <https://www.euronews.com/2024/05/28/volunteer-guns-latvias-first-crop-of-military-conscripts-ready-for-war>

Suurkask, H. (2024). *Kindralmajor Merilo: sõja mõjud tuleb kohe viia vaenlase territooriumile*. Sõdur 4/24. Saatavilla: https://issuu.com/sodur/docs/s6dur_4_24_issuu

Szymanowski, G. (2023). *Latvia reintroduces compulsory military service*. 4.7.2023. *Deutsche Welle*. Saatavilla: <https://www.dw.com/en/latvia-with-the-war-in-ukraine-conscription-returns/a-65257169>

Vaišvilaitė–Braziulienė, J. (2023). *Lithuanians approve of permanent mandatory military service, survey finds*. 11.12.2023. Delfi. Saatavilla: <https://www.delfi.lt/en/politics/lithuanians-approve-of-permanent-mandatory-military-service-survey-finds-95337237>

Vaišvilaitė–Braziulienė, J. (2025). *Defence chief says no need for drafting women yet*. 28.4.2025. Delfi. Saatavilla: <https://www.delfi.lt/en/politics/defence-chief-says-no-need-for-drafting-women-yet-120105293>

Viron puolustusministeriö (2023). *ARUANNE KAITSEVÄEKOHUSTUSE TÄITMISEST JA KAITSEVÄETEENISTUSE KORRALDAMISEST 2022. AASTAL*. Saatavilla: <https://kra.ee/wp-content/uploads/sites/4/ARUANNE-KAITSEVAEKOHUSTUSE-TAITMISEST-JA-KAITSEVAETEENISTUSE-KORRALDAMISEST-2022.-AASTAL.pdf>

Viron puolustusministeriö (2024). *ARUANNE KAITSEVÄEKOHUSTUSE TÄITMISEST JA KAITSEVÄETEENISTUSE KORRALDAMISEST 2023. AASTAL*. Saatavilla: https://kra.ee/wp-content/uploads/sites/4/2023_VV_Aruanne.pdf

Sekundäriaineisto

Ali, Z. (2014). *Contradiction of Concordance Theory: Failure to Understand Military Intervention in Pakistan*. *Armed Forces & Society*, 40(3), 544–567. <https://doi.org/10.1177/0095327X12467775>

Allison, R. (2022). *Russia, Ukraine and State Survival Through Neutrality*. *International Affairs*, 98(6), 1849–1872. <https://doi.org/10.1093/ia/iia230>

Atmante, K. (2020). *Comprehensive defence in Latvia – Rebranding state defence and call for society's involvement*. *Journal on Baltic Security*, 6. <https://doi.org/10.2478/jobs-2020-0008>

Avant, D., Stanley, E. A, Brooks, R. A. (2007). *Political Institutions and Military Effectiveness: Contemporary United States and United Kingdom*. In *Creating Military Power* (1st ed., pp. 80-). Stanford University Press. doi.org/10.1515/9780804768092-006

- Balzacq, T. (2010). *Securitization theory: How security problems emerge and dissolve* (1st ed.). Routledge. <https://doi.org/10.4324/9780203868508>
- Bankauskaite, D. & Sleky, D. (2023). *Lithuania's Total Defense Review*. 10.3.2023. <https://ndupress.ndu.edu/Media/News/News-Article-View/Article/3323902/lithuanias-total-defense-review/>
- Bartl, E. (2013). *Latvia's Integration Into NATO*. 6.2.2013. *Latvijas Arpolitikas Instituts*. <https://www.lai.lv/viedokli/latvias-integration-into-nato-262>
- Bernstein, S., Lebow, R. N., Stein, J. G., & Weber, S. (2000). *God gave physics the easy problems: Adapting social science to an unpredictable world*. *European Journal of International Relations*, 6(1), 43–76. <https://doi-org.libproxy.tuni.fi/10.1177/1354066100006001003>
- Bhaskar, R. (2008). *A realist theory of science* (Rev. ed.). Routledge. <https://doi.org/10.4324/9780203090732>
- Blombergs, F. (2013). *Euroopan voimatasapainojärjestelmä 1990–2012: Euroopan vakaas rakenteellisen, uusklassisen ja hegemonisen realismin näkökulmasta*. Maanpuolustuskorkeakoulu, Strategian laitos. <https://www.doria.fi/handle/10024/90003>
- Booth, K. (2005). *Critical security studies and world politics*. Lynne Rienner Publishers.
- Braun, V., & Clarke, V. (2006). *Using thematic analysis in psychology*. *Qualitative Research in Psychology*, 3(2), 77–101. <https://doi.org/10.1191/1478088706qp063oa>
- Brooks, R. (2020). *Paradoxes of professionalism: Rethinking civil-military relations in the United States*. *International Security*, 44(4), 7–44. https://doi.org/10.1162/ISEC_a_00374
- Bruneau, T. C., & Matei, F. C. (2008). *Towards a new conceptualization of democratization and civil-military relations*. *Democratization*, 15(5), 909–929. <https://doi.org/10.1080/13510340802362505>
- Bruneau, T. C., & Tollefson, S. D. (2006). *Who guards the guardians and how: Democratic civil-military relations* (1st ed.). University of Texas Press. <https://doi.org/10.7560/712782>
- Budginaite-Froehly, J. (2024). *The Baltic (R)evolution in Military Affairs*. *Foreign Policy Research Institute*. <https://www.fpri.org/article/2024/06/the-baltic-revolution-in-military-affairs/>

Buzan, B., de Wilde, J., & Wæver, O. (1998). *Security: A new framework for analysis*. Lynne Rienner Publishers.

Caforio, G. (Ed.). (2006). *Handbook of the sociology of the military*. Springer.
<https://doi.org/10.1007/0-387-34576-0>

Cáceres-Delpiano, J., De Moragas, A.-I., Facchini, G., & González, I. (2021). *Intergroup contact and nation building: Evidence from military service in Spain*. *Journal of Public Economics*, 201, 104477. <https://doi.org/10.1016/j.jpubeco.2021.104477>

Castro, F. W. (2002). *Review of Explaining society: Critical realism in the social sciences*. *Acta Sociologica*, 45(3), 246–250. <https://doi.org/10.1177/000169930204500313>

Cawkill, P., Rogers, A., Knight, A. & Spear, L. (2009). *Women in Ground Close Combat Roles: The Experiences of other Nations and a Review of the Academic Literature*. <https://esq.hcdn.co/assets/cm/15/06/54d58f0226587-women-combat-experiences-literature.pdf>

Cepinskyte, A. (2016). *Lithuania Reinstates Conscription: Implications for Security, National Identity, and Gender Roles*. 6.6.2016. *Foreign Policy Research Institute*.
<https://www.fpri.org/article/2016/06/lithuania-reinstates-conscription-implications-security-national-identity-gender-roles/>

Charap, S. & Shapiro, J. (2014). How to Avoid a New Cold War. *Current History*. 265–271.
https://www.brookings.edu/wp-content/uploads/2016/06/how_to_avoid_new_cold_war_charap_shapiro.pdf

Choi, M. J., Yoo, S. W., & Bowersox, Z. (2024). Conscription and political participation: How conscription policies affect voter turnout. *Armed Forces and Society*, 50(1), 315–336.
<https://doi.org/10.1177/0095327X221112028>

Clausewitz, C. (2005). *Sodankäynnistä* (4. painos). Art House.

Coker, C. (2023). *The War in Ukraine and the Return of History*. *LSE Public Policy Review*, 3(1).
<https://doi.org/10.31389/lseppr.81>

Coleman, J. S., Brice, B., & Johnson, J. (2015). *THE ROLE OF THE MILITARY IN SUB-SAHARAN AFRICA*. In *Role of the Military in Underdeveloped Countries* (pp. 359–406). Princeton University Press. <https://doi.org/10.1515/9781400878864-013>

- Danermark, B., Ekström, M., & Karlsson, J. (2019). *Explaining society: Critical realism in the social sciences* (2nd ed.). Routledge.
- Devetak, R., George, J., & Percy, S. (Eds.). (2017). *An introduction to international relations* (3rd ed.). Cambridge University Press.
- Desch, M. C. (1999). *Civilian control of the military: The changing security environment*. Johns Hopkins University Press.
- Diamond, L., & Plattner, M. (1996). *The Global Resurgence of Democracy*. Johns Hopkins University Press. <https://doi.org/10.56021/9780801853043>
- Eichler, M. (2022). *Militarizing men: Gender, conscription, and war in post-Soviet Russia*. Academic Studies Press. <https://directory.doabooks.org/handle/20.500.12854/93944>
- Eriksson, P., & Koistinen, K. (2005). *Monenlainen tapaustutkimus* (Julkaisu 4:2005). Kuluttajatutkimuskeskus. https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/152279/Monenlainen_tapaustutkimus.pdf
- Ertola Navajas, G., López Villalba, P. A., Rossi, M. A., & Vazquez, A. (2022). *The long-term effect of military conscription on personality and beliefs*. *The Review of Economics and Statistics*, 104(1), 133–141. https://doi.org/10.1162/rest_a_00930
- Feaver, P. (2003). *Armed servants: Agency, oversight, and civil-military relations*. Harvard University Press. <https://doi.org/10.4159/9780674036772>
- Flyghed, J. (2023). *Conscription refusal as political resistance*. *Journal of Resistance Studies*, 9(1), 10–. https://resistance-journal.org/jrs_articles/conscription-refusal-as-political-resistance/
- Fukuyama, F. (1992). *The end of history and the last man*. Free Press.
- Garton Ash, T. (2004). *Free world: America, Europe, and the Surprising Future of the West*. Random House.
- Gee, J. P. (2025). *An introduction to discourse analysis: Theory and method* (5th ed.). Taylor & Francis. <https://doi.org/10.4324/9781003535935>
- Giles, K. (2025). *Kuka Puolustaisi Eurooppaa? Hyökkäävä Venäjä, Uinuva Manner*. Docendo.

- Hardt, H. (2024). *NATO After the Invasion of Ukraine: How the Shock Changed Alliance Cohesion*. *International Politics*. <https://doi.org/10.1057/s41311-024-00629-x>
- Hirsjärvi, S., & Hurme, H. (2022). *Tutkimushaastattelu: Teemahaastattelun teoria ja käytäntö* (2. painos). Gaudeamus.
- Holmes, S., & Krastev, I. (2019). *The light that failed: A reckoning*. Penguin Books.
- Huntington, S. P. (1957). *The soldier and the state: The theory and politics of civil-military relations*. Harvard University Press.
<https://archive.org/details/samuelp.huntingonthesoldierandthestatethetheoryandpoliticsofcivilmilitaryrelationsbelknappress1957>
- Jackson, R., & Sørensen, G. (2003). *Introduction to international relations: Theories and approaches*. Oxford University Press.
- Janowitz, M. (1983). *The reconstruction of patriotism: Education for civic consciousness*. University of Chicago Press.
- Janowitz, M. (1960). *The professional soldier: A social and political portrait*. Free Press.
<https://archive.org/details/professionalsold00janorich/mode/2up?view=theater>
- Jonsson, E., Salo, M., Lillemäe, E., Steder, F. B., Ferst, T., Kasearu, K., Novagrockiene, J., Österberg, J., Sederholm, T., Svensén, S., Szvircev Tresch, T., & Truusa, T.-T. (2024). *Multifaceted conscription: A comparative study of six European countries*. *Scandinavian Journal of Military Studies*, 7(1), 19–33. <https://doi.org/10.31374/sjms.166>
- Jonusaite, R. (2003). *Defence reform in the Baltic States: 12 years of experience*. Geneva Centre for Security Sector Governance (DCAF).
<https://www.dcaf.ch/sites/default/files/publications/documents/publication.pdf>
- Kakhishvili, L., & Felder, A. (2024). *The Russian Invasion of Ukraine and Changes in MEPs' Conceptions of Security*. *International Politics*. <https://doi.org/10.1057/s41311-024-00646-w>
- Kasearu, K., Lillemäe, E., & Ben-Ari, E. (2023). *The military covenant, contractual relations, and social cohesion in democracies: Estonia as an exploratory case study*. *Armed Forces & Society*, 49(3), 729–751. <https://doi.org/10.1177/0095327X221100769>

- Kosonen, J., Alisa, P., & Teemu, T. (2019). *Saying no to military service – Obligation, killing and inequality as experienced problems in conscription-based military in Finland*. *Journal of Military Studies*, 8, 46–57. <https://doi.org/10.2478/jms-2019-0005>
- Koivula, T., & Ossa, H. (2025). *Suomi Mainittu: Kansallisen Turvallisuuksiemme Murroskausi 2014–2024 Läntisin Silmin*. Teos.
- Krebs, R. R. (2004). *A school for the nation? How military service does not build nations, and how it might*. *International Security*, 28(4), 85–124.
<https://doi.org/10.1162/0162288041588278>
- Laine, M., Bamberg, J., & Jokinen, P. (2007). *Tapaustutkimuksen käytäntö ja teoria. Tapaustutkimuksen taito* (pp. 9–38). Gaudeamus.
- Lillemäe, E., Kasearu, K., & Ben-Ari, E. (2025). *Revisiting military as a total institution: The case of conscript service in Estonia*. *Armed Forces & Society*.
<https://doi.org/10.1177/0095327X251317439>
- Manners, I. (2024). *Teaching the Russian War Against Ukraine: Ukraine as a Microcosm of the Paradigm Shift from International Relations to Planetary Politics*. *Journal of Soviet and Post-Soviet Politics and Society*, 10(1), 1–31.
https://www.ibidem.eu/out/media/vlb_9783838216935_2.pdf
- March, J. G., & Olsen, J. P. (1984). *The new institutionalism: Organizational factors in political life*. *The American Political Science Review*, 78(3), 734–749. <https://doi.org/10.2307/1961840>
- Mearsheimer, J. J. (2023). *Cracks in the Liberal Edifice: Extract from The Great Delusion: Liberal Dreams and International Realities*. *Military Review*, 103(1), 115–142.
https://andor.tuni.fi/permalink/358FIN_TAMPO/176jdvvt/cdi_proquest_reports_2765346004
- Nielsen, S. C. (2012). *Review of American civil-military relations today: The continuing relevance of Samuel P. Huntington's The soldier and the state*. *International Affairs*, 88(2), 369–376. <https://doi.org/10.1111/j.1468-2346.2012.01076.x>
- Nielsen, S. C., & Liebert, H. (2021). *The continuing relevance of Morris Janowitz's The professional soldier for the education of officers*. *Armed Forces & Society*, 47(4), 732–749.
<https://doi.org/10.1177/0095327X20960480>

Owen, J. M. (1994). *How Liberalism Produces Democratic Peace*. *International Security*, 19(2), 87–125. <https://doi.org/10.2307/2539197>

Parmak, M., & Tyfa, D. A. (2023). *The link between conscription experience and conscripts' attitude toward national military service at the end of training: An example from Estonia*. *Armed Forces & Society*, 49(3), 662–686. <https://doi.org/10.1177/0095327X221078883>

Paulauskas, K. (2013). *The Baltic quest to the West: From total defence to 'smart defence' (and back?)*. In *RKK: Apprenticeship, Partnership, Membership* (pp. 45–84). *International Centre for Defence Studies*. https://icds.ee/wp-content/uploads/2018/05/RKK_Apprenticeship_Partnership_Membership_WWW.pdf

Peters, B. G. (2005). *Institutional theory in political science: The new institutionalism*.

Piotrowski, S. (2018). *Security policy of the Baltic states and its determining factors*. *Security and Defence Quarterly*, 22(5), 46–70. <https://doi.org/10.5604/01.3001.0012.7586>

Rostoks, T., & Gavrilko, G. (2025). *Staying the course? Latvia's choices between conscription and an all-volunteer force*. *Defense & Security Analysis*, 1–23. <https://doi.org/10.1080/14751798.2025.2467586>

Ruffa, C. (2020). *Case study methods: Case selection and case analysis*. In L. Curini & R. Franzese (Eds.), *The SAGE handbook of research methods in political science and international relations* (pp. 1133–1147). SAGE Publications.

Sayer, R. A., & Ebscohost. (2010). *Method in social science: A realist approach* (Revised 2nd ed.). Routledge.

Schiff, R. L. (1995). *Civil-military relations reconsidered: A theory of concordance*. *Armed Forces & Society*, 22(1), 7–24. <https://doi.org/10.1177/0095327X9502200101>

Schiff, R. L. (2025). *Concordance theory: A retrospective on the creation of new civil–military relations theory*. *Armed Forces & Society*, 51(2), 517–523. <https://doi.org/10.1177/0095327X241265502>

Schreier, M. (2012). *Qualitative content analysis in practice*. SAGE.

- Shields, D. M., Kuhl, D., & Westwood, M. J. (2017). *Abject masculinity and the military: Articulating a fulcrum of struggle and change*. *Psychology of Men & Masculinity*, 18(3), 215–225. <https://doi.org/10.1037/men0000114>
- Smith, N. R., & Dawson, G. (2022). *Mearsheimer, realism, and the Ukraine war*. *Analyse und Kritik*, 44(2), 175–200. <https://doi.org/10.1515/auk-2022-2023>
- Sørensen, G. (1998). *IR theory after the Cold War*. *British International Studies Association* 1998. 83–100. <https://library.fes.de/libalt/journals/swetsfulltext/10398555.pdf>
- Srivastava, P., & Hopwood, N. (2009). *A practical iterative framework for qualitative data analysis*. *International Journal of Qualitative Methods*, 8(1), 76–84. <https://doi.org/10.1177/160940690900800107>
- Stanar, D. (2024). *A problem in the Huntingtonian universe: The military side of the gap*. *Armed Forces & Society*. <https://doi.org/10.1177/0095327X241254354>
- Strand, S. (2024). *The reactivation and reimagination of military conscription in Sweden*. *Armed Forces & Society*, 50(4), 1175–1195. <https://doi.org/10.1177/0095327X231164740>
- Szumski, C. (2025). *In the Vanguard: Eastern Europe's Military Spending Efforts*. *Euractiv*. <https://www.euractiv.com/section/politics/news/in-the-vanguard-eastern-europes-spending-efforts/>
- Szymański. (2015). *Between continuation and adaptation: The Baltic states' security policy and armed forces*. <https://www.osw.waw.pl/en/publikacje/osw-commentary/2015-11-24/between-continuation-and-adaptation-baltic-states-security>
- Szymański. (2024). *Universal, selective, and lottery-based: Conscription in the Nordic and Baltic states*. <https://www.osw.waw.pl/en/publikacje/osw-commentary/2024-09-23/universal-selective-and-lottery-based-conscription-nordic-and>
- Tuomi, J. & Sarajärvi, A. (2011). *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi*. Vantaa: Hansaprint.
- Tuomi, J. & Sarajärvi, A. (2018). *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi*. Uudistettu laitos. Helsinki: Tammi.
- Urbelis. (2003). *Defence policies of the Baltic States: From the concept of neutrality towards NATO membership*. <https://www.nato.int/acad/fellow/01-03/vaidotas.pdf>

Urbelis, V. (2007). *Lithuanian Strategic Culture*. *Lithuanian Annual Strategic Review*, 193–207.
<https://doi.org/10.47459/lasr.2007.5.10>

Viksne, I. (2002). *Democratic control of armed forces in Latvia*. In A. Cottey, T. Edmunds, & A. Forster (Eds.), *Democratic control of the military in postcommunist Europe*. Palgrave Macmillan. https://doi.org/10.1057/9781403905239_5

Viron asevoimat. (2025). *Conscript service*. <https://mil.ee/en/compulsory-military-service/#t-women-and-compulsory-military-service>

Viron puolustusministeriö (2014). *Public opinion and National Defence*.
https://www.kaitseministeerium.ee/sites/default/files/elfinder/article_files/public_opinion_and_national_defence_2014_march.pdf

Vuori, J. (2023). *Tapaustutkimus*. In J. Vuori (Ed.), *Laadullisen tutkimuksen verkkokäsikirja*. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto.
<https://www.fsd.tuni.fi/fi/palvelut/menetelmaopetus>